

*№ 1000
Дружественъ*

ПРИПОВЕДКЕ

Алекс. Андрића.

2. одделение.

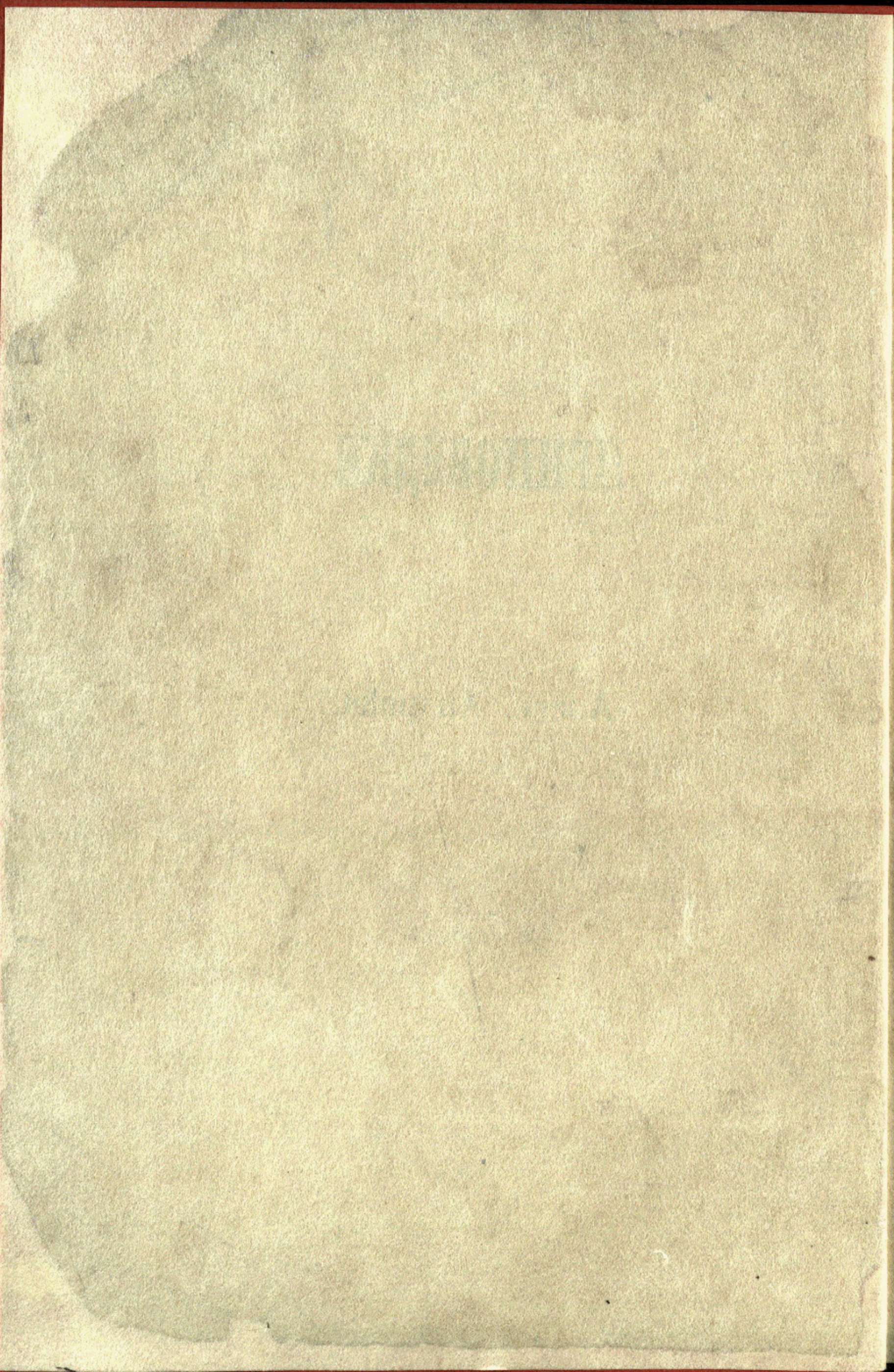

Рис. Сп. 1138R/2.1
Р. 11.10/2

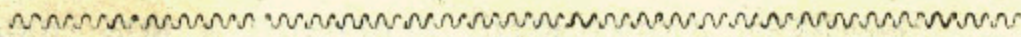
15

АЛЕКСАНДРА Андрића
ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА.

2. часть.

ПРИПОВЕДКЕ.

(Друго отделение.)

У БЕОГРАДУ.

Књигопечатњомъ А. Андрића.

—
1865.

АЛЕКСАНДР АНДРЕЕВИЧ

ПРИКАЗЫВАЮЩИЙ

№ 1000

№ 319861

В. П. Б. А.

1905

БРАЋА КАО НЕПРІЯТЕЛБИ.

Исторична припиведка изъ времена последнѣгъ покрета.

(Одъ Роберта Пешля.)

I.

Предъ наше очи излази величественъ образъ. Стоимо у Земуну на обали Дунава. Предъ нама лежи Београдъ, старый градъ са своимъ сивимъ, полакъ већъ распалимъ зидинама, съ леве стране Дунава простире се рить далеко до Унгаріе, а острагъ преко рита провиде се крозь зелене гаѣве велики тороньи вароши Панчева.

Оваквый є оквиръ образа; — дай да му задамо животъ.

Было є 18. Юнія године 1849.

У Земуну видимо на насипу неколико добро построены велики бродова на котви. Обиталишта су то Немаца бегунаца изъ Баната, кои траже миръ и заклонъ одъ беснени рата, кои опустошава поля у нѣовомъ завичаю. Покрай насипа, кои се одъ рибарске кашіе доле протеже до едногъ контумацкогъ чардака, стояше една товарна лађа, кою су чамци обколявали. Многобройни люди раде на нѣой, уносећи изъ оближнѣгъ магацина баруть, кои быяше определѣнъ за ону часть аустриске войске, коя є обколила была градъ Варадинъ.

Близу товарне лађе пушио се паробродъ „Дебрецинъ“, кои са високогъ димняка свогъ презрительно погледаше на низку товарну лађу, а нѣе ни помишляо у своемъ високоумію, да нѣгови црни дуварови стократну смрть садрже.

Звона на Земунскимъ црквама огласе дванайстий сатъ.

Радини на лађи спремаю се да одлазе. Едно одде-ленъ исты буде у редъ разређено, да ий стража у варошь прати. Люди пођу съ оборенимъ очима, разликуюћи се здраво по плаветнимъ, црнимъ и враньимъ атилама одъ белы кабаница, кое су носили неки другови ньюви. То быяху Маџари заробљеници, кои су лађу съ мунициомъ товарили. Заостану царске топџие, да ньювъ посао про-дуже и да товаре лађу, одъ части, да кое шта по лађи у редъ доведу. У той врви одтисне се око еданаистъ сатий готово неприметно еданъ чамацъ одъ суседне лађе. Веслаюћи крѣпко одмакне се онъ наскоро и доста да-леко. Човекъ, кои е у чамцу седіо, употреби последнѣ силе свое и помогне веслати. На свако заитанъ весла летіо е чамацъ напредъ као конъ, кадъ га мамуза ободѣ покораваюћи се вољи управителя свогъ. Рекао бы да чамацъ напредъ тера нека нечиста сила. Човекъ тай быо е у лицу бледъ и смућенъ. Спешіо е съ очаяваюћимъ напрезанѣмъ да што брже утече. Често е погледао на Београдъ, као да некога тражи. Обзирао се само кадъ кадъ на Земунъ. Тада бы севале црне очи нѣгове као ватра. Обзирао се натрагъ на заоставше лађе, као да е мисліо добро запамтити тай образъ, а при томъ склапаюћи устне грчевито смешіо се као сатана.

Но то е трајло само еданъ часакъ, затимъ се тай човекъ размане таки, и стане яче веслати, тако, да е вода у чамацъ заплюскавала. Већъ е было близу Београда. На обали чекао е на нѣга старацъ еданъ, кои е нестрп-ливо изгледао, хоће ли тай чамацъ скоро доћи. Одъ муке гризао е цигару, и пуштао густый димъ, но садъ — младый человекъ изкочи на обалу.

Онай другій бади у висъ гоређу смотку, она паде у воду съ прштанѣмъ и угаси се. На тай уговоренъ знакъ одговори пришелацъ загушљиво: „Есамъ!“

Обоица отиду на вр' едногъ брежулька, съ кова

могаше савъ Земунъ и нѣгово пристаниште пресмотрити. Озбильный человекъ на место дошавши, извади садъ свой сать.

„Колико треба јошъ Гара?“ запыта человекъ онай изъ Београда.

„Само седамъ минута, Фелдвари!“ одговори Гара.

„Казалька казуе седмый минутъ.“

Миръ и тишина владала е по околици, само преко Дунава прелети вивакъ еданъ.

Фелдвари ухвати младогъ човека за руку. „Господине, Вы сте насъ преварили! Седамъ е минута, а — —

Ніе могао да сврши, еръ се у томъ тренутку ока страшно нешто приключи.

Севну муня, према којой е изчезавао блескъ сунца, али не испрекштана муня изъ облака, него муня изъ воде до неба, страховитый пламень, као да га е пакао изблювао. Затимъ загрми тако ужасный громъ, као да ће се сво небо разрушити. — Стао е прасакъ по задрктаномъ воздуху као да попуцаше све оне свеже, кое нашу землю вежу. — —

Товарна Земунска лађа, натоварена са 1200 центій барута, бы запалѣна и одлети у воздухъ.

Црни облаци одъ дима замаглише се страшно изнадъ Дунава, кои се до утробе потресе; нѣгови запелѣны таласи удараше у обалу, као да е хтедоше да пытаю, ніе ли се разлетіо савъ пакао? —

Димъ се разиђе и на води остане само клонъ товарне лађе, кои е горећи пливао. Опалѣни люди јукали су найужасніе, ширећи руке и тражећи помоћ са обале. Око овы несрећника буктіо е пламень, а лађа е тонула све дублѣ, само е остала предня часть лађе са раномъ здрава читава, еръ се была отргла.

Сунце е сіяло мирно, као да се ништа ніе ни догодило.

То, што смо на жалость изразили са толико речій, свршило се све за неколико секунда.

„Таманъ прође!“ допуни Гара ђаволскимъ лукавствомъ прекинутый говоръ Фелдваріевъ.

„Опростите ми“ рече овай, „што самъ се и єданъ часакъ сумняю. Вы сте Вашъ задатакъ майсторски решили. Примите одъ мене у име отечества за Ваше узвишено дело найтоплию благодарность. Ићи ћу одма къ ономъ господину, кои насъ є послао, и яви ћу му, да се поуздано ослонію на Стевана Гару. Отечество неће Вамъ никадъ заборавити, колику сте му услугу учинили.“

То изговоривши похити фанатичный родолюбъ доле на Дунавъ, седне у чамаць, на комъ є Стеванъ дошао быо, упути се Панчеву, и нестане га брзо иза єдне аде.

Гара стояше съ прекрштенимъ руками и мркимъ погледомъ єднако на брежулку. Тихимъ гласомъ повтори онъ Фелдваріеве речи: Колику сте му услугу учинили! и рекне: да Богме отечеству: но да ли и моіой освети?

Невесело окрене се Гара и отиде мало за тимъ доле у турску чаршію.

II.

Прођоше два дана после овогъ грозногъ приключеня, коє є Земуну претило са найстрашніомъ погибіомъ, и коє є све люде у истомъ тренутку на дађи налазеће се, онако ужаснимъ начиномъ живота лишило.

У войничкой болници Земунской отвори врата младъ човекъ єданъ благогъ и пріятногъ лица, кои є текъ одъ колере оздравіо и здраво се променіо быо, и изиђе на полъ.

Имао є црну косу, а на глави малу капицу, какву су у то време носили аустриски топицки подчиновници. Исподъ отрцане и на мести прогореле кабанице, вирила є сабля.

Врата смрти са шкриномъ затворивши, стаяше далеко войникъ самъ на сокаку, нити е и кога могао видети, еръ е было подне и страшна вруѣина. Мршавомъ рукомъ своіомъ скине капу, уздигне очи небу и рекне: „Слава Богу!“ Тако постои гологлавъ обузетъ чувствомъ благодарности, што е оздравіо, гледаюћи единако горе.

Вруѣина быяше несносна. Войникъ покріе се садъ и пође сокакомъ покрай баштенога зида. Алч будући да е слабъ, ніе могао ни три корака ићи, и да се ніе зауставіо, быо бы пао. „Ей тужанъ, немогу да идемъ“ рекне онъ, наслони се на зидъ, и одкопча саблю са кайша раменяка, да се стъ нъоме поштапа. Едномъ рукомъ држао се за зидъ, а другомъ се ослањяо на саблю те се тако напредъ мицао. Пошао е быо у варошь; да му кои обштинарь нађе конакъ. Съ великимъ напрезанѣмъ силе дође едва до прве неке куће у Београдскомъ сокаку. Далъ ніе могао ни крочити. Силе му изнемогну, а изъ очію стану му варнице севати, сва се земля заврти око нѣга, колена му поклецнуше и онъ се стровали на землю. Пре него што ће да падне, зграби іошъ држакъ звонца те га повуче. Чуе да е звонце у кући огласило; падне у несвестъ.

На то отвори врата старый еданъ господарь у црной альини. Кадъ виде войника, уплаши се и тргне натрагъ. „Мартине! Мартине! хей, брже!“ викне господарь едного служителя у дворишту, и приступи ономе, што на земљи лежаше, да га придигне. Случайно одкріе войникъ кабаницу, и стараць познаде альину аустриски топція на велику жалость свою, рекавши съ плачемъ и уздисанѣмъ: „Ахъ, тако се носіо и мой синъ Едвардъ!“

Међу тимъ дотрчи служитель, подигне болестника и са найвећомъ пажњомъ да се непотакне, однесе га у кућу. Затимъ пошлѣ домаћинъ брже болъ по Лекара, кои болестника къ себи поврати.

Болестникъ опорави се, стане съ удивленѣмъ око себе мотрити и хтеде да говори.

„Пріятелю!“ рекне Лекаръ доброхотно, „будите спокойни. Чувайте се и одъ наймавѣгъ напрезаня сила. Скоро ћете добyti снагу натрагъ, па онда можете благодарити овомъ господару“ — казуюћи на старца, кои приступи да се рукуе съ болестникомъ.

У тай паръ задрѣе се топця, побледи као крпа, и падне на ново у несвѣсть. — — — — —

После неколико дана остави грозница болестника. У нѣговой соби было е све тихо. Болестникъ се пробуди изъ крепителногъ сна и осети, да нема више у глави грозничавогъ бунида. Сунце се смешило на прозоръ крозъ завесе, — на улици се ништа јошъ није чуло, само што се у суседству преко пута чуло клокотанѣ роде на врѣу куће. Болестникъ се дигне и седио е у кревету. Са склоплѣнимъ рукама баци се у мисли, немогући сѣтити се одъ кудъ онъ у такOME обиталишту, кое е далеко угодније было негъ што су собе у болници. Али није могао знати шта е съ њиме было далѣ, кадъ е предъ некомъ непознатомъ кућомъ одъ слабости пао у несвѣсть. Сећао се јошъ само како е чуо гласъ одъ звонцета.

Честитый стараць (домаћинъ) отвори садъ полако врата, па кадъ види да е болестникъ буданъ, уђе у собу и благо гледећи приђе постельи толико близу, да е болестникъ са разширенимъ рукама обуватио га, и рекне: „Ахъ, господару, чиме ћу да Вамъ благодаримъ.“

Домаћинъ дигне прстъ горе и као претећи, умиљато му рекне: „Будите на миру, немойте много говорити, младый пріятелю! Лезите. Я ћу сѣсти поредъ Васъ. Докъ попѣете чашу млека каза ћу Вамъ гди сте, почемъ мислимъ да сте се у чуду нашли кадъ самъ у собу ушао.“ Примакне столицу постельи, па као сажалѣваюћи почне овако говорити: „Да сте пре неколико дана дошли у кућу мою, видели бы веселога старца и срећнога отца, кои е радостанъ быо што е имао сина, и Богу благодарю,

што му е дао, те е остарио. Али самъ Божиомъ вољомъ изгубио сина, и то на ужасанъ начинъ.“

„Скоро ће бити година дана одъ како се са своіомъ ћеркомъ одъ осамнаестъ година и синомъ своимъ Едвардомъ изъ Пеште у Земунъ преселио трговаць Марко Уйлаши, кога име добро стои у трговачкомъ свету, и кога Вы садъ гледите предъ Вама. Важни и пробитачни трговачки послови навели су ме те самъ то учиніо. Лако самъ се склоніо на то преселяванъ, почемъ самъ быо удовъ; жена ми е умрла пре шесть година.“

Кадъ е чуо име Уйлаши, болестникъ се доста зачудио, што е стараць спазіо; а кадъ чу да е Едвардъ синъ овога старца, болникъ се ніе могао уздржати да радостно не запыта: „Шта, заръ е Едвардъ Уйлаши Вашъ синъ? Е гледайте! Ёли онъ одавде отишао у топціе?“

„Ёсте!“ одговори отаць, па уздане одъ свегъ срца. „Ватрений духъ нѣговъ дотле му ніе дао мира, докъ се ніе уписао овде у топціе и одма га наместе кодъ єдне батеріе. Него, зашто Вы пытате то; Вы га вальда познаете?“

„Познаемъ га. Онъ ми е быо єданъ и найбільій пріятель. Заєдно смо были у свима биткама починюћи одъ битке на Мошорину, гди смо заєдно были на єдној батеріи.“ — У битки 4. Юнія, кадъ е неко Перцелово одделенъ нападао на Бановъ станъ на Ярку, последній путь смо были заєдно. Онда самъ добыо колеру па досцемъ овде у болницу. Одъ то доба ништа нисамъ могао чути за нѣга. Каж'те ми, молимъ Васъ, гди е; да му пишемъ!“

Старый Уйлаши устане и отиде прозору па е као намештао нешто око завесе, а овамо се стезао да утиша тугу свою, коя га е іошь више мучила, кадъ е топціа запытао. Овай се чудіо старцу, кои се најпосле охрабри, приступи постелји и као крозь плачь запыта:

„Есте ли чули како се е запалила една теретна лађа?“

„Есамъ! — Него, тако Вамъ Бога шта ме то сада нитате?“

„После оне битке на Ярку, сина могъ преместе у другу батерию и ова, на неколико дана за тимъ, дође овамо, па —“ стараць неможе одъ жалости далъ да говори, рекао бы да место езикомъ, биѣнѣмъ срдца говори, — „па и онъ е было међу онимъ зле сређе лицама, коя су се нашла на оной проклетой лађи.“

„Боже!“ повиче бодестникъ, па се изврати натрагъ у постелю, као мунѣомъ ошинуть. —

Кукавный отаць обадве руке свое метне на очи и обори главу доле претиснуть тежкомъ тугомъ одъ ужаснога помишляя.

Ништа се нѣ чуло у соби. На патосу е трентао сунчаний зракъ, сигаюћи се надъ лабудомъ, изшараномъ на простромъ ћилиму, кои самъ свой животъ дае за свое лабудѣ, прокидаюћи свое прси да имъ крвлю својомъ угаси жеђъ.

После неколико тренутака одтргне се Уйлаши одъ тужны свои мислѣи, па проговори: „Разберите се, младый прѣтелю! Нико неможе знати шта Богъ оће. Сви идемо путемъ, коимъ насъ упућуе гвоздены прстъ судьбино незнаюћи кадъ ће престати то показиванѣ, незнамо кадъ ће Богъ прстомъ своимъ да се дотакне нашега срдца па да намъ каже: „„Стой!““

„Имамъ јошъ едно дете, око кога самъ садъ руке скрстио. Пре неколико недела отишла ми е Марія у Панчево тетке својой, коя онамо живи и рада е да има кодъ себе кога болећегъ, ко бы е свесрдно послушао и съ киме бы се поразговорила о милой сестри својой. Али — —, е садъ приповедите Вы што о Вашемъ животу. Едвардъ ми е у своимъ писмама често споминяо некога свогъ вернога и искреногъ прѣтеля, кои е на сређу нѣгову съ нѣмѣ заедно было кодъ едне батериѣ, али ни у

едноме писму ніє повише што казао о томе своме другу.“
 „Ахъ,“ уздане болестникъ, кои се на те старчеве речи едва мало поврати одъ чуда, кадъ є чуо каква є смръть снашла нѣговога вернога друга. „Досадашній животъ мой быо є простъ и слабо што значи. Зовемъ се Фридрихъ Ломеръ; синъ самъ єднога сиромашногъ чиновника изъ Пожуна, и то одъ нѣгове друге жене. Отаць є мой одпре живіо у Пешти и одъ прве жене имао є онде сина Стефана, петъ година старіегъ одъ мене. Кућани су се често тужили на нѣговъ несташлукъ. Ради слушаня велики наука отиде пре дре године у Пешту, гди є имао богате и отмене родбине своє майке.“

Овде банкеръ прекине речъ топціи, и запыта га: „А знате ли како се зове родъ матере Вашегъ брата?“

„Незнамъ; то нисамъ чуо.“

„Опростите што самъ Вамъ у речъ ушао.“

Топція почне далъ приповедати овако: „Одъ то доба ништа нисмо чули за нѣга. После неколико година, отаць намъ умре одъ капль (удара,) и мати є спала да живи одъ оно мало пензіє. Врло є тежко могла дакле издржавати ме да се далъ учимъ.“

„Станемъ у войнике, и према наукама, кое самъ изучіо, наѣмъ да є за мене да будемъ топція. Прошле зиме быо самъ са воинствомъ на северу и маџарскомє рату, у Фебруару самъ поставлѣнъ за фаерверкера, и у почетку Априла пошлю ме у войску на югу. Ту се у єдној батеріи познамъ са Вашимъ синомъ.“

„Мы смо се добро слагали и пазили; онъ є быо єдиный мой пріятель. Онакога нећу више никадъ имати. У рату є свако пріятельство яче и слађе; ту се показує пріятель пріятелю докъ годъ му пара носъ пробія веранъ. Ахъ, зашто умре и то тако ужасномъ смрћу!“ — —

Лекаръ уђе у собу и прекине овай разговоръ. „Шта ради мой болестникъ? Та Вы сте се добро већь поправили! Него сте за данасъ доста имали забаве. Станъ Ваше было є всема поремећено; зато ће добро быти

да попѣте чашу млека, па да се наслоните мало те проспите. Айд'мо господинъ Уйлаши, да га оставимо сама.“

Уйлаши рукуе се са болестникомъ, погледи га са правомъ отеческомъ благошћу, па са Лекаромъ отиде изъ себе. Узкипила крвь слегне се и утиша, и болестникъ заспи мирно.

III.

Идући крозъ Земунъ западной страни, дође се у край (малу) у коме живе Немци, кои се зове Францово предграђе (Франценсъ-талъ — Францова долина.) У томе краю куће су на брегу одъ пескара. Брегъ овај спушта се у варошъ и онъ прави дунавску десну обалу.

Са ове висине погледали су некада врљови дворца, кои е принадлежао юнаку Сибињанинъ Янку — а садъ се шире туда јдни кућерци неколико Срба.

После ове мале странпутице, да се вратимо опетъ у најкрајниъ куће Францовога предгређа, кое смо споменули у почетку. На самоме краю брега, кои се као одсекъ навео на Дунавъ, у оно е време био подалеко одъ остале кућа еданъ одъ набоя кућеракъ, кога су држали да е пустъ, ако и есу рибари, кои су ноћу по Дунаву рибу ловили, одъ неколико дана спазили да се ноћу види свећа, али никога нису виђали да ко уђе или изиђе оданде.

Наступи ноћъ 20. Юнѣ.

У вароши е све было утишано; дубока река гонила е таласе свое напредъ. Ноћъ е была слабо осветљѣна неизвестнимъ светлиломъ, кое па земљу пада одъ небровны трептећи звезда.

На црквама Земунскимъ изби башъ еданайсты сатъ роћи, а предъ кућеркомъ онимъ указа се еданъ човекъ, кои изподъ кабанице извади ключъ и њиме отвори врата.

Ушавши унутра, пође два корака напредъ, обрне се на лево, сagne се и дигне нешто са земљѣ. Оно што е дигао метне на прозоръ, кои окренуть вароши быо е запушенъ. Другій прозоръ окренуть е быо Дунаву.

У кућерку е была помрчина. Овај што е ушао извади изподъ кабанице фенѣръ, упали свећу, па метне фенѣръ на прозоръ, кои е одъ десне стране. Кадъ е засветлила свећа могао си видити ствари, кое су биле у овоме вештичкомъ кућерку. На среди овога быо е еданъ асталъ а до нѣга две низке столице.

У ћошку едномъ видило се разастрте сламе и по нъой прострта опакљія.

Човекъ, кои е ушао у кућеракъ, быо е крупанъ и високогъ стаса. Изподъ капе видила му се црна неочешљана коса. По лицу нѣговомъ широки образа видило се, да е некій неотесанацъ и грабуля, и по црнимъ очима познавао се некій немиръ. Скинувши кабаницу са себе, остане у краткой плаветной одећи, у широкимъ чакширама одъ таке исте боје, и у опанцима.

Пошто е неколико пута обишао око астала ништа неговорећи а руке држећи острагу, пружи се по слами, склопи руке више главе па самъ за себе почне говорити:

„Еданајствъ сатій а нѣга јошъ нема! Докле ћу се ваљати по овоме свиньцу, кои ніе ни за псе! Ха! само да ніе овога!“ па се увати за ћемеръ, кои е по голомъ тубуу имао опасанъ, „могао бы црній господинъ место Вукића другогъ себи тражити. Али шта ћу, ово новаца нисамъ башъ са мукомъ заслужио. Досадъ ништа друго нисамъ радіо, него самъ само лежкаріо. У чудо ми е само како е обешенякъ наишао башъ на мене! -- Пре четири дана разговарао самъ се са старимъ Мартиномъ изъ Београдскогъ сокака. Онъ ме е запытао были радіо у башти нѣговога господара, да ударамъ колъ и я му се обећамъ да оћу. Разстанемъ се съ нѣмѣ и поћемъ кући. Близу капе плѣсне ме неко од-страгъ по рамену — обазремъ се и у мало нисамъ одъ страпао у це-

свесть. Помисли да ніє какавъ вештаць. Лисичієгъ погледа — обученъ у црно одело — очи су му севале као муяѣ — макне главомъ да идемъ предъ нѣмъ, уѣе са мноми у собу и заключа врата. Нисамъ знао шта ће, дочепамъ великій ножъ, кои є о клину висіо изнадъ мога узглавля, а онъ ме брже запыта: „желимъ ли да заслужимъ новаца.“ Лудо пытанъ! Ко ніє радъ да има новаца? Али како? Да за два дана мотримъ шта се све догађа у кући старога Уйлаша, и да гледимъ па дознамъ кудъ є садъ и гди се налази нѣгова ќерка Марія. Изъ овога куќерка да му фенѣромъ дамъ знакъ єсамъ ли у станю да му одговоримъ. Онъ ће вели доћи. Чекао самъ га прекиоче па и юче, ал' узалудъ. Кадъ є пошао одавде, оставіо ми є на асталу лепы цванцика. Богъ и душа, онъ мора быти или каква луда или некій обешенякъ. Лепъ гласъ имамъ да му кажемъ. А гле! шта то бы? Єданъ! — два! три! — Ето га!“

Звижду неко три путъ, па одма за тимъ младъ єданъ, у црно обученъ човекъ уѣе у куќеракъ. Вукићъ премести фенѣръ съ прозора на асталъ, скине фесь и рекне: „Добаръ вече, господине!“

Овай се учини као да га ніє чуо. Жестоко и задуманъ одао є овамо онамо по соби. Чинило се као да є мислю да ли сме да пыта што Вукића, почемъ є овай оштро гледао у нѣга. На єданъ путъ стане предъ нѣга и брзо га запыта: „Гди є Едвардъ Уйлаши?“

„Можете пепео одъ изгорелы нѣговы костію тражити у облаку, ако имате волю да га сараните,“ одговори Србинъ.

Младый човекъ погледи горе а ватра му є чисто севала изъ очію, па као задоволянъ што є желію, рече: „Е! Обое самъ ударіо као што валя!“

По овимъ речима познаће читаоць Стефана Гару, кога смо пре два дана оставили у Београду на єдномъ брежульку. За садъ недопушта течай приповедке све да кажемо, зашто є Гари мило было што є Едварда снаш-

да онако ужасна смртъ, и шта е дало повода да у свези са завешенячкимъ отечесволюбѣмъ учини дело, кое е достойно бавола а не човека.

„Седи!“ рекне Стефанъ пошто се мало промисли, „седи на ми приповеди како е старцу, кадъ е разумео да му е синакъ одпутовао у облакъ.“

„Шта да Вамъ приповедамъ?“ одговори Вукићъ, „пружите овамо главу да Вамъ ископамъ едно око, па да Вамъ кажемъ како сте међутимъ певали! Я самъ био башъ онда на месту кадъ се пакао разпукнуо. У првѣй ма нико нѣ знао шта се оно догодило. Изтрчимо на улицу. Старацъ запыта едного: „шта е то было?“ а онай му одговори: „натоваренъ паробродъ запалѣнъ е па е одбаченъ у облакъ!“ — „Боже!“ повиче старацъ, „сине мой!“ па падне у несвестъ. Мартинъ почне такође кукати. Я нисамъ знао шта имъ е нестало, узмемъ обнезнаѣна старца на леђа и однесемъ га у кућу. Каже ми Мартинъ да е посподаровъ синъ топѣя и да е башъ онай данъ радіо на лађи. Богъ и душа, кадъ самъ то чуо, савъ светъ рекао бы око мене се окренуо. Узмемъ полако старца и однесемъ га у постелю. Заболи ме нешто врата и око ми едно нешто зацрвени, па самъ и самъ почео кукати са Мартиномъ. Вы господару мора бити да немате душе, кадъ се радуете той несрећи?“

Подмукломъ лукавиномъ зацени се Гара одъ смея, кадъ е чуо како Србинъ просто и безазлено прича шта се и како се догодило.

„Чувай тай твой ѣмеръ, а непытай за оно што те се нетиче,“ одговори Гара. „Шта е было после?“

„Ништа. Старацъ кадъ дозпа да е и нѣговъ синъ заиста погинуо, смири се мало по мало и нѣ хтео о нѣму ништа да говори. Али му се познае по лицу да му срдце црнъ црвъ гризе. Жао ми е старца. Одъ юче јошъ нисамъ био кодъ нѣга.“

„А гди е Марія?“

„Пре четири месеца отишла е тетки својой у Панчево. И јошъ е тамо.“

После овога одговора настане ђутанъ. Ништа се није чуло него прсканъ свеће. Зрака одъ нѣ падала е на обоице нѣи лице; едно е било бледо и узплаилено и доле оборено. Вукићъ се спусти на столицу съ друге стране астала, и измакне се јошъ далъ одъ астала и одъ свеће, како бы изъ пресенька могао болъ гледати Стефану у лице, и србско неотесано срдце гадило се одъ овога младића, коме е тако мило било тугованъ отца што е изгубио свога сина, па зато е Вукићъ гледао небы ли познао по Гариноме лицу зашто е тако бездушанъ. У еданъ ма застане и узправи се младиъ овай човекъ, извади кесу и изручи е на асталъ.

Засинуше дукати, а Србинъ погледи у нѣи жельно и скочи као гладанъ вукъ, кадъ изнесешъ предъ нѣга рану. Покрїе дукате обема рукама, па погледи ватрено у Стефана и запыта га промуклимъ гласомъ! „Ели ово мое?“

„Есте, али подъ еднимъ условомъ,“ одговори Гара. „Говори!“ рекне Вукићъ брзо, па као мачакъ на рибу усветли очи на дукате, кои су се блистали спрямъ догорebaюће свеће.

„Айде са мноумъ у Варадинъ.“

„Каде?“

„Сутра ме чекай овде, я ђу доћи. Доћи ђу као и данасъ Дунавомъ изъ Београда. Немой да заборавишъ да ми дашъ знакъ, ако видишъ да за мене нема опасности. Погоди едногъ кочиаша, па га задржи. Мени е потребанъ поузданъ слуга. Заповеђено ми е да идемъ у Варадинъ. Онамо ћемо се бавити четрнайствъ дана, а после ђу ти казати шта ћемо радити. Оћешъ ићи са мноумъ?“

„Вера ми помогла Вукићъ ће сутра бити овде.“
 Стефанъ устане и спреми се да пође. Вукићъ скупи дукате, спусти ий у чпагъ свои широки димля, па

огрне кабаницу, говорећи: „Али самъ опетъ я зато радъ знати како е запалѣнъ онай баруть. У вароши се много коѣшта говори о томе. Ёдни велн да се запалио одъ жеге, други веле запалѣнъ е котрлянѣмъ бурадїй, неки су опетъ у првїй ма мислили, да су Маѣари нагрнули са топовима. Ако ћешъ на што, ни данъ данашнїй нико незна да каже како е управо было, само се зна да е шесетъ людїй изгинуло на ужасанъ начинъ.“

Узме фенѣръ па изиђе на полъ са Стефаномъ. Иляду иляда звезда трептило е на небу. Вукићъ запыта опетъ: „Господару, да ли сте у Београду дознали што о томе?“

„Я самъ га запалио!“ одговори Стефанъ. Вукићъ се тргне натрагъ у кућеракъ, кадъ е чуо овай одговоръ, изреченъ сатанскомъ ладнокрвношћу, па зине као окаменѣнъ. Стефанъ Гара, овай злочинацъ, пође мирно далъ.

„Богъ и душа! овай личинаръ мора да е суштїй ђаво!“ рекне Вукићъ, пошто се мало разабрао. „Али шта да радимъ? онъ добро плаћа!“ Затимъ угаси свећу, заключа врата па оде у варошь.

Тїо е пловїо еданъ чамацъ низъ Дунаво, а кадъ приспео до места, на коме е была запалѣна товарна лађа, изправи се човекъ еданъ у чамцу, и као попрети земљу па дркћући одъ лютине повиче: „Ей, старїй Уйлаши! Дође време да ти се осветимъ. Ово е было само почетакъ. Стефанъ Гара враћа ти жао за срамоту кою си му нанео.“

Човекъ седе опетъ у чамацъ, кои тїо одплови у Београдъ.

IV.

Време е да осветлимо таму, у којој е досадъ быо Стефанъ Гара, и да изпричамо прошлостъ нѣгову зашто е наишао на мрачанъ путь.

Пре две године быо е Стефанъ, синъ чиновника Ломера у Пешти, гди е лепо примлѣнъ и дочеканъ одъ тетка свога са магерине стране. Промени презиме, ерѣ сродницима нѣе было по вољи, па се прозове презименомъ фамилиѣ, изъ кое му е мати. Тако налазимо у имену Стефанъ Гара брата топциѣ Фридриха Ломера. Збогъ познанства нѣговога тетка, кои е быо трговаць, позна се онъ са банкеромъ Уйлаши, и тако се опетъ позна са овога ќеркомъ Мариомъ. Требало е видити само ову девойку, па е онда лако погодити, да е дивота нѣна сасвимъ занела срдце Стефаново.

Дивне округле образчиће, равни Рафайловой Бого-родици, надкривала е коврцаста нагргуляна црна коса. Нѣжна румень на лицу, као да е богиня любви дунула на обадва образа, и белоћа коже, издавали су да е лице нѣно храмъ любви, око нѣга е трептио ружичный зракъ среће. Изъ угасито плавы очію нѣны пламтила е ватра чисте племените душе; ружична устанца говорила су благо а озбыльно, као да су се отвориле двери благогласія. Меки гласови умилнога говора тако су дубоко заседали у срдце, да нѣе нужно было ни помислити да ћешъ иѣ заборавити. Ели могло другчиѣ бити, а да се Стефанъ ватрено незалюби у ову красну девойку?

Непоречна е истина да многи люди, како се првый путь виде осете еданъ према другоме симпатию или антипатию, и да се више неда изъ срца изчупати осећанъ, кое у тай ма найпре завлада њима.

Тако е было са Мариомъ и са Стефаномъ. Кадъ е Стефанъ погледао ню ватренимъ своимъ очима, она е оборила очи доле али као не башъ съ вољомъ.

Учини іой се као да изъ нѣговога ока севну мутанъ зракъ несреће, кои допире до срдца. Сва протрне и завіе в нешто на срдцу, па се тргне натрагъ као одъ писке люте гув.

Стефанъ е одъ то доба тражіо прилику, како ће чешће одлазити кући старога Уйлаши, само да види Марию, која му на срдцу остаде. Као поплашеной голубици, око кое облеће ястребъ, и која гледи како ће се да измакне одъ нѣга, што іой се овај у облетаню све ближе прикучуе, клонила се Марія сваке прилике, да се несастане са Стефаномъ; и тако овај ніе могао добити прилику да іой каже шта му лежи на срдцу. На оно што бы іой онъ рекао, одговарала е умиљато али поладно. Како бы онъ изъ далека почео навјати разговоръ на любовь, она е одма прекинула говоръ и нашла изговоръ само да се уклони.

Младићъ овај имао е велику муку. Ноћъ му е была єдина пріятельница. У нѣой само смео се изядати, шта га на срдцу тишти. Немирно превртао се целу ноћъ по постели, и ніе могао да спава.

Тако е неколико месецій Стефанъ провео у неизказной муки, и посао му ни найманъ ніе пошао за рукомъ. Срећомъ нѣговомъ, Уйлаши е имао єданпутъ велику гостбу, на кою е позвао Стефановогъ тетка са фамиліомъ па тако и Стефана. После обѣда почне игранка изподъ ладника у башти. Ноћъ е была неможе боля быти. Сяйни зраци месечни трептили су по лишћу, а крозъ листнато гранъ одъ дрва виђале су се рекао бы посребрнѣне сенке людске, месечиномъ нацртане по шљонку. Стефанъ е више путій играо са Мариомъ, и онда е гледао да му е она све на погледу. Она се проодала са братомъ по сали, и у єданпутъ нешто іой буде незгодно, съ тога замоли брата да е изведе мало у башту. Тако су прошли крозъ неколико алеа, па онда нѣжнѣй братъ одведе и остави сестру подъ єднимъ ладникомъ, а онъ отрчи по чашу воде. Гара, кои е за њима гшао узастопце, из-

крсне и клекне предъ Марию, па са найватренимъ изражаима почне іой говорити о своіой любви.

Марія се уплаши и тргне се натрагъ, но Стефанъ е уватио быо за руку и нив іой дао да побегне. Девойка врисне, а на то дотрчи нѣнъ братъ, съ коимъ в ишао и отаць.

Стефанъ в непрестано клечао предъ Мариомъ и нив се никога плашио, него в преклиняо Марию, да чуе шта ќе іой казати. У томе дође отаць, тргне клечеѣга за руку, да устане са землѣ и рекне му: „Господине, поштедите миръ фамилиѣ мое!“ Изненаѣеный остаде као окаменѣнъ и погледи на нѣга найдубльомъ мрзостю. То огорчи старца іошъ веѣма. Претеѣимъ гласомъ рекне онъ строго: „Одлазите таки одавде, или ѣу принуѣенъ быти, звати слуге да ме ослободе одъ едногъ безобразника!“

Гара погледи никомъ у землю, окрене се и отпде намрштень. Одъ тогъ времена рекао бы да га нестаде изъ Пеште. Никада га ниси могао на сокаку видити. Ниси га приметіо ни у скупштини православны ученика, где в увекъ као найватрени бесѣдникъ говорію. Да в было коме ноѣу погледати у башти иза куѣе Уйлашиове, спазіо бы едногъ младиѣа, како са жаркомъ чезньомъ погледа на прозоре Маріине собе, шетаюѣи се до зоре крозъ алеѣ, и враѣаюѣи се тихо и неутѣшно куѣи.

Люди, као што в Стефанъ быо, недаю се поплашити; нѣи ободрава тегоба іошъ веѣма, да получи оно за чимъ гину. Промышляо в однако, како бы се састао съ Мариомъ, да се съ ньомъ іошъ еданъ путъ поразговори, ербо се в надао, да ќе она быти блага, добро знаюѣи, да в веѣъ почетакъ любви, ако девойка осети, да іой в жао.

Настану бурни дани 1848 г. Закони порядка поремете се и таласи покрета почну беснити у земљи све и сва прождируѣи. Гара учини познанстно съ некимъ младимъ благородникомъ, кой в близу Пеште спалиукъ имао. Страсть га заслепи те измисли срамотанъ планъ, кой у дело привести похити.

V.

Старый Уйлаши устане са вечера а деца нѣгова пођу у собу да спаваю. Приятно опрости се стараць са люблѣномъ децомъ рекавши имъ „лаку ноћъ.“ Едвардъ остане самъ на прагу. „Чекай любезный отче! имамъ ти јошъ нешто да кажемъ. А ты Марио можешъ се уклонити, имамъ нешто съ отцемъ на само да се разговарамъ. Кадъ свршимъ разговоръ и кадъ пробемъ покрай твоје собе, куцнућу на врата, да ти рекнемъ лаку ноћъ.“

„Слободно брате!“ одговори сестрица смешећи се, „само немой да дођешъ доцканъ, да ме непробудишь.“ Затимъ оде у своју собу.

Едвардъ задржи се подуго кодъ отца. Кадъ се разсташе, было е већъ еданајстъ сатій ноћу. Идући низъ ходникъ, хтеде да куцне на Маријина врата, кадъ ал' чуе врисакъ у нѣной соби, као да е когодъ у највећој невољи. Едвардъ уђе одма у собу и види странца едногъ, где сестри уста запушава, да небы викала, а међу тимъ е трзао изъ кревета, да устане. „Отаць, отаць!“ викне Едвардъ, устреми се острагъ са снагомъ на странца, и свали га на землю. — Странаць се ухвати пунъ очаяня и са највећимъ напрезанѣмъ силе са Едвардомъ у коштаць, а отаць дотрчи му са два момка, кои су свећу држали, у помоћъ.

Ови ослободе за малый часакъ Едварда, и подигну странца са землѣ. Странаць тай носіо е на лицу дарфу одъ кадифе. Еданъ одъ служителя скине е доле, а уплашенный отаць позна — Стефана Гару. Стараць се помами одъ лютинѣ и рекне: „Шта ћешъ овде обещеняче? Имашъ јошъ образа дирати у кћерь мою, и то насилнимъ начиномъ. Шта смо ти мы скривили, да насъ единако пратишь к'о зла утвора? Требало бы да те као злодѣя суду предамъ, али нећу да кућу мою срамотимъ. Што самъ ти претио, то ће ти и быти. Избаците допова овогъ!“

Онъ намигне на слуге, а ови зграбе сакрушеногъ Гару. Отворе врата, и гордый и ватрениый Мацаръ — Стефанъ Гара, бы за часъ одъ слугу изъ куће любезне свое, на полъ избаченъ. — — — — —

Да е могао мракъ да побледи, заиста бы онъ исте ноћи побледио одъ страшне заклетве Гарине, кою е сакрипеѣнимъ зубма изрекао, призиваюћи Бога за сведока. Похійти къ истимъ колима, коя е довезао быо, да одвезе Марию на спанлукъ, ако бы му испала отмица за рукомъ, а сутра данъ исчезне изъ Пеште. — — — — —

У Петроварадину пенио се узъ басамаке оне куће, у којой е заповѣдникъ седіо, съ обореномъ глвномъ младъ еданъ Официръ одъ Хонведа. — Одъ времена до времена гризао е одъ лютине свой црныи бркъ. У часу таквогъ разположеня духа намрштите бы му се обрве као облаци, када хоће да предскажу непогоду, а изъ очію севале бы му мунъ. На еданъ путъ обустави се и поглади чело свое, као да хтеде самъ собомъ у нечемъ да се сложи, пакъ онда отиде брзо и решително узъ остале басамаке. Размишляо е, хоће ли се одважити, да зачали у Земуну едну товарну лађу. Хонведскій Официръ оваи быо е — Стефанъ Гара. . — — — — —

Изъ Пеште быо е отишао къ едномъ баталіону Хонведа, кои су се тада свуда заводили. Участвујући у различнимъ биткама, одликовао се онъ своіомъ немарностѣу за животъ, дође у Фебруару 1849 у Суботицу, а одатле у Петроварадинъ, гди за Официра произведенъ и у осмый баталіонъ Хонведа увршѣенъ буде. Као Официръ присуствовао е и онъ првогъ Априла нападаню на не-среѣный Сентъ-Томашъ, гди при освобно мостобрана жалостну славу получи. Онъ е быо еданъ одъ оногъ малогъ броя, кои су се изъ крвавогъ купатила оногъ кодъ Каѣа 7. Юніа спасли у Варадинъ, докъ су аустрійски Кирасири готово савъ осмый баталіонъ Хонведа изсекли. Позната е была нѣгова фантастична мисао и нѣговъ духъ,

кой ни одъ чега стрепію ніє. Тога ради добыє онъ налогъ, да изъ града иде у Земуњ, и да учини отечеству велику услугу, то єсть, да запали єдну товарну лађу, у којой се налазило силно стреливо за аустрійскій обсадный сборъ. Предпріятіє было є опасно, єрь є животь нѣговъ стаяо очевидно на коцки.

Фанатично отечестволюбіє тежко бы га было побудило, да то дѣло ко концу приведе, да ніє пре тога писмо єдно добыо, изъ когъ є дознао, да се є старый Уйлаши са децомъ іошъ лане у Земуњ преселіо. Надежда, да ће прилику наћи, освету свою произвести, дѣйствовала є решително на нѣгову одлуку. Да ће га судбина страшно подпомоћи, то ніє могао себи ни представити.

Отиде дакле у згодно време къ заповеднику, и добыє обширнія упутствія шта да ради, са налогомъ, да успехъ свой улаку єдномъ яви, кой ће га у Београду чекати, и кой ће вєсть одатле у Панчево донети, а онъ нека се опетъ у Варадинъ врати.

Юніа 15. стигне у Варадинъ гласъ о удару, кой є данъ пре аустрійско-южну войску кодъ Хеђеша постигао, а слѣдуюће ноћи остави Гара градъ, да не-пріятелю нанесе нову штету у Земуну.

Кадъ дође у Земуњ, чує одъ Мацарона, да є пре неколико месецій синъ Банкаира Уйлашіа царскимъ топціомъ постао, и да се управъ садъ у Земуну кодъ батеріє своє налази. Момци ове батеріє были су са мацарскимъ заробльвницима наређени, да стреливо у товарну лађу уносе.

Несрећна судба доведе тимъ начиномъ Едварда у нѣгове руке. Стефанова osveta пронађе брзо средство, како да црно дело свое изврши. Кадъ бы се разпадай на лађи у тай часъ случити могао, када се на нъой и топціє налазе, то бы онда морао и Едвардъ съ нъима пронасти, а тые бы задао отчиномъ срдцу страховитый ударъ. Онъ ніє маріо за животь оны, којма є спреміо

подобну судбу, ерѣ е предѣ очима своима имао само цѣль, а остало нїе важило ништа.

Да бы се уверіо, е ли му паклений планѣ за рукомѣ пошао, и гди се садѣ Марія налази, кадѣ е у Земуну нема, добые онѣ за себе Вукића, кога е еданѣ путь видіо, да се са слугомѣ еднимѣ изѣ Уйлашіове куће разговара. Провуче се крозѣ толїке люде, кои су товарили лаѣу барутомѣ, и уѣе у лаѣу, гди е при слаганію бурета прекрасну прилику имао, да измеѣѣ два бурета намести едну кутію, у коіой се налазаше навїенѣ сатѣ. Почемѣ овай намышлѣно време показао буде, запали ѣе онѣ малый набой барута, како да одма букну около стоѣћи предмети. Часѣ запаленя дао се дакле лако и сѣ известношѣу определити. Кадѣ е све преправіо за паклено дело своѣ, нестане га у врвећой светини, скине альїне, подѣ коїма е друге на себи имао, и остави ії иза некаквы хватова дрва, коя се тамо налазаху, па утече непримѣтно као што смо веѣѣ казали. У Београду остане онѣ два дана, како да Вукићѣ времена добые, да се поуздано извести о смрти Едвардовой.

Довде смо описали Стефанову прошлостѣ. Почемѣ смо дужностѣ нашу испунили, вратимо се садѣ натрагѣ, да наставимо прекинуту приповедку.

VI.

Две женскїиѣ ходале су крозѣ густый редѣ багрена по башти едногѣ Панчевца, когга кућа лежаше на Тамишу, по сата одѣ ушѣа удалѣногѣ, и коя се крѣзѣ гране около стоѣћи дудова прїятно провиди. Женскїиѣ на десной страни была е веѣѣ у годинама. По згуреномѣ ходу нѣномѣ могао си познати, да е иста госпоѣа стара. Рекао бы да се задубила читанѣмѣ неке кнїїге, кою е у руци држала. Покрай нѣ шетала се витка дѣва нека, коя е могла найвише деветнайстѣ година имати. Изгледала е

као столитна ружа сповна са криномъ, таквы е была нѣжны образа. Нѣне плаве очи изражавале су жалость. Нѣжнимъ ручицама играла е са држкомъ сунцобрана, но мисли свое управляла е сасвимъ на другій предметъ.

Замислѣна девојка та быше Марія, кѣи банкира Уйлаши, а стара Госпођа нѣна тетка, кодъ коє е више месецій обывала. Обе дођоше ћутаюћи до єднога ладника. Тетка метне књигу на страну и окрене се Маріи, коя у жалостнимъ мислима стаде на улазку у ладникъ, бришући очи марамомъ. Тетка узме девојчицу кротко за руку, и уведе е нѣжно у ладникъ.

„Оди добра Маріо! седи до мене, немой да плачешъ тако за изгублѣнимъ братомъ. Истина, требало бы судбину нѣгову оплакивати, но помисли само, да е войникъ, а мы да смо морали доживити времена, у којима случаєви такве несреће никадъ неизбываю. Заиста се смртъ нѣгова тиче и могъ срца, и я осећамъ боль к'о и ты, но што е већъ прошло, нетреба оплакивати садъ. Богъ е хтео да тако буде, зато се морамо покорити свемогућемъ Богу, ерѣ онъ шалѣ заповестъ свою овомъ на овай, ономъ на онай начинъ. — Заборавила си на утѣшне речи доброгъ отца твогъ, коє ти е у писму свомъ саобштио. Али ніє ти доста жаленя за Едвардомъ, кои те тако яко печали, него одъ неколико дана примѣчавамъ, да се изненада сва стресашъ, и да се обзирешъ, као да се одъ некога плашишъ. Кажи ми добра Маріо, зашто дркћешъ? Чега се боишъ? Одъ некогъ времена примѣчавамъ, да неизлазишъ никудъ. Да ти се ніє што на сокаку догодило? Да те ніє ко увредіо? Говори любезно чедо моє, ерѣ и сама стрепимъ већъ тебе ради.“

„Тако е добра тетко!“ одговори Марія, коя се међутимъ разабрала, „догодило ми се е заиста нешто, па ако ме саслушате, заиста ћете ми дати за право, што самъ жалостна и одъ части страшљива.“

„Да чуємъ!“

Марія настави далъ: „Познато Вамъ е добра тетко, шта се е пре полазка нашегъ изъ Пеште, у нашей фамили догодило. Познать Вамъ е Стефанъ Гара, о комъ самъ Вамъ казивала, како га е отаць мой за нѣгова преступна дела казнио. Немогу Вамъ казати, како ме е напао быо неописанный страхъ и ужась, кадъ самъ првый путъ тогъ човека видила. Молила самъ га, да ми да мира, сузбѣяла самъ га владанѣмъ моимъ, найпосле му е и отаць мой претио, но све бадава, онъ се нѣ дао одбити, знате већъ шта е починио. Силомъ ми се наметне слутня, да ће тай човекъ нашей кући несрећу какву нанети. Одъ то доба прошло е више него годину дана, и я нисамъ о нѣму никадъ више мислила, премда самъ снивала кадкадъ црно лице нѣгово свѣтлы очію, као да ме страши.

Такве страхоте саняла самъ и прошасте Суботе. Я се пренемъ изъ сна тежкимъ срдцемъ, обучемъ се и отидемъ у цркву, да се Богу помолимъ, да потражимъ уталоженѣ страха могъ и утѣху бриге мое. Чисто ми е лакше было, кадъ самъ изъ цркве изишла. Умиримъ се опеть, жалећи само за Едвардомъ.

Истомъ што дођо до края тржишта, кадъ ал' чуемъ да ме неко иза леђа зове: „Маріо!“ Тай гласъ прође ми к'о ножъ крозь срдце. Я се нисамъ усудити смела, да се обазремъ, него похійтимъ напредъ. Но за мноми е человекъ еданъ такође брзо корачао, те тако ме сустигне брзо и зовне іоштъ еданъ путъ именовъ, найпосле ме ухвати за руку. Богъ самъ зна, како нисамъ очи дигла, и како самъ по осећаню ужаса познала, ко предамнои стои. Гара е стаяо.

Я покушамъ, да се одъ нѣга одтргнемъ, но онъ ме непусти. А на сокаку небыше никога живогъ, еръ е было іоштъ рано и народъ се нѣ узврвио.

„Вы се неопоминѣте вальда оногъ, когъ су напољъ избацили?“ рекне Стефанъ огорченъ, и погледи ме проницателно.

Отровна мрзость, подражуюћа умилятомъ гласу пре-

кора, изговореногъ по начину любовника каквогъ, освети ме као што валя. Я се одтргнемъ силомъ изъ нѣгову руку, исправимъ се опетъ, и рекнемъ одважно: „Невалядство Вашегъ дела остало е непремѣнно. Али немойте се више усудити да приближаванѣмъ Вашимъ, друге лишавате чести, кою, доиста сами непритяжавате!“ Затимъ побегнемъ одъ нѣга. Незнамъ, одкудъ ми смелость дође, да самъ овако што смела рећи, но то знамъ, да су му се речи мое морале у срдце дубоко запарати, ерѣ е было одвећъ славолюбивъ. Одъ ярости заборавила самъ на све и сва. Я самъ се бояла, да ће за многъ поћи, но онъ остаде, као да га е громъ поразіо, на истомъ месту.

„После єдногъ часка смешећи се на мене викне пакостно: Чекай само, кадъ будешъ моя, другчіе ћешъ ты говорити. На ове речи уплашимъ се яко, да више никако мира неимадо. Помозите ми, сладка тето, Вашимъ зрелимъ советомъ, ербо неznamъ шта ћу да радимъ!“ То рекавши, паде сирота девойка старой госпођи ецанѣмъ на груди.

Госпођа тронѣна дивчимъ овимъ састанкомъ, кои е несрећу предсказивао, несмеде нећакинѣи своіой наговестити, да неће бити добро, него поћути мало и загрли плачућу девойку, а пошто е у лице полюби, рекне іой нѣжно као да іой е мати: „Сирота девойко! Башъ си мученица овогъ света! Али я мислимъ да ты приписуешъ сувише значеня речма оногъ зла човека, кога као фантасту познаешъ. Хтео те е само да поплаши.“

„Ніе, ніе!“ Гара е, тето, свашта кадаръ учинити. Вы судите о нѣму одвећъ милостиво.“

„Небой се, мила Маріо! Садъ башъ паде ми на умъ, како да те ослободимъ. Изгубићу до душе оно, што ми е наймиліе, али за твою любовь сноси ћу и ту жертву. Ты ћешъ се морати одавде уклонити.“

„Заръ да се разстанемъ?“ рекне девойка и погледи пріятно у лице, кое е изражавало тугу разстаяня.

„Тако е, добра Маріо морамо се разстати ма да е

тежко. Мени се чини, да овде ниси обезбеђена, а сама те немогу доста да чувамъ. Одма ћу писати твојомъ отцу, нека дође овамо преко Београда, и нека те са собомъ води. Садашњи политично станъ стварій не може дуго да остане; најпосле ће и Гара морати одавде отићи. Чула самъ и тако некиј данъ одъ лекара, да ће Перцелова војска, која е кодъ насъ у посади, бити заменѣна Бемомъ војскомъ. Кадъ се примири, ты можешъ после свагда, ако ти е воля, баки твојој у Панчево у посѣту доћи.“

„Сладка тето!“ одговори Марія усрдно. „Вы не знате, како ме боли срце, кадъ помислимъ, да ћемо се разстати.“

„Па нека! Манимо се садъ тога. Ко се разстае, тај се и састае. Ако се дуго невидимо, састанакъ нашъ быт' ће намъ мили, па ћемо се тада мирно и весело сећати данашњегъ дана, кой намъ е толику бригу задавао. Оди любезна Марию, айдмо у собу, да пишемо отцу твојомъ. Лајошъ ће намъ писмо тайно однети у Београдъ, а оданде у Земуцъ, те тако може отаць твой прекосутра у вече овамо приспети.“

Сатъ доцнѣ оде слуга Лајошъ преко рита на Дунавъ, носећи у альини ушивено писмо на банкира Уйлаши.

То се догодило три неделѣ доцнѣ, кадъ 'но оба она човека изъ Земуна усамљѣну колибу у Францовомъ предградію оставише и на путъ одоше.

VII.

„Господа изъ Перлеза хоће насъ вечерасъ да чаєте“ рекне топція Фридрихъ Ломеръ своима топціяма, и погледи на прсобранъ, како се у нѣга зариваю непријателѣва танета. Приступи дакле къ едномъ топу, на нишани на повећу едну кућу у Перлезу и рекне своима момцима у шали: „Донесите ми едну ябуку о дѣ гвожђа,

да е пошлѣмъ тамо преко, можда ћу разсветлити таму.“
 Момакъ еданъ скочи брже по фитиль, а остали набию хаубицу съ гранатомъ. Топція ніе маріо нимало, што су око нѣга као киша танета падала, него изиђе горе на шанаць, да види еда ли е метакъ нѣговъ упалио. Десномъ рукомъ заклони очи одъ залазећегъ сунца и погледи оштро на Перлезъ.

„Пали!“ викне топція, и хаубица проспе ватру са звиздомъ. Момци уклоне се одъ топа, изиђу горе на шанаць, да виде хоће ли се обистинити, што имъ заповедникъ рече.

Сунце е было већъ зашло бацајући велике сенке по земљи, а на небу пролеташе гди кои слабъ облачакъ. Тако прође неколико минута. На еданъ путъ покуля густъ димъ изъ оне куће у Перлезу, на кою е топція нишанио. Димъ е куляо све яче — све брже — но садъ — садъ проби ясанъ пламень. Топція сиђе доле са шанца говорећи: „Е, садъ ћемо имати мира. Садъ имаю посла съ гашенѣмъ, па ћеду насъ съ куглама смоима почествовати вальда сутра.“ Затимъ изда неке заповести за ноћ, и отиде къ ватри, коя е горела иза прсобрана.

Пре него што продужимо приповедку нашу, дужни смо мислимъ пріятномъ читателю у кратко разложити тадашнѣ станѣ ратны одношая у овомъ предѣлу.

Немислимо ни издалека упуштати се у дубока стратегична разматраня, него ћемо одъ тадашнѣгъ положая противъ стоеће войске узети само онолико, колико е нужно за оквиръ нашегъ образа.

Одъ командујући маџарски Генерала тежіо е свакій заузети Тителъ, кои лежи недалеко одъ Тисскогъ ушћа и Дунава, да неприятелю пресече саобраштай са обсадномъ войскомъ кодъ Варадина, да задобье свезу съ Панчевомъ и прелазакъ у Сремъ, а најпосле, небы ли надкриліо войску Елацића Бана. Найзгодніе место было е дакле Перлезъ на левой обали Тисе преко одъ Титела, еръ се одатле могао приличанъ брой войника Тителу

прикучити, одатле се могла Тиса пребродити и варошъ заузети.

Србскій Генералъ Книћанинъ знао є добро, одъ колике є важности за Цареву войску, ако се ово место одржи. Оде дакле съ маломъ войскомъ тамо, и одбіо є помоћу Шайкаша на Тиси свакій ма како жестокъ нападай Маџара найхрабріе. Онъ нареди да се съ оне стране Тисе неколико яки шанцева направи, тако да ніе могуће было освоити ій, ерѣ су топови одвраћали свакій юришъ долазеій изъ Перлеза. Кадѣ є последній путъ, а то є было 14. Юнія, нападанѣ безъ успѣха покушавано, увиди посада у селу, да су сви труди нѣви узалудни, зато се окане пуцаня на шанацъ.

Свакій данъ пуцало се было изъ села око залазка сунца правилно на батеріе, мислећи постићи речену намеру найбудаластімъ трошенѣмъ барута, ерѣ су две трећине танета пребаживале, у колико нису у Тису падале. Штету, кою є остала трећина починила, поправляли су царски войници ноћу неуморнимъ трудомъ. Тако є было свакій данъ. Обрато на Перлезъ пуцано є редко али съ успѣхомъ, и свагда є кућа за кућомъ горела, тако да су наипосле Хонведи приморани были, изићи изъ Перлеза и изванъ нѣга у полю се утаборити.

После овогъ захода дай да се вратимо онамо, гди войници край ватре топове чуваю. Дошавши къ нѣима топція, кой є былъ огньотворацъ, нађе великій жуборѣ, ерѣ є дошла была одмена страже, и поште буду редомъ изменѣне. —

Стара стража отиде и олеть настане тишина, као и пре. Ломерѣ седіо є кодъ ватре замишлѣнъ.

Заповедникъ одмене быяше некій граничарскій Офицерѣ, човекъ среднѣгъ узраста, црне браде и лица опалѣногъ одъ сунца, иначе є былъ искренъ и пріятанъ. Онъ куцне топцію простосрдечно по рамену и рекне му: „Добарѣ вече! Данасъ ѣмо любезный мой забно да спавамо у стану!“

Топція скочи на ноге, хотећи Офицера по пропису да поздрави, но Официрь загри га и рекне смешећи се: „Прођи се тога, та мы се познасмо. Греяли смо се вальда више пута по становима край ватре.“

„Истина, г. Лайтнантъ, то є было пре неколико дана овде, кадъ сте были на стражи.“

„Сећамъ се! Я небы было ни дошао на стражу, ал' ето одоше юче две компаніе у Земунъ, па тако дође редъ на мене. Него каж'те ми, шта сте данасъ радили тамо преко у Тителу? Я самъ преко сокака прелазіо у истый часъ, кадъ сте Вы улазили у Генералову кућу. Хтео самъ чекати на Васъ, да ми кажете, чега ради сте тамо ишли, но дуго ми є было изчекивати. Дакле шта є было? Хоћемо ли скоро у бой? Ил' сте добыли тайне заповести, кадъ замышлѣно у ватру погледате?“

„Тако є г. Лайтнантъ,“ одговори топція, „али ми є жао, што Вамъ несмемъ ништа да саобштимъ, ерѣ ми є Нѣгово Превосходителство г. Генераль забранило о томе говорити. Могу Вамъ само толико казати, да ћу по добывеной заповести батерію мою сутра у зору оставити, а заповедничество преда ћу другомъ другу.“

Официрь нехте на то ништа да рекне, него се замисли здраво. После єдногъ часка зовне онъ слугу свогъ, да му донесе чутуру съ виномъ, шунку и леба. Развивши артию, у кою є шунка замотана была, рекне онъ Ломеру: „Заповедайте!“

„Съ драге волѣ,“ одговори овај смешећи се. „Кодъ насъ у овомъ шанцу редко се руча. Г. Лайтнантъ некъ се изволи само обазрети, па ће таки усмотрити савъ нашъ словникъ. Пића имамо до душе довольно, ерѣ є Тиса велика.“

Докъ су се они тако разговарали, приступи неколико Граничара и топція къ ватри, да на ражню пеку месо, коє су истый данъ получили и на комаде пзсекли были. Гарави одъ барута забавляху се они ту окретањемъ ражня часъ на єдну часъ на другу страну.

„Шта ведите,“ реѣи ѣе тадъ Официръ, „оваково печенѣ мора да нїе рѣаво за Цигане, ал' валя доста имати руйнѣша“ и пружи чутуру топціи. Почемъ се оваї напїе, повуче и самъ подугачакъ гутанъ, па онда убрише бркове свое говореѣи: „їошъ сте ми дужни нешто одъ Ваше исторїе да приповедите. Кадъ самъ последнїї путь овде быо, Вы сте ми приповедали, како сте се са Уїлашіовомъ куѣомъ упознали. Таманъ самъ хтео дознати, шта се е далъ догодило, кадъ ал' започеше пуцати проклети Перлезани, те тако немого смо край дочекати. Казуйте дакле одма, како е было далъ, иначе ѣемо позаостати до дубоке ноѣи, но ако мало кодъ ватре и задремамо, неѣе шкодити, особыто Вама, кой морате данасъ їошъ великїй путь да предузмете.“

„Немамъ млого да Вамъ приповедамъ,“ одговори Ломеръ, „я мислимъ господинъ Лайтнантъ, да Васъ неѣе башъ толико ни занимати, да се уздржавате одъ сна. Нико на свету непроводи, садъ прїятне садъ мутне дане живота, као вїйникъ. Данасъ немамо шта да ручамо, а сутра опетъ изобилуемо у свачему.“

Човекъ се сеѣа свагда среѣны времена и заборава радо на зло. Младый човекъ стакне корицомъ одъ саблѣ жеравицу, а варнице полете у высь, као да су хтеле у души нѣговой їошъ єдномъ да осветле прїятне и светле знаке прошлости.

После єдногъ тренуѣа ока, коєга тишину само е прасканѣ ватре прекидало, настави топція далъ: „Опростите ми г. Лайтнантъ, што самъ се одъ целѣ здраво удалїю, но кадъ човекъ на прошавше дане помисли, наиѣе на свакояке мисли.“

„Єсть, єсть, имате право!“ одговори Официръ прїятно, „што сте рекли, башъ сте ми узели изъ уста. Меѣу тимъ казуйте далъ.“

„Знате веѣъ како самъ дошао у Уїлашіову куѣу, и како самъ тамо быо као странаць прїятно прїймлѣнъ, а знате и то, каква е несреѣа старогъ родителя постигла;

прилѣжна нѣга подигне ме набрзо, те оздравимъ. Благодаримъ старцу на дочеку и съ нѣмѣ се разстанемъ. Докъ самъ кодъ нѣга боловао, онъ ми ѣ казивао о догаѣю у нѣговой породици. Пошто оздравимъ, явимъ се за службу те тако пошлю ме овамо у Тителъ, гди се пріймимъ заповедничства надъ овомъ батериомъ. Одъ како се овде налазимъ, видите господине и сами, да су догаѣаи данъ у данъ єдни и исти, єръ се тучемо по васъ данъ узалудъ. Али као што видимъ Вама ѣ зима,“ примѣти Ломеръ, видећи да Официръ одъ момка свога кабаницу заиска.

„Истина ѣ,“ рекне овай облачећи кабаницу. „Я ѣу да се пружимъ мало край ватре. Надамъ се, да ѣете ме пробудити кадъ поѣете на путъ.“ Затимъ узме цѣпаницу єдну, метне ѣ подъ главу и тишина наступи свуда уокругъ. Страже, коє су далеко напредъ стояле; звале су одъ времена до времена єдна другу, да виде, єсу ли на опрезу, а то ѣ было єдинъ шумъ, кой ѣ преко рита до стана нѣовогъ допирао.

Топѣя извади свою записну књижицу изъ цѣпа, отвори ѣ и наслони на колѣно, да у дневникъ слѣдуюѣе забележи:

„У Перлезкомъ шанцу 12. Юлія 1849 г. Ютросъ самъ писмо єдно добыо одъ Нѣговогъ Превосходительства Генерала Книѣанина, коимъ ме позива да одма къ нѣму доѣмъ. Кадъ доѣмъ у Тителъ, отидемъ таки у нѣгово обиталиште и заишемъ, да ме кодъ нѣга пріяве. Я га затеко при столу, на комъ ѣ развѣенъ лежао великій земльовидъ Кралѣвства Унгарскогъ. Обостраный положай войске назначенъ ѣ было чіодама боядисаны главица. Обративши се къ мени, стане ме єданъ часакъ очима мерити, па онда извади запечаѣено писмо єдно, и приступи къ мени ближе. Писмо ѣ држао сакривено иза леѣа.“

„Знате ли маѣарски?“

„Знамъ господинъ Генераль!“

„Были се одважили отиѣи у єдну варошь, кою су

Маџари посели, да ми донесете вестъ, колико има тамо Маџара, какве су наредбе учинили, да варошъ бране, и како стои савезъ нѣовъ са военимъ сборомъ, кои се налази на северу.“

Я се зачудимъ тако неочекиваномъ и искреномъ предложеню, и запнемъ съ одговоромъ. Генералъ рекне на то: „За мене е одъ велике важности, да све то дознамъ. Овај е посао исто тако пуњъ чести, као и свако друго јуначко дело, ако се и чини, да узимате на себе ролу уходе. Можете бити уверени, да ћете сходно Вашој смелости и награду получити.“

Я му одговоримъ овако: „Мене немами награда да се тогъ посла датимъ, али се боимъ да нисамъ за то дорастіо. Међу тимъ я ћу употребити све силе, да се високогъ повереня Вашегъ достоинимъ покажемъ. Я ћу да идемъ.“

„Сутра пре зоре,“ рекне Генералъ. „Предайте дужность Вашу другомъ, кой ће наређенъ бити, па идите онда съ Богомъ по гласу овогъ надписа.“ При томъ да ми писмо у руке. „У Београду ћете у кући, коју самъ Вамъ назначіо, обширніе чути и добыти средства, да намеру Вашу у дело приведете. Ако се невратите за петъ дана, онда знамъ, да Вамъ предпріятіе ніе испало за рукомъ, и да сте се жертвовали за службу, као што се и пристои храбромъ војнику. Затимъ стисне ми руку, говорећи: „Идите садъ! Богъ Васъ пратио узъ свакій коракъ.“ Тако ме одпусти одъ себе.

Ко бы се надао, да ће ме судбина на такву стазу одправити. Остави ћу ово мало пртљага што имамъ овде, еръ се надамъ, да ћу се вратити кой данъ.

Уставши съ места затвори записну књижицу своју, и пушећи смотку стане ходати горе и доле, докъ ніе свануло, затимъ стави у редъ све што е јошъ потребовао.

Чимъ се роди сунце, чамацъ еданъ одплови низъ Тису па у Сланкамень, одакле топція у Земунъ отиде.

VIII.

Вратимо се натрагъ у ону пріятну собу, гди смо едномъ већъ были, то естъ у собу болестногъ Фридриха Ломера. Налазимо се дакле у Земуну, у кући банкера Уйлаши.

Было е подне, а запара велика. Но у собици е владала лепа ладовина, ерв е Мартинъ асуру прострѣо и патосъ ладномъ водомъ попрскао быо.

Кодъ прозора стаяху два олеандера у цвету, кои се рекао бы чисто опоравише одъ добротворне влаги.

На столу кодъ левогъ прозора лежаше едно отворено писмо, а покрай стола сеѣшаше старый Уйлашій на великой столици, наслонивши се на руку, и замишлѣно посматраюћи еданъ одъ ты олеандера. На еданъ путъ опаде здравъ цветъ са држка и падне на землю. Стараць кадъ то виде, мане главомъ и рекне тихо: „Тако е любезный цвете! Имамо еднаку судбину. И ты ето паде на землю. Али е олеандеръ богатіи одъ мене. Онъ има стотину лепы цветака, а кадъ дође лето, опетъ се радуе, што добыя пупольке. Са мномя нѣ тако! Мени е остао еданъ единый цветакъ, па и тай хоће ето да подгризе црвь!“ Благородна ярость распали старца яко, и онъ пође горе и доле по соби. „Згази ѣу я тогъ црва, макаръ се како превіаю! — Чуй! ко то звони?“ прекиде свой говоръ, и похійти вратима. Но врата отвори неко съ поля. Ко е? Бывшій болестникъ Ломеръ.

„Отче мой и избавителю!“ кликне младићъ и загри старца радостно. Стараць се нађе у чуду, и нѣ могао да одане. „За име Божіе, немойте ме угушити!“ —

Ломеръ пусти старца и овай се рукуе съ нѣиме радостно. „Добро ми дошли, любезный пріятелю! Одъ кудъ Вы овамо? Я самъ мислю да сте у Тителу, гди се топови силно разговараю са неприятелѣмъ.“

„Отгудъ самъ башъ и дошао,“ рече Ломеръ.

„На кудъ идете садъ? Хоћете ли овде остати у Земуну?“ запита старацъ и прехвати саблю, кою є гостъ нѣговъ одпасао, те є метне на страну.

„Жао ми є, што нећу,“ одговори младићъ у нечемъ забунѣнъ, „дошао самъ по заповести одной, па ако ми Вы добрый отче допустите, одмори ћу се єданъ сатъ кодъ Васъ.“

„Тако валя!“ кликне Уйлаши радостно. „Останите дуже, баремъ два три дана. Шта имамо ново у Тителу?“

„Тамо є мало новостій. Мы пуцамо на Перлезъ, а изъ Перлеза на насъ, па се єданъ другоъ небоимо, нити можемо велику штету да починимо.“

„Тако є! тако є! Нїє другчіє у свету. Найпре се подигне велика хука и бука, после се покаже маленкостъ, збогъ чега се люди препиру, а найпосле остане све на своме месту, као што є было. Манимо се тога! Я мислимъ да є далеко одавде до Сланкамена.“

„Како бы было, кадъ бы Мартинъ донео єдну чашу вина?“ рекне топція.

Банкеръ устане и учини неке наредбе, па онда уђе у собу, и седне край топціє на канабе. Топція учини се као да га нїє приметіо, чисто збунѣнъ будући и незнаюћи шта да говори. Старацъ га посмотри єданъ часакъ, но топція немогаше инако да нађе повода разгвору. „Гди є запело? Имате ли што на срдцу, па неможете да изговорите? Говорте! Може быти да Вамъ могу я у чему на руку ићи?“

После некогъ запиняня одговори топція: „Господине, хтео самъ само да пытамъ, како се налази“ —

„Ко?“

„Господична Марія!“

Старацъ управц прїтанъ но уєдно и жалостанъ погледъ на свогъ госта, и рекне му: „Драгій Фридрихе! Вы незнате, како сте ми пытанѣмъ Вашимъ у срдце дирнули, ма да се радуємъ што самъ Васъ дочекао.“

На тай одговоръ забезекне се Ломеръ, и немогаше одъ страха ништа да изусти.

„Нечудите се,“ рекне стараць, „садъ ћете поняти жалостну истину мой речій, чимъ прочитате писмо оно, што лежи тамо на столу.“ Стараць се забрине опетъ и падне у тугу.

Топція приступи къ столу и стане писмо полугласно читати, што е далъ читао, то га е све већма ватра обузимала.

Речено писмо имало е овај садржай:

Любезный шогоре!

Сети ћешъ се може бити оногъ младића, кога си ты изъ себе на полъ истерао. Рекао бы да онъ грешну мисао свою јошъ управља на Марию. Онъ се налази овде у Панчеву и тако е пре неколико дана зауставља Марию на средъ сокака. Она га дочека презрително, а онъ јој рекне претећи: „Кадъ будешъ моя, другчје ћешъ ты говорити.“ Премда мислимъ и я и мучена Марія, да е то само гола претња, съ којомъ мисли поплашити само плашљиву срну, то се ипакъ морамо узети на умъ, кадъ помислимо, да е истый човекъ у време мира и поредка у Пешти свакій законъ газіо, и да ніе презао ни одъ каква насиља. Срдце ме боле, што морамъ любезно дете да одпустимъ, но ипакъ велимъ да одма овамо дођешъ, и да водишъ кћерь твою на друго безбеднје место. Путь е преко Београда отворенъ, я ћу дакле прексутра послати кола една на Дунавъ, гди скела стае, да те могу овамо довести, чимъ изъ Београда пређешъ. Ако знашъ за болъ средство избавленя, а ты ми одма пиши. Лајошъ ће ти писмо ово предати, па нека и онъ съ тобомъ иде. Пријми усрдный поздравъ одъ Маріе.

Твоя и пр.

„Па што оклевате?“ узвикне младићъ, пошто е писмо прочитао. „Вы се уздржавате, а Маріи прети

опасность? Марія, о коіой сте сами саобштавали толике чрте красногъ и благодрногъ срдца? — Вы іошъ заръ боравите? Съ Богомъ, драгій мой добротвору!“ Ово рекавши загрди старца, кой се немало зачуди, полюби га, и похити наполь.

Стараць повиче за нымъ: „Та вальда неѣете“ — Но Фридрихъ быяше веѣъ исчезао.

XI.

На западу было се небо заруменило одъ залазеѣегъ сунца, коє е позлаѣивало окрайке густы облакова. Была е таква запара, да ни листакъ трептнуо ніє. Само су попиѣи кадъ и кадъ жалостиво цврчали. Таква е была вечерь една месеца Юлія.

Изъ Алибунара юріо е на каруцама друмомъ у Панчево еданъ Официрь одъ Хонведа, држеѣи уздице крепкомъ рукомъ. Острагъ седіо е момакъ нѣговъ у мацарскомъ оделу, могао си по лицу познати, да ніє быо Мадаръ. Ватрени вранци гребли су тако яко, да су се люди десно и лево одъ страха скланяли. На еданъ путь обустави Официрь конѣ. Каруце стану предъ неку жуту двокатну куѣу. Видило се по затворенимъ капцима, да господаръ кодъ куѣе ніє. Момакъ скочи съ каруца, отвори вратанца, и понизно прехвати уздице одъ господара, кой у куѣу уѣе. Одма изиѣе и слуга исте куѣе, да склони каруце подъ шупу, поздравивши момка, кой за Официромъ поѣе. Овай пакъ нехте га ни да погледи, него отиде узъ басамаке за господаромъ, говореѣи за себе: „Радъ бы знати, зашто смо се на путь кренули. По оволикой запари юрили смо у Алибунаръ! Па шта смо свршили? Ништа! Господаръ се свратио изванъ села у неку просту куѣу, а я самъ морао на полю да чекамъ. Кадъ е мало часъ за тимъ изишао, изгледао е весео, као да е Богъ зна шта у редъ ставіо. Садъ доюри смо опеть у Панчево. Вере ми мое, я више поднети немогу!“

Шта ћемо овде? Време пролази, а ништа се не ради!“
У томъ самоговору поине се на првѣй катъ и дође до
врата одъ себе, у којој є неко нагло горе и доле
ходао. Стане прислушкивати, а кадъ немогаше ништа да
чує, рекне полако: „Мора да има неку намеру, еръ се
еднако шеће као да є изванъ себе има три дана већъ.
Затимъ куцне на врата и уђе унутра.

Хонведскій Официръ опази га и рекне му, почемъ
га є црнимъ, проицателнимъ очима своима измерио:
„Море знашъ ли, колико си новаца добыо у оной колиби
у Земуну?“

„Знамъ господару; како небы знао? Была є лепа
крайцара!“

„Данасъ валя да двоинномъ онолико заслужишъ.“

При овимъ речма погледи Вукићъ (еръ є то био
момакъ Стефана Гаре, Хонведскогъ Официра) лукаво на
свогъ господара, кой се къ едномъ столићу приближи,
да упали свећу. Но лакомость за новцемъ не даде Србину
мира, зато рекне съ кашлюцанѣмъ: „Велите да заслужимъ,
я небранимъ, ал' како?“

„Садъ ћешъ знати“, одговори Официръ, метнувши
свећу на єданъ округлый столъ, кой є предъ канабетомъ
стояо. „Донеси найпре флашу Токайскогъ вина.“

Вукићъ изиђе по вино. Текъ што є врата за со-
бомъ затворио, а Гара плъсне рукама одъ радости, и
рекне савъ одъ гнѣва дркѣући: „Єдва дакле дође сатъ
и за мене! Та нисамъ я бадава подносио муку читаве
ноћи и очаявао! Жалостно є оно време, кадъ се сетимъ
како ме є мучила двострука мука, што ми є онакова
срамота учинѣна, да самъ хтео већъ да полудимъ! Ни-
самъ я последнѣ време узалудъ злопатио! Ты ћешъ моя
быти, Марио! Неће ме више оно дериште трзати изъ
твоы обятія! Ха ха ха! Устай, Едварде изъ Дунава, гди
ти се пепео налази. Оди да избавишъ сестру, ако си
кадаръ. Она ће садъ моя да буде! Я ћу се наслађавати
нѣнимъ дражестима, — раскошно ћу се наслађавати —

— — Ватра га обори у несвѣсть, онъ паде на канабе, покривши лице рукама. Садъ скочи опетъ на ноге и стане на ново бунцати: „Я ћу се“ вели, „осветити за оно, што сте ме увредили! Кадъ узберемъ цветъ, па се на нѣговомъ белилу появи знакъ срамоте, тадъ ћу га вратити отцу натрагъ, нека зна, како срамота срдце прожиже.“

Вукићъ уђе у собу носећи служаоникъ съ виномъ, коѣ на столъ метне. За тимъ ступи два три корака натрагъ. Стефанъ наточи чашу и испіе ѣ на искапъ. Затимъ пружи се по дивану и рекне Вукићу: „Седи!“

У соби наступи велика тишина, тимъ несноснѣя што ѣ и наполю велика запара была. После едногъ часка прекиде Стефанъ ужасно ћутанъ свое, и рекне: „Знашъ ли ону кућу преко одъ Тамишке аде, кою самъ ти прошасте ноћи показивао.“

„Врло добро. Прозори су окренути къ Тамишу, баштеныи зидъ допире до сокака на пѣнци, а прекимъ сокачићемъ може се на Алибунарскій друмъ изићи.“

„Добро си запамтио, Вукићу.“

„Знаете господару, я памтимъ врло добро.“

„Есть, кадъ ти си добро плати.“

Србинъ уѣде се одъ ѣда. Стефанъ рекне далъ „Бы ће ноћасъ густа помрчина.“

У истый часъ севне муња у воздуху. После неколико минута чу се грмлавина изъ далека.

„Бы ће кише,“ рекне Вукићъ.

„То ѣ јошъ болъ,“ одговори Официръ. „Бы ћемо сигурни. Ты знашъ да ѣ у оной кући девојка една по имену Марія, коя седи кодъ свое тетке. Одъ момака нема никога у кући, него еданъ маторый слуга и нѣговъ синъ, кои спаваю изванъ куће, подалеко одъ Марійне собе. Марія ѣ сама, еръ тетка спава съ оне стране ходника у другой соби. Садъ ѣ десетъ сатій. За два сата да ми дођешъ съ колма са два одморна коня, нека чекаю на ћошку одъ сокака, кой води на Алибунарскій

друмъ. Тамо ћешъ на мене да чекашъ. Девойку нечува нико, а прозори одъ нѣне собе нису високи одъ землѣ. Ако буду затворени, отвори ће нѣи овај прстенъ одъ діаманта. Ако се успротиви, я ћу ню силомъ савладати, а уста ћу іој запушити да не виче.“

Овако говорећи тай нитковъ извади едну куглу одъ плута, у којој е унутра перо было; кугла та могла се на найманый притисакъ растегнути.

Оставивши срамотно ово средство помоћи у цепъ, настави далъ беседу: „Кадъ донесемъ девойку до кола, ты ћешъ потерати конѣ што брже можешъ у Алибунаръ у ону кућицу, гди смо данасъ были. После ћешъ се вратити у Панчево, и разгласи ћешъ, да самъ отишао на неколико дана у Кикинду, па онда дођи опетъ овамо. Еси ли ме разумео што самъ ти казао.“

„Есамъ господару!“ одговори Србинъ, трудећи се да неопazi господаръ нѣговъ, да се чуди нѣму и нѣговомъ новомъ преступленю.

„Преправи се дакле као што самъ ти заповедіо!“

Вукићъ устане, и изиђе напољъ. — — — — —

Непогода приближавала се све већма, а учестано севанѣ муња, ноћ е осветлявало. Таманъ што е избіо дванаестый сатъ на Панчевачкомъ звонику, ал' ето ти изъ куће у Алибунарскомъ сокаку кола, коя полако напредъ одоше. У истый часъ изиђе човекъ еданъ на капию, до грла у кабаницу замотанъ. — — — — —

Докъ се ово сбыло у Алибунарскомъ сокаку, владала е у Панчевачкој касни највећа живость. Ту се скупиле у вече различни Офицери мацарске посаде. Неки су имали на себи богато одело хусарско, а неки мрке или плаветне атиле хонведске, отворене уланке польски копляника, зелене альине стрелаца и Богъ те пыта какви ій ніе было.

„Маркеръ, дай пунча! — Дай чая! — Црну кафу! — Добаръ вече! — Здравъ брате! — Како е? — Ејен а hazag! — Дай вина!“ — Стотина таквы гласова орило се у гостионици кодъ Трубача, гди се налази речена касина србска.

Неки опетъ картали су се у побочной соби. Дукати и цванцигери падаху као киша, еръ су маџарски Официри тако паметни были, да што више злато и сребро прикупе, меняюћи маџарске банке, коѣ в издала република краткогъ века.

За време траюће хуке и буке у сали, упаде у ню изненада еданъ Официръ. Сви му се зачуде коѣ збогъ начина како в у салу ушао, коѣ збогъ узвышеногъ држания неке артиѣ. Одма га обколе сви, и стану га громко пытати, шта в ново? Почемъ в пытаче едва мало уталожію, стане овако говорити: „Господо! Овай часъ стиже ми одъ едногъ пріятеля изъ Пеште изванредный листъ неки новина Кезлени. (Бывшій званичный органъ бунтовногъ поглавара). Догодила се нечувена стварь! Войска в продана! Издана в! Гергей в збаченъ!“

Као да в громъ у салу ударію, завлада тишина, у сали. Тако в траяло неколико магновенія. Случай в быо одвећъ величественъ и неочекиванъ неже ли да се в прѣбутати могао.

„Читай! читай!“ повичу господа са свію страна. Официръ попне се на столъ, и почемъ се жуборъ уталожі, продужи читанъ овако:

Одъ врховногъ вожда целокупне войске г. Фелд-маршалъ Лайтнанту Дембинскомъ:

ЯВНЫЙ УКАЗЪ.

Силомъ коѣга са г. Фалдмаршалъ Лайтнантъ упо-моѣава, да разполаже са движеніемъ войске было прѣ-менганѣмъ бычо продовольствомъ исте, на кратко, да издаѣ за све нѣне потребе сходне наредбе, и да поступа онако, како узишту садашнѣ околности и благо станѣ

землѣ. Налаже се свой войсци и свима воєнимъ лицама вышегъ и нижегъ степеня подъ найстрожимъ одговоромъ, да се поменутомъ Господину Фелдмаршалъ Лайтнанту у свачему точно повиную, и да нѣгове заповѣсти слушаю.

Будимъ — Пешта 2. Юлія 1849.

Месарошъ, Верховный воѣзь.

„Шта? — Месарошъ е верховный воѣзь? — Како то? — Та онъ е одавно оставку дао? Како може онъ воєногъ Попечителя Гергея да сбаци? — То е издая войске! — Зашто нѣ тай указъ и одъ Председателя подписанъ?“ — Овакова и тому подобна сасвимъ основана пытая, заоре се у сали.

Читатель несреѣне вести мане іошъ еданъ путъ рукою, и кликне: „Миръ! миръ! Іошъ нисамъ сво писмо прочитао! То е быо само указъ. Пытате ме гди е Председатель? — Пытате, како се награђава пожертвованъ и верность? Сада ћете знати! Почуйте и овай разгласъ, кой самъ уедно са овимъ броемъ новина добыо:

Разгласъ унгарске войске.

Юче 7. Юлія нападао е неприятель на Коморанъ са 50.000 людій преко одъ наши шанцева съ десне обале Дунава. Неприятель е заузео на йпре прву линію шанцева, но сви они буду изгнани, кои су упали были у шанцеве. Гергей е сузбіо лево крило до Ача. Средоточіе и лево крило одсекао е Клапка добро прорачуиѣнимъ нападаемъ са хусарима, и тако е неприятель на свима точкама потученъ и одбіенъ.

Губитакъ нашъ износи одъ прилике 700 людій, а губитакъ неприятеля 2000 *).

У Моношторскимъ шанцевима леже неприятельски трупови гомилама еданъ сврхъ другогъ.

Будимъ — Пешта 3. Юлія 1849.

*) Звѣнично е доказано, да тай данъ аустрійска войска ни 100 людій изгубила нѣ. (Примѣчаніе Сачинителя.)

„Овай срамотный разгласъ“ дода читатель брзо, „у комъ се Гергей едва споминѣ, дошао му е у руке у вече после бытке, кою е едино онъ юначтвомъ своимъ решіо. Катане су были натрагъ побегле и побѣда мал' што се неизгуби, да не дотрча храбрый Гергей. Онъ скупи бегунце подъ барякъ, и поведе іѣ у ватру говореѣи: „Небойте се войници, данасъ ќе неприятельска танета само мене да згоде!“ Овай разгласъ заедно съ указомъ добыо е Гергей одма сутра данъ после битке, у којой е ону победу собственомъ крвлю задобыо! Судите браћо, у какве смо садъ руке запали.“

Изрекавши подстрекателне речи ове скочи Официрѣ доле са стола. Садъ се помаме и остали Официри, и єдни стадоше викати: „Живіо Гергей,“ а други стадоше проклинати странку нѣговы противника, те тако се орила сва сала одъ вике.

Официри, кои су око читателя стояли, отиду у разговору на своя места, само двоица међу нѣима врате се съ ѣутанѣмъ къ столу свомъ.

Єданъ одъ ове двоице быо е човекъ веѣъ у годинама. Избулѣне очи и бакарна румень на светлеѣемъ лицу нѣговомъ сведочила е, да е и онъ єданъ одъ оны быо, кои дубоко у чашу вире.

Другій быяше одъ прилике 20 година старъ. Судеѣи по нѣжнимъ устама, гладкомъ челу нѣговомъ и пріятнимъ очима, рекао бы, да ніе познавао іошъ єзгру живота, и да е основна чрта карактера нѣговогъ была искреность и добродушіе.

Приступивши къ столу, примете єдногъ Официра, кой имъ е сасвимъ непознатъ быо, и кой е за истимъ столомъ седіо. Пришелаць быо е младъ човекъ пріятногъ и умилятогъ лица. Исподъ зелене капице вирила му е дугачка црноманяста коса, а плаве очи нѣгове мотраху позорно на врвенѣ у сали.

Видеѣи да се оба Официра нѣговомъ присутствію диве, устане онъ таки, и рекне имъ, ухвативши іѣ аз

руку: „Извините ме господо, ако Васъ може быти узнемируемъ, но я долазимъ изъ Перлеза, па самъ врло уморанъ. Арендаторъ гостилнице рече ми, да ъу овде наѣи сву господу, те тако нехтедо пропустити, да се несвратимъ овамо, небы ли нашао кога одъ мой пріятели.“

Искреный говоръ овай утиша оба Официра, и они поседаю, беседника рукованѣмъ поздравляюѣи, опетъ на своя места.

„Па шта има ново у Перлезу?“ запыта еданъ одъ нѣи.

„Ніе вредно казивати,“ рекне упытаный. „Царски войниця мисле вальда, да ѣе у томъ селу читавъ майданъ одъ злата наѣи, тако су пишмани на нѣга. Но мы ѣемо имъ желю да протерамо. Башъ су юче наше топціѣ, пре него што ѣу у Панчево да поѣемъ, сатрли све нѣине шанцеве.“

„Живили! Живили!“ кликну обоица на тай гласъ.

„Шта више, говорило се и то, да су на Тителъ нападали,“ рече приповедаоцъ далъ. „Може быти да се веѣь віе горда наша тробойна застава, на куѣи заповедниковой у освоеной вароши, а господинъ Книѣанинъ може иѣи натрагъ у свое ордіѣ, одъ кудъ ѣ и дошао. Ха ха ха!“

Обоица пристану радостно на те речи саобштительве, кой одъ мимопролазеѣегъ послужителя вина заиска.

„Небы се надао“, реѣи ѣе младый човекъ далъ, „да ѣу наѣи овде тако весело дружство,“ и наточи чашу вина. „А напоследѣ ніе ни чудо, кадъ помислимо на наше победе на инашу смелость, коя насъ све одушевлява. Илѣнъ! Да живи отечество!“

„Да живи! да живи отечество!“ повичу Официри весело, и куцну се чашомъ.

Старіи ѣе да рекне садъ: „Али господо, мы заседо смо овде, а іошъ се и непознаемо. Я ѣу да се представимъ безъ многи церемонія. Я самъ Поручикъ, а име ми ѣ Фелдвари.“

„А я самъ Лайтнантъ Кермендъ. Обоица служимо у 17 баталіону Хонведа.“

„Радуємъ се одъ срдца, што самъ се съ Вама упознао,“ одговори странаць, „у моіой маленкости представте себи єднога добровольца, Лаіоша Терека одъ Франгипанскогъ сбора. Али моя господо, Вы непіете. Живіо седамнайстий баталіонъ Хонведаца!“

Фелдвари и Кермендъ поклонѣ се и рекну: „Живіо Франгипани!“ изпразнивши чашу до дна. Доброволяць наточи брже болъ свою чашу, узме є у руку и рекне: „Мы служимо браћо сви єдной и истой ствари, сви смо положили заклетву верности на олтару отечества — єдна мисао само гони насъ напредъ, да створимо велика дела — сви имамо єдну само свету цѣль предъ очима! — На што намъ дакле туђе и бездушно „Вы!“ Да живи пріятельство! Да живе верни другови!“ Младый човекъ распали ій овима речима тако яко, да обоица устадоше, и сви тров се загрлише.

Позоранъ посматритель могао є у томъ магновенію ока примѣтити, како су се Терекове обрве као муња тргле, као да су нехотице слѣдовале некомъ унутрашнѣмъ покрету. Трзанѣ ово на скоро престане и онъ наточи опетъ чашу съ виномъ, а изъ очію стане му опетъ севати ватра одушевльногъ отечестволюбца.

Почемъ опетъ седну, рећи ће Фелдвари: „Шта мислишь брате о вести, кою су мало пре читали?“

Терекъ нагне се поверльиво преко стола, наслони се на плећа Надлайтнантова и рекне: „Мислимъ да є то само гадна неблагодарность, да є таквий поступакъ неполитичанъ и безъ такта. Найпосле Гергей є больй войникъ и способній за вођа, него онай господинъ у Пешти плаве косе.“

„Тако є друже, као да си ми изъ душе читао!“ одговоре оба Хонведска Официра, „и мы тако судимо.“ Кермендъ замети іошь на то: „Знаете браћо, я самъ одавно мислю, да неможе добро быти, што є кормило землѣ припало єдномъ сиромашномъ новинару. Хвалисави разгласи нећеду поразити ни найслабіегъ непріятеля.“

„Добро велишь брате,“ рећи ће Терекъ, и стисне Кермендову руку простосрдечно. „Али кажи ми,“ настави онъ далъ, „има ли у Панчеву заиста толико гарнизона, колико бы га преценити могао по оводикомъ брою скупльни Официра?“

„Боже сачувай!“ одговори Кермендъ. „Свега скупа нема више одъ шесть баталіона Хонведа, еданъ шкадронъ катана и две батеріе. Али знашь брате, Панчево е далеко одъ горнъ Тисе, до Панчева недопиру танета, па зато су се и склонила многа господа овамо.“

„Дакле онде ніе животъ безопасанъ?“ рекне Доброволяць поврхно, и стане сисати замочену пишкоту.

„Богме мы живимо као у раю! А како ће другчіе и да буде? Одозго неможе намъ нико да досади, а ни одоздо преко Дунава, еръ имамо сатъ хода одавде на острову едну батерію, коя влада целомъ рекомъ. Най-после неда ни Београдскій Паша, да войска крозь нѣгову областъ пролази. Насађени смо добро башъ као у гнѣзду.“

„Айде де!“ рекне Фелдвари, „но я бы рекао, да ніе башъ найвећа безбедность. Валя само узети у призренъ оно што е можно. Аустријанци имаю у Земуну пароброде, па ако отму островъ тай са батеріомъ, онда ніе Панчево закрильно него е у опасности, еръ овде нису учинѣне никакве наредбе за одбрану вароши.“

„Истина е,“ рећи ће Лайтнантъ, замисливши се на наведеный основъ.

„Велишь брате,“ рећи ће Терекъ, „да одозго опасности нема. Мислишь вальда съ тога, што насъ брани потиска войска. Али како не? Я мислимъ, да одъ Маргите до Панчева Аустријанцима одвећъ далеко ніе.“

„Одвећъ далеко?“ одговори Надлайтнантъ. „И ніе, кадъ небы одавде преко Алибунара до Вршца, стояо Перцеловъ сборъ.“

„А, то е што друго,“ рекне Терекъ.

„Но шта се разговарамо о тимъ стварима, ков се насъ нетичу. Ко има волю, некъ дође къ нама, мы ћемо

му дати ватре. Добро намъ в засадъ и овде, да пиемо и да се веселимо. Међу тимъ мала промена небы была рђава. Был' Вамъ господо повольно было чай пити?"

„Ахъ, брате!“ одговори Федвари смешеѣи се, „ты имашъ прекрасне мысли, башъ си ме згодіо са слабе стране. Него найпре да ми нешто кажешъ.“

„Дай чая!“ викне доброволяць на єдногъ послужителя. Затимъ се окрене къ Надлайтнанту, и рекне му: „Шта желишъ, да ти кажемъ любезный друже?"

„Сеѣашъ ли се іошъ Бога ти осамнайстогъ прошастогъ месеца?"

На те речи тргне се Терекъ яко, али се брзо досети и рекне несмуѣенъ: „Како не? Я самъ онда быо у Перлезу, ако се неварамъ, истый се є данъ товарна лађа у Земуну разпрштала.“

„Зато те и пытамъ,“ рекне Федвари. „Радъ бы знати, да ли є пропасть толикогъ стрелива проузроковала, да умукне ватра царски топова.“

„Мы то нисмо примѣтили у Перлезу,“ одговори Терекъ. „По момъ миѣнію мора да имъ є штета нанешена, єръ веле, да є у лађи смештено было дванайстъ хиљада центій барута. Али се чини, да є штета одма надокнаѣена изъ Карловаца и Митровице, єръ самъ чуо одъ єдногъ пріятели изъ Ченте, да є осмый данъ за тимъ, у Карловце отишао єданъ паробродъ са две товарне лађе стрелива. — Него се незна кодъ насъ іошъ како се є лађа запалила. Люди мисле, да є узрокъ несмотреность при товареню.“

„Богме сте здраво погрѣшили,“ рекне Федвари и насмеє се. „Я Васъ могу найболъ известити, єръ самъ у томъ часу быо у Београду на десной обали Дунава, башъ покрай оногъ неустрашимогъ мужа, кой є товарну лађу запалио.“ — —

„Шта говоришъ?“ кликне Терекъ, и скочи, као да га є змія пецнула, зграбивши Федварию за руку, „шта то рече? Заръ є лађа была запалѣна? Али одъ кога?"

„Одъ едногъ младогъ Офицера Хонведа, кой садъ у Панчеву пребыва.“

„Како се зове тай?“ запыта Терекъ нестрпливо.

„Узео е на себе материно име, и позива се Гаромъ, а по отцу зове се Стефаномъ Ломеромъ.“

Терекъ изпусти Фелдваріеве руке, и падне на столицу. Но освести се брзо, исправи се и рекне обоимъ Официрима: „Извините ме господо, што самъ при чувеню имена тогъ здраво тронѣнъ — тай е родолюбъ мой роѣакъ.“

У тай часъ донесе послужитель пунча и метне га на столъ. Терекъ се привидно умири, напуни чаше, и тако доврши пунчъ кодъ оба Хонведска Офицера оно, што е вино започело.

Доброволяцъ поведе разговоръ вешто и стане, као да ништа ніе было, шалу проводити. Скоро за тимъ увери се изъ муцаня оба Офицера, да су се веѣ опици.

У сали траяше еднако вика. — — —

Фелдвари и Кермеодъ забораве се у смею и разговору, те пише пунча све више. На еданъ путъ устане Терекъ неприметно, плати у предной соби рачунъ за вечеру и изиѣ брзо напољ на сокакъ.

У истый паръ севне муња на небу и заслепи му очи еданъ часацъ.

Терекъ се зачуди тому, и погледи горе на небо, застрто уокругъ црнимъ облацима.

„Дужность самъ свршио, садъ ме недржи ништа више у Панчеву, него да причекамъ на отца,“ рекне младиѣ у одеѣ доброволяца Франгопанскогъ сбора.

На Панчевачкой цркви изби таманъ дванайстыи сатъ ноѣи, када е пошао преко Тамиша у врбакъ. — — —

— — — — —

„Та престани веѣ читати! Юшъ ѣешъ изгубити очи,“ рече тетка Марии, коя се была покрай прозора здраво задубила у читанѣ песме едне.

„Ахъ, любезна тетко! само да чуєте юшъ оваи стихъ:

„Око виђа небо отворено,
А срце ми плива у блаженству!“
У неописаномъ размилю дода она тихо слѣдује
безсмртногъ Стихотворца:

„О кадъ бы се вечно зеленило.
То прекрасно време любви прве!“
Девойка спусти руке съ кнѣгомъ, зарумени се
што е незнано чезнула да постигне любовь за любовь,
и обори главу. Последнѣи етоци залазећегъ сунца нѣтъ
озарише прекрасанъ ликъ

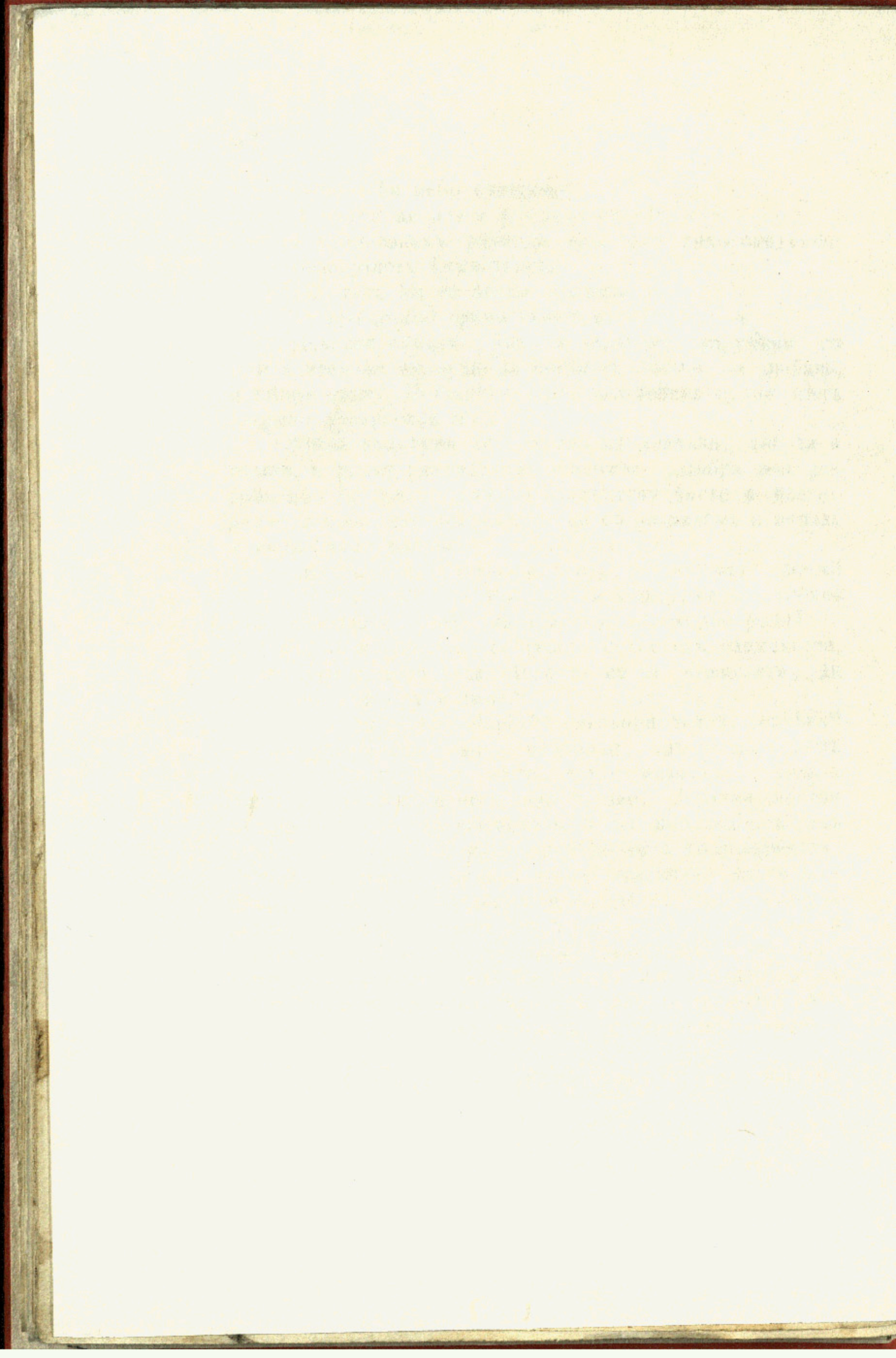
Тетка приступи доброхотно къ девојки, загрли в
нѣжно, и рече разжалѣнимъ гласомъ: „Добра моя де-
войчицо, ты саяшь само о блаженству чисте и благо-
родне любви, али незнашь, да се са размилѣмъ и печаль
у срце твоє увлачи.“

„Пустите ме, любезна тето, да досанямъ лепѣи
санъ овај, немојте ми говорити о печалу, кадъ е любовь
само бесконачна срећа, за коју немамо сходне речи! —
Не! Не! Нѣ могуће, да чувство небескогъ блаженства,
у едно срце и печали. Неможе се ни помислити, да
светлостъ има пругу таме.“

„Ала си срећна Марио!“ одговори тетка, „срећна“
велимъ, „еръ ти е срце слободно, еръ незна окромъ
прѣтне саняриє ни за какво друго искуство. Немой
мислити, да самъ прешла оне године, у којима нестает
любви и срце за ню немари, я те неодварѣамъ одъ
любви. Не, было бы узалудъ, кадъ бы я то намеравала!
Любовъ е искра у грудима сваке женскинѣ: еданъ по-
гледъ, една речъ — довольна е, да осетишь сладость
любви, о којой саяшь, а жалости нѣне, о којима и
неснивашъ. Данасъ е последнѣи данъ, кой ћешъ кодъ
мене да проведешъ, еръ ће данасъ или найдалѣ сутра
отаць по тебе да дође. Едно те само тетка моли: Ако
се кадгодъ залюбишь, опомени се данашнѣ вечера и
моѣ речѣи.“

Тронутимъ срцемъ стисне тетка руку ожалощеной

The first part of the paper discusses the general principles of the theory of the atom. It is shown that the atom is a system of particles which are bound together by forces of attraction. The forces of attraction are of two kinds, namely, the forces of cohesion and the forces of adhesion. The forces of cohesion are the forces which bind the particles of a substance together, and the forces of adhesion are the forces which bind the particles of one substance to the particles of another substance.

The second part of the paper discusses the properties of the atom. It is shown that the atom is a system of particles which are bound together by forces of attraction. The forces of attraction are of two kinds, namely, the forces of cohesion and the forces of adhesion. The forces of cohesion are the forces which bind the particles of a substance together, and the forces of adhesion are the forces which bind the particles of one substance to the particles of another substance.

The third part of the paper discusses the structure of the atom. It is shown that the atom is a system of particles which are bound together by forces of attraction. The forces of attraction are of two kinds, namely, the forces of cohesion and the forces of adhesion. The forces of cohesion are the forces which bind the particles of a substance together, and the forces of adhesion are the forces which bind the particles of one substance to the particles of another substance.

The fourth part of the paper discusses the properties of the atom. It is shown that the atom is a system of particles which are bound together by forces of attraction. The forces of attraction are of two kinds, namely, the forces of cohesion and the forces of adhesion. The forces of cohesion are the forces which bind the particles of a substance together, and the forces of adhesion are the forces which bind the particles of one substance to the particles of another substance.

The fifth part of the paper discusses the structure of the atom. It is shown that the atom is a system of particles which are bound together by forces of attraction. The forces of attraction are of two kinds, namely, the forces of cohesion and the forces of adhesion. The forces of cohesion are the forces which bind the particles of a substance together, and the forces of adhesion are the forces which bind the particles of one substance to the particles of another substance.

таюћой іошъ одъ лютнѣ руци, узму међу-се, па ћутаюћи одведу у затворъ.

Ето ме на месту гди самъ имао каде промишляти о моіой злой срећи. Одъ како самъ добыо оно проклето писмо, сналазило ме зло све едно за другимъ. Па то писмо — ако е у нѣму може бити іошъ каква лажь? — Ни-самъ смео и далъ што да кажемъ. Срнце е у мени нагло куцало, па се опетъ бацимъ у велике мисли. У еданъ путъ машинъ се у цепъ, да прегледимъ іошъ еданъ путъ оно писмо. — Шта тужанъ! немого га наћи! Ёсамъ ли га изгубіо у гостіоници, кадъ се оно са мноми догодило, или — память ми се разбіе на све стране, тако да савъ клонемъ, залуду самъ се усиљавао да се охрабримъ и отнемъ одъ мислїй, ков су ме напале и мучиле. Сумняо самъ да нїе то само каква обсена, набачена на мене одъ свакояки мислїй. — Ко ће да ме освести у оволикой забуни?

Осванемъ тако као у некој незнани и бунилу, па ме то јутро изведоше предъ Капетана. И попреко и уздужъ натовареними многимъ речима набројао ми е онъ погрешке мое изъ неке записке, али е милостивъ быо што е све те погрешке називао да су будалаштине. Међу тимъ видило се да е тако добаръ злопамтило, да ни оно, што слабо значи, нїе заборавіо, него е читао све и найманъ погрешке мое, па башъ и последню, збогъ ков самъ доведенъ у затворъ. Последній случай умео е особито вешто навести. Затимъ почне говорити благо и умилято, и тако ме е само корео за све оне погрешке, на што я и нехотице одъ срдца узданемъ. Подугачакъ говоръ свой тако е вешто извіо у завршетку, да се никадъ небы надао онакимъ лепимъ речима одъ еднога старогъ човека; а то е, што ми е са особито изабраними речима казао, да самъ произведенъ за Официра. Ако и есте онъ на последку навео доста лепы и поучаваюћи речїй, ков мени ни съ ков стране нису могле бити невольне, али морамъ свесрдно казати, да ми се одъ онолики речїй,

наиболь допало оно што ми е казао да самъ произ-
веденъ за Офицера.

Умилятимъ и понизнимъ речима благодаримъ му на
томе што ме е поучио тако као отаць сина, а найвише
захвалимъ му што се спроћу мене толико пута показао
тако благъ и милостивъ, и замолимъ га да ми и у на-
предакъ буде оно што ми е дотле было. Речи мое дирнуле
су га у срце и обећа се, да ће и одако бити мой до-
бротворъ и каже како му е жао што самъ премештенъ,
па ме неможе онъ као што треба увести у дужность
Офицера.. „Дакле самъ премештенъ?“ упытамъ я зачу-
ђено. Тако е, господине заставниче; вы ћете се штогодъ
пре можете кренути одавде и да отидете у трећий ба-
таліонъ. Тако е заповеђено. Писмо и што јошъ треба
за васъ, бы ће јошъ данасъ све готово, па сутра идите
одма у место вашега новогъ определеня.

Опростимъ се па у мислима отидемъ кући.

Дакле самъ постао Офицеръ! А она неверна Катица
поноси се што се запазила са заставникомъ; поносне
главе Савка прошећув се исподъ руке као и пре са
онимъ кланяломъ око нѣ, и ни мало се не застиди кадъ
е я погледамъ; стражментаръ, кои ме е толико пута
тужио, нѣ имао шта више являти, а девойке су се чу-
диле и кидале све око мое лепе нове униформе. Ни за
што друго немамъ коме више да се осветимъ, него да
мое другове на полазку добро угостимъ у оной истой
гостионици, изъ кое самъ на данъ пре одведенъ у затворъ.

ПОБЕДА ЛЮБАВИ.

Появляй у сну.

(Одь Августа Шмидта.)

„Садъ в довршенъ!“ рекне Любомиръ, баци перо на асталъ, устане са столице и пође радостно по соби овамо онамо. Нив дуго траяло, ал' га опетъ нешто одвуче къ асталу. Задоволянъ самъ собомъ преметао в ту листъ по листъ некогъ списа, читао поедине врсте узвышенимъ гласомъ и пресматрао надпись и край кнѣге, а найпосле стаде кнѣгу у руди мерити, говорѣи: Тако в! ты валя да ме прославишь, слободный производе смѣле фантазѣ мов. Ты ѣешь запушити уста кивнимъ рецензентима, кои се подсмеваю. Нека шилу отровне стреле на тебе, они ѣе ослепити одъ твога сѣя а стреле ѣе се у собствену грудь нѣову повратити. Високо летеѣи са моимъ именемъ, ты ѣешь надвысити све те надрикнѣге и нѣове жалостне умотворе, те ѣеши ~~остаи~~ ~~бесслерина~~. Падъ ветаръ прахъ мой разнео буде, тадъ ѣе юшь споменъ живити у моѣй песни, а и найпозднѣи потомакъ споминя ѣе съ поносомъ оно име, кое се у храму отечествены Муза блиста. Жертвовао самъ найлепше часове, да на светъ изиѣешь изъ дубльине духа могъ. Радѣо самъ непрестано даню и ноѣу и сматрао те надеждно, како лепо напредуешь. Садъ си довршенъ ты верный образе духа могъ, изпу- нѣна ми в найсмѣля желя, садъ самъ победѣо и постигао велику цѣль свою!

Животъ безъ славе невреди за мене ништа, врь ко нестече славно име, тай в подобанъ прву; стани еданъ путь ногомъ на нѣга, па си му и трагъ уништио. Брини

се и ради као мравъ, быт' ће ти узалудъ, ако те слава и честь ненагради неувелимъ венцемъ. Изнесите преда ме све благо и радости овога света и метните то на єдну страну, а беду, сиромаштво и оскудицу на другу, па ћу изабрати ово, само кадъ бы знао, да ћу быти славанъ.“

Овако бы Любомиръ и далъ говорио быо, да нїе смотрио неко писмо на асталу, зато прекиде свой самоговоръ. „Листъ вальда одъ Любице!“ повикне онъ, одкине печатъ и стане читати што иде:

Любезный Любомире!

Ево већъ 14 дана, за мене 14 година, како се єднако по узалудъ надамъ, да те видимъ. Кадъ годъ бура капиомъ дрмне, я мислимъ ты си, пакъ пођемъ да ти врата отворимъ, да ти на груди паднемъ, но ладанъ ветаръ дувао бы само и замршивао мов косе, а тебе небяше. Шта те уздржава те ме непосѣвавашъ, мене, коя те чистимъ срдцемъ волемъ, коя за тобомъ безконечно гинемъ? Задржава ли те твоя Муза? Опрости ми као неукой девойки, што я обузета мукомъ любеће брижливости, у томъ дражестномъ створу видимъ само утвору, коя несрећу предсказує. Я немогу никако веровати, да є поезія наликъ дивльой необузданой страсти, коя срдце испуњава пламеномъ мукомъ, да оца, кодъ сьакогъ живогъ усрећава, у грудима уништує найсветія чувствованя, будећи ненаситиму желю да се оно постигне, што се постићи неда. Любомире! Ты тражишь цѣль, кою постићи неможешъ; пенѣшь се на стрмено брдо, а газишь мирисаво цвеће, кое предъ тобомъ цвета. Одбїяшь одъ себе любавъ, праву срећу живота, и идешъ као изванъ себе пропасти на сусреть. Око ти се зажарило одъ унутрашнѣ ватре, коя те слаби, а бледа уста твоя казую само ладне речи, исчезавя ти цветуже руменуло здравля, образи твои побледише и сведокъ су, да си силу младости разорїо. Посѣти ме любезниче, избегавай честолюбїє; кодъ верне любезнице неста ће ти ладногъ себелюбїя, одъ чега срдце

мрзне. Любавъ ће те опетъ у животъ повратити. Съ Богомъ Любомире, злато мое!

Любица.

Замишљѣнь остави листъ изъ руку, па нагло кора-чаюћи пође овамо онамо по соби. Любицино писамце зада му велику тугу. Одъ неспаваня подбуле и црвене очи њгове пуне су му быле суза, па најпре се као у некомъ заносу плѣсне по своме пуномъ ватре челу, и онда в бунцао ово самъ у себи: „Да нисамъ я, може бити блудио за каквомъ утваромъ, која ништа незначи, него в само гледала како ће ме одмамити у ритове, па онда да ме изневери, кадъ ми изъ далека покаже неку срећу, за којомъ се у ватри трчи, и која се претвори у ништа, те тако да самъ себе упропаستمъ чезнећи за нечимъ, чиме се човекъ никадъ неможе издовольити?!“ — Могло бы се рећи, да се онъ садъ одважіо сасвимъ на нешто ново. „Мани њ се некъ одлазе,“ рекне онъ самъ у себи „ти твои сувише слободни намишљаи, кои ти обараю срећу. Силази са витлеће се око себе висине, на кою те в подигло твоє честолюбиво теженѣ. Врати се вернимъ грудима онога створеня, коє те болѣ воле него свой видѣ. Съ њиме ћешъ само имати рай, поредъ њга само многи ће ти завидити.“ —

„Тако є,“ проговори онъ, „Маріо, ты райско чисто створенѣ. За твою любавъ прегорећу славу, која бы могла учинити да самъ чувенъ докъ в света и века“ — понавляо в онъ као развлачећи те речи, па се плѣсне по челу, кога в мртвий зной попао быо одъ страха. „Живити докъ в света и века, то много чини. Съ єдне стране в любавъ, која в найвыша срећа у човечіємъ животу, са свима своимъ радостима, са свима своимъ неизказанимъ мислима, а одъ друге в стране безсмртіє, сѣйна звезда, обколѣна светлошћу одъ драгога каменя, која се као ватрене бое дуге, вечно блиста по најтанѣгъ воздуха небескоме плавилу. Вароши пропадаю, држава нестает,

читаве пароде поплави времена река, а више свію нѣи, надъ облацима сѣи се и блиста звезда безсмртїа. — Ко да избере ту шта в болѣ одъ тога обога!“ —

Наново зграби онъ записну кнѣжицу (бележникъ) па в као у некој забуни превртао листове по нѣой. Као кадъ човекъ задрема да заспи, тако му клоне глава на оно што в написано, и тако в остала као укочена. У тай ма' појори нагла промая крозъ собу и тако жестоко отвори собна врата, да су чепови зашкрипали и зидови се затресли, а на пољу в дувала олуина и віоръ звиждао изнадъ кућнога крова. На отворена врата уђе нека сасвимъ мршава аветъ. Више бледы упалы образа стаклиле су се очи, ков су се вртиле као на зейтину, а овамо су бледе усне одъ ладноће были модре. Редка седа коса попала в была по темену, а велике намрштене пруге, были су по челу, око кога в обмотанъ био лавровъ венаць, кои в зажаренимъ црвениломъ своимъ искре одъ себе бацао, а листови су му се савїали око слѣпи очію, рекао бы да ће мозакъ исте авети да сажегу савъ у прахъ и пепео. Поцепанъ црвенъ огртачь віо се на раменима аветинъ, а клецаюће одъ умора ноге были су све кржаве и раняве одъ камена по стази, којомъ в може бити ишла иста аветиня. Полако корачаюћи тако да се и нечує како иде, дође она до Любомира, стане предъ нѣга, па ватрено упре очи у нѣга онако одъ страха премрлога у лицу. После тога пружи свою суву кошчуняту руку говорећи: „Айде, да те водимъ на найвишій врхъ славе, око главе твое плешћу ти неувелій лаворъ, да ти се име светли као сунце на небу и безсмртїє да ти у део падне. — А да небы мисліо да претеруємъ ово што обећавамъ, или да я више обећавамъ него што имамъ моћи да учинимъ, ево ћу ти показати каква те велика награда очекує, ако узимашъ слободе и снаге да докучуєшь оно што в найвыше.“

Садъ узкипи крвь у жилама овога младогъ човека; као юрећа река лаве пекла га в крвь у мозгу; руке су

му стрепале, а очію ніе могао да скине са бледозлатнога лавровогъ венца, особито кадъ се на еданъ мигъ само оне аветя, сви зидови у соби претворише у мермерне, а таванъ се све више дизао и сави се као у неко кубе. Изокола су были издублѣни прозори, у којима су были слике до пояса велики и учены людій и вештака, надъ којима су се опетъ имена блистала написана златнимъ словима. Испредъ свію пакъ была су два грдна башъ до кубета стуба изстругана одъ црнога мермера, а на подножію одъ модрога лютака камена, была е до пояса слика една одъ карарскога мермера. И нетрептећи упрѣо е быо у све очи свое зачуђенъ младићъ, докъ у еданпутъ ніе тргао очи и погледао на даску неку выше себе, са кое су зраци падали доле одъ ватрено-златны слова, којима е име нѣгово было написано. Маши се да зграби ову даску, да е пригрли на свое прси, али га бледа аветъ она задржи одъ тога, па промуклимъ гласомъ некимъ каже му: „Слава и бозсмртіе не добыва се тако лако као што ты мислишь; за тако што треба много ковшта прегорети.“

„Поброй ми све,“ повиче младићъ као у некој ватри, „ништа нема на овоме свету што я небы могао прегорети за любавъ славе; ништа нема на свету, чему я небы найслободніе у очи погледао, само ако се могу надати, да љу тиме заслужити, да безсмртіе предъ мене изиђе као гранчица победе.“ — Као смртъ бледо лице оно у еданпутъ чисто оживи, а стараць е некако чудновато климао своіомъ седомъ главомъ. Погледи у младића као да е хтео уверити се, да ли башъ заиста онъ и мисли онако као што говори, па онда нешто живльимъ гласомъ ово каже:

„Кои жели да на путу славе задобые што е найвыше, томе несме у срдцу быти ништа што га вуче на страну. Као годъ што пламенъ све, чега се дочепа, претвара у ништа или у жеравицу, тако духъ нѣговъ мора у прахъ и пепео претворити сваку, коя бы се у срдцу

нѣговомъ хтела появити да га зуче кудъ было на страну. Пріятельство и любавъ, родительске и дитилѣке радости, домаћа и тиха срећа, све то треба да е бачено на страну са стазе, која води безсмртно. Онъ мора бити заданутъ таковомъ силомъ, са којомъ ће најлакше моћи збацити све са себе, по којој ће за атаръ честолюбию најлакше моћи прегорети све на свету. Можешъ ли то?“ запита садъ аветъ она Любомира, кои е очи свое упрѣо было само у онај лаворомъ увенчанъ мермерный ликъ.

„Могу!“ одговори младићъ одважно, па дигне руку као да се заклинѣ. Старацъ е са издраченимъ очима стаяо само према нѣму, па му се онда текъ као у сваке авети некако са ужасомъ развуку устне осмеуюћи се, и у томе као подсмеваюћи се запита опетъ Любомира: „можешъ?“ па се онда опетъ намргоди као и пре и издрачи очи у младића. Затимъ е настало тако ћутањ, да се чуло како у Любомира срдце лупа у страху, па онда опетъ аветъ она стаде говорити, али гласомъ тихимъ као у некога пророка: „Добро, слушай дакле. Залуду тражишъ ты и саяшъ да ти се призна што за живота. Ты бешъ земный животъ свршити далеко одъ твога отечества, и савременици твои ни-под-а-шта ће те држати. Око самртне постелѣ твоє неће се наћи нити ће ти мртвоме очи заклопити какавъ веранъ пріятель, верна и мила супруга или благодарна деца. Текъ кадъ ти се духъ разстане са овимъ светомъ, онда ће се име твоє као оно Фениксъ дигнути изъ праха, и сазрети за безсмртіє. Ево ти твога лика!“ — Докъ окомъ тренешъ претвори се храмъ онај у тескобну влажну собу болничку (шпитальску,) и на постелѣ одъ самы одирака лежао е болникъ, кога Любомиръ познаде, да е башъ онъ ако и есте было седы власій и збабанога лица, кое е остарило у бриги и немарштини. Болникъ тай плашљиво се узтумарао было са очима по соби, али никога ніє было да лане нѣговимъ тежкимъ самртнимъ мукама. Ладанъ зной пробіао га е и попао по бледомъ челу, а као трска суве руке склапао е у некомъ трзаню,

али никога ніе имао, кои бы му на последнѣмъ раз-
станку подржао руку. У томе дубоко уздане, па тимъ
последнѣмъ подугимъ уздисаємъ изъ свои мукомъ обте-
реѣны прсію, тихо испусти душу. — Са страхомъ гледао
в Любомиръ свой последній ликъ, колена су му дрктала,
а свега га в пробіо быо ладанъ зной. У томе, само на
погледъ старчевъ нестане тога страшнога облика, и онъ
се уплашеноме младићу окрене па га запыта: „Имашъ ли
іошъ волъ да тако што доживишъ тражећи безсмртіе?“

„Имамъ,“ одговори Любомиръ и усиливаюћи се да
дође себи и да се охрабри, проговори далъ: „Видишъ
да се неплашимъ. Покажи ми дакле стазу, којомъ ћу
доћи до безсмртія, као што си ми обећао то, па ћу са
постояномъ одважношћу ићи нъоме, и мужкомъ слободомъ
бранићу в одъ нападача са стране, ништа немарећи, што
ме очекуе животъ пунъ беде и неволъ, само ако ми изъ
таме мога трпљня засія слава мога безсмртія.“

Као неверуюћи дрмао в стараць главомъ па онда
се опетъ покаже као да се смешенѣмъ некимъ руга
младићу. „Истина,“ одговори онъ после некогъ ћутаня,
„ты се показуешъ као младъ и лакомислеиъ човекъ, да
си у ставю жертвовати свою срећу уображеню, но да ли
ћешъ и онда постоянъ остати, кадъ збия до тога дође?
Да ли ћешъ и онда ићи томъ стазомъ, ако те она во-
дила буде преко гробова твои миль, кои су одъ бриге
за тобомъ помрли?“

Текъ што в то стараць изустіо, ал' ти се Любо-
миръ на еданъ махъ нађе на гробу свои родителя. Душа
га заболе као одъ електричногъ удара, колена му покле-
цаше и са потокомъ суза маши се мртвачкогъ крста
стоѣћегъ између гробова. Сети се свогъ дитинства и
некій унутрашній гласъ опомене га, да одъ скверногъ
предузетка одустане. У тай махъ опази лавровъ венаць
на авети, помисли на безсмртну славу, и викне као
бесанъ: „Идемъ за тобомъ!“

Грובהа и мртвачкогъ крста нестаде већ одавно,

а Любомиръ сасвимъ смуѣнъ стаяше наслонѣнъ на еданъ одъ мраморны стубова. Последнѣ позоріе было га в тако яко тронуло, да ништа ніе за себе знао.

Тако е владала велика тишина, кою найпосле стараць прекиде говореѣи: „Мислишь ли, да су садъ заиста све свезе прекинуте, съ коима си за овай светъ везанъ? Ёси ли се свега одрекао, што ти е мило и драго?“

Зачуѣнъ и чисто зловолянъ на такво пытаѣ, коє га опомену на оно, што е желіо на дну срдца саранити и заборавити, погледи онъ преко на пытача, што тако пыта безъ найманѣгъ призренія. Нехотице маши се рукомъ къ срдцу и уздане дубоко.

„Тако е,“ рече далъ стараць, „добро си погодіо башъ оно што и я мислимъ. Неваля ако се ты познашь са любави, коя се са хиляду руку дочепа за срдце младиѣа; ако се познашь са ономъ, коя найснажнѣе управля са чувствама; еръ долазакъ нѣнъ покваріо е многе намишляе, коє самъ држао као у воску, долазакъ любави покваріо е много срдце, коє е веѣъ моє было постало; естъ та иста мила удваралица доста нѣи отела е одъ мене, еръ за — честолюбіе и славу нема места у срдцу, у коє се она усели.“

„Садъ е право време,“ говоріо е онъ далъ, а овамо е зверао запламѣенимъ очима, у лицу се пакъ некако необычно меняо, „садъ се покажи да си юнакъ па савладай самога себе. За мало трає обманѣиванѣ любави, и радости нѣне само су као нека пара, коя сама одъ себе нестане пре него што е човекъ почео да се нѣоме наслађує, а овамо ти по оной стази, коіомъ те я упуѣуемъ, као вођа на сусреть светли вечита слава, и неувеле венце плете, да ти наплати све чега си желанъ быо на овоме свету. Прими овай лавровъ венаць као амапетъ, кои некъ ти буде у помоѣи да савладашь слабость твога срдца, нека те оснажи и охрабри, да изъ нѣга можешъ, кадъ буде време оплести себи круну славе, коя ће дуже трайти него и сама вечность.“ —

То говорећи старацъ скине венацъ са свое главе, па га младићу метне на главу.

„Садъ,“ проговори онъ нешто ячимъ гласомъ, „гледай можешъ ли издржати најячу победу — за ню ће ти се платити безсмртиемъ!“ — После овы речій мане старацъ рукомъ, а храмъ и мраморни стубови претворе се мало по мало опетъ у малу собицу, у којој е осимъ нѣи двоице нашла се јошъ нека женска прилика, која е на земљи лежала предъ ликомъ некогъ младића. И немичући се лежала е она тако, а густа расплетена коса нѣна покрла е была по раменима, а лицемъ е лежала на рукама и тако га младићъ нѣ могао видети, али по жестокоме куцаню нѣговога срдца у полакъ се познавало, да се нѣга тиче што се женска она гушила одъ ецаня. Стара аветъ она устане садъ полако, па замршену косу оне женске уклони на страну, а Любомиръ савъ се уздркѣ кадъ види да е она по земљи пружена девојка — Любица, коју е одъ свегъ срдца любіо. Одъ радости повикао бы, да га нѣ опоменуо и одъ тога одвратио старацъ своимъ неповольнимъ погледомъ. Најпосле она устане па венацъ одъ обичнога польскогъ цвећа метне на главу оне слике, по којој Любомиръ позна да е нѣгова. Кадъ мирно и озбиљно сврши тај посао, са разширенимъ рукама стане предъ нѣга и сузе су јој као киша падале низъ бледо нѣно лице. Најпосле, у тешкој туги и загушуюћи се одъ плача проговори та женска: „Любомире, сладкій мой Любомире, па заръ ме можешъ заборавити! Заръ за любавъ некога спиваня и бунцаня, коє те одтискує у пропасть, можешъ прегорети и у највећу несрећу бацити кукавну девојку, која те као душу свою воли и животомъ своимъ грди?! Любомире, ты си предпоставіо суєтно честолюбіє любави твоє Любице; презирао си цвеће, воимъ самъ ти стазу посеипала, и венце, коє самъ хтела у твой животъ да уплетемъ, еръ си тражіо жаркій онај венацъ одъ лавора, одъ чега ти срдце тврдне и кой ти неда, да ме любишь. Айде дакле да те венцемъ накитимъ, ево ме

топлолюблѣный покрай тебе, гди се клечеѣи за тебе молимъ — ерѣ видимъ да сама любовь твою изгубила!“

Любомиръ стаяше изъ почетка дркѣуѣи предъ верномъ любезномъ, но чуюѣи нѣне трогателне жалбе и увидеѣи, колику в среѣу лакомислено проиграти намерававо, немогаше се више обзирати на старчеву претню съ прстомъ, него при последнимъ речима Любицинимъ падне на землю съ узвыкомъ: „Еси ли ты то Любице!“ Та я сама юшъ твой; нисамъ я тебе юшъ забравю, рекне онъ далъ дркѣуѣимъ гласомъ. „Прими ие опеть къ себи, верна любезно, неѣу више никадъ иѣи другомъ стазомъ, него кою ми ты прятно показивала будешъ. А ты презрениа достойный старче,“ реѣи ѣе овомъ, скидаюѣи као помаманъ венацъ съ главе и бацивши га нѣму предъ ноге, „ето ти твоѣ сиграчке, за кою ми хоѣешъ да одузмешъ среѣу живота; ето ти твоѣ жаркогъ венца, те се кити самъ съ нѣимъ; очаявай съ нѣимъ у мукама вечите оскудице. Любица моя поклони ѣе ми любовь, славу и среѣу. Све в то у нѣной руци!“

Онъ то рече, а старца нестаете. У тай махъ осети Любомиръ, да га неко полако буди. Кадъ в отворю очи, виде покрай себе клечеѣу девойку, а онъ се налазаше опеть у собици, гди в край астала седеѣи и главу на руку наслонивши, заспао быо.

„Ты си зло саняо,“ рекне брижна девойка, и убрише зной нѣжно са Любомировогъ чела, по кому су быле крупне бобице зноя.

„Саняо, велишь?“ одговори Любомиръ, и скочи здравъ читавъ са столице. „Ниси ли плакала збогъ мене, ниси ли се за мене Богу молила?“

„Истина“ рекне Любица, „чинила сама то предъ тобомъ, но на еданъ путъ уплашимъ се у моюй соби, те потрчимъ овамо, и ту наѣо мога драгогъ Любомира седеѣегъ на столици у тежкомъ сну, изъ кога те ето пробуди.“

„Дакле санъ в быо!“ рече Любомиръ зачуѣень, но

на еданъ путъ као да се нечегъ сетіо, загрли девојку и притисне њ на срце.

„Одсадъ ме ништа неће одъ тебе разставити,“ повикне онъ; „одсадъ ми ништа неће любовъ твою накнађавати. Видіо самъ у сну страшне послѣдице честолюбія. Ово ме ѡ хтело у несрећу да баца. Садъ самъ оздравіо одъ честолюбія и страшногъ уображенія, садъ ћу те опетъ топло любити као и пре.“ Што рече, то потврди еднимъ полюбцемъ, затимъ рече далъ: „Да бы се уверила о збильи моѡ речій, то ћу овај рукописъ — при овимъ речима пође съ рукописомъ къ ватри — бацити у ватру, да ме непревари нова чезня, и да те нежертвуемъ, душо моя, честолюбію.“

„То ты нећешъ заиста никадъ учинити!“ рећи ће Любица, коя се узъ нѣга нѣжно умиљаваше, но овај рукописъ не треба да спалишь, шта више, морашъ ми обећати, да се никада нећешъ одрећи књижевногъ рада, само се мани честолюбія и траженія славе. Буди пріятель плашливой Музи, ако те посѣти у усамлѣнномъ часу, али нека ти nebude она любезна. То место у срдцу треба да оставишь само за твою Любицу.“

Путованѣ Муза по земљи.

На састанку свию Богова каже еданъ путъ Аполо, како е онъ науманъ да усрећи све люде, и да е збогъ тога послао седамъ Муза доле на земљу, а две само задржао е себи ради забаве.

Свака одъ Аполоновы седамъ Муза упрти на леѣа по едну торбу, у којой е было оно, чиме су оне желиле усрећити люде.

Една е Муза носила разумъ, друга добродетель, треѣа здравлѣ, четврта дугъ животъ, пета веселѣ, шеста честь (славу), а седма новце.

У едно и исто доба сиѣу оне съ неба и упуте се у едну велику варошъ, у којой е онда башъ было годишнѣй вашаръ.

Купаца нагрне доста, понайвише млади людѣй, па съ тога науме Музе да покушаю да продаю свое еспапе.

„Купуйте разумъ!“ завикала е прва Муза. „Разумъ! разумъ! Па вамъ неѣе онда падати на умъ, да купуете што одъ еспана мой другарица. Узмите разумъ! Ово е заиста редакъ еспапъ!“

Са свию страна почну юй се смеяти. „Есте ли кадгодъ видели овако луду девойку?“ запыта еданъ младићъ одъ оны кои су гледали. „Штета што нѣе млаѣа.“

Одма позна Муза да ту неѣе ништа бити одъ нѣнога пазара, али е опетъ зато заишла по свима улицама оне велике вароши и викала: „Ево разума, ко оѣе да га купи!“ Кадъ се ни тако нѣе ништа помогла, она заиѣе одъ куѣе до куѣе нудеѣи свакоме свой еспапъ.

Тако идуѣи одъ куѣе до куѣе доѣе у едну велику господску куѣу, скине торбу и седне на земљу,

еръ іой в дотешчала веѣъ была торба што в препуна
была разума, понешеногъ на вашаръ радъ продав. На
нѣну злу среѣу, газдарица одъ те куѣе споречила се
нешто была са своимъ мужемъ, па зареди да туче служ-
киѣъ. У томе смотри Музу, па онако као што в была
срдита запыта в: „Ко си ты?“

„Милостива госпо,“ одговори іой Муза, „я самъ
дошла да Вамъ понудимъ, ако имате волю да купите ра-
зумъ. Узмите га докъ в време. Треба ѣе Вамъ у нужди.
Богъ зна кадъ ѣу се я опетъ заканити да доѣемъ Ва-
шой куѣи.“

„Одлази до врага, бештио една!“ повиче госполя.
„Мислишь да си нашла мене да залудишь?“

„Сачувай Боже, милостива госпо,“ одговори Муза.
„Я самъ дошла башъ на противъ тога што Вы кажете,
т. в. дошла самъ да Васъ избавимъ одъ лудости, еръ я
Вамъ продаемъ разумъ.“

Газдарица дочепа метлу, па повиче на Богиню да
ѣе и нбой и нѣноме разуму по поле разбити главу, ако
се неторня одма оданде.

Мало што в измакла была Муза тако са читавомъ
кожомъ, али ето ти за нбомъ ѣумрукціе, кои трчи вичуѣи:
„Чекай, ты скитницо; шта ти в то у торби. Треба да
платишь ѣумрукъ!“

„Носимъ разумъ, милостивый господине; запове-
дайте?“

„Разумъ?“ рекне ѣумрукція. „Какавъ в то опетъ
еснапъ? Я самъ, хвала Богу, тридесетъ година ѣумрукція,
али се немогу сетити, да в икада такій еснапъ донешенъ
у ову варошь. Зато морамъ запечатити твою торбу докъ
се неувемимъ, да ли разумъ неспада меѣу забранѣне
еслапе.“

ѣумрукція са осталомъ господомъ наѣе и пресуди,
да се женска она одма протера изъ вароши, еръ судіе
имаю разума довольно, а граѣанима в на одметъ, па ко
в лудъ да за такове безпослице издае новацъ.

По той пресуди Музу протераю изъ вароши и запрете іой, да се ніе више усудила да са такимъ посломъ дође у ону варошь.

Друга Муза продавајући добродетель ишла е и викала по свимъ сокацима: Купите добродетель.“ Ни еданъ се купаць ніе могао наћи, а свакъ живый ко е чуо, мислио е да е она сишла съ памети. Найпосле, паметанъ стараць еданъ као жалећи е рече іой: „Драга душо моя, тай е твой еспапъ сасвимъ необычанъ за наше отечество. Едни веле, да е већ престарио и изишао изъ моде, млада господа држе да е онъ такавъ да му се човекъ само подсмева, почемъ су се іошь майке ныне са томъ модомъ дичиле; зато ће најболъ быти, да се вратишь онамо одкудъ си и дошла.“

На срећу свою Муза е имала у своіой торби и стрпљія, коимъ се подкрепи и оснажи толико да е теретанъ еспапъ свой могла да однесе натрагъ.

Трећу Музу, која е продавала здрављъ, обколило е было неколико купаца, понайвише млади люди, кои су разкаланимъ живљѣњемъ тако изтрошили свое здрављъ, да имъ се никако ніе могло више помоћи. Несрећомъ изиђе у истый махъ врачаръ (протува нека) на вашаръ, коме потрче сви вичући: „Шта е толико слушамо? Айд' да оставимо ту женскиню, кадъ намъ неможе ништа да помогне; па да се држимо овога лекара, кои уме и најболъ лекаре да застиди своіомъ вештиномъ. Онъ е познатъ као магнетичаръ, кои е многе болестнике излечио само докъ се маши рукомъ и електричнимъ варницама, а ова луда женска каже намъ само да умерено едемо и да пиємо многу ладну воду.“

Кукавна Муза морала е упртити свою торбу на деђа, па се вратити одкудъ е и дошла, еръ нѣнимъ лекомъ едва су се двоица помогла, почемъ га нико ніе хтео да узима.

Садъ повиче четврта Муза: „Ево на продаю дугъ животъ!“ Како е ова то еданъ путъ само повикала, сви

люди оставе врачара као слепца, па и ко е здравъ узъ болеетне на врагъ на носъ потрчи той продавачици. Неки кои су имали доста блага, обећаваше іой половину свога иманя, али никако нису могли до нѣ да дођу одъ многе светине, то неки племићи готово съ плачемъ замоле управителя варошке полицие, да са пандурима растера народъ.

„Мила Музо!“ проговори најпре стараць еданъ одъ осамдесетъ година. „Я самъ, Богу хвала, крвавимъ зновмъ своимъ стекао до шесть стотина хиљада рубаля. Истина да е трудно чувати ову мою малу тековину, али опетъ нисамъ радъ да умремъ. Завіе ме нешто на срдцу моме кадъ помислимъ, да ће перазумна деца после смрти мое страћити све мукомъ стечено благо мое. Шта интешъ дакле, мила моя госпођице, што ћешъ ми животъ продужити іошъ са осамдесетъ година?“

„Осамдесетъ хиљада рубаля,“ одговори Муза.

„Осамдесетъ хиљада рубаля? Та Вы се шалите; а я се озбиљно разговарамъ.“

„За цело, господару, осамдесетъ хиљада рубаля.“

„То е прескупо! Ко ће да извали толике новце! Баръ некъ буде осамъ хиљада рубаля. Толико ћу моћи прегорети. Треба ми да мислимъ да остане што и за мой ужитакъ.“

„Вама остаю 520.000 рубаля, господру мой,“ одговори Муза, „а то е богме велика сума. Узъ то Вамъ морамъ по души казати, да ћу я новце, ков добыемъ за продатъ еспапъ, да поклонимъ болестницима и сиротама, па зато немогу ништа попустити одъ цене.“

„Што е много, много!“ рече стараць уздишући. „Ево да ти дамъ іошъ сто рубаля, то е дакле 8100 рубаля, све у чистомъ сребру. Промислите се мало, милостива госпо.“

„Шта да се ту васъ данъ цевъкамъ,“ проговори у еданпутъ другій еданъ имућанъ господаръ, па извади кесу са осамдесетъ хиљада рубаля. „Ево новаца, госпо!“

„Господару,“ одговори Муза, „я бы Васъ радо послужила, али Вамъ найпре морамъ казати да треба да се промислите мало. Кадъ одъ мов преѣашнѣ три сестре нисте купили разумъ, добродетель и здравлѣ, онда ћете се люто каяти, ако дате толике новце за дугъ животъ, ерѣ безъ она три дара, ништа Вамъ неће помоћи мой лекъ, него ће Вамъ јошъ на то бити, да се мучите и патите докъ годъ сте живи.“

„А гди су ти сестре, сладка девојко?“ брже болѣ запыта овај богатъ човекъ.

„Може бити да су јошъ овде у вароши. Айдемо да ѿ тражимо заедно.“

Богатъ човекъ овај нареди да се одма траже по вароши оне три Музе. На све стране по вароши трчаше улаци еданъ за другимъ, тражећи богинѣ да ѿ доведу старцу; али све за луду; нѣи нема, те нема. —

Небровно множество момака и девојка нагрне петой Музи, која е продавала веселѣ, чезнећи за овимъ еспапомъ. Тако су яко навалили око нѣ, да е кукавица у гураю оное морала пасти и еспапъ просути. Неможе се ни казати ни описати, како се свако то грабило и отимало за веселѣмъ. Едно другомъ отимало га е изъ руке и разтрзало тако, да се никако нѣ могло одржати здраво, него га разкину на толико комада; а кадъ су то учинили, некима е опетъ жао было што су добили само по мало веселя, неки су пакъ хтели свиснути одъ зависти што су други више веселя имали него они.

Музи е веома жао было на тако насилно нападањ, за кое е она сама была крива и чиме е и нѣой самой покварено веселѣ. Она е рада была да прода цело а не изпарчано веселѣ.

Садъ изиђе Муза шеста, која е викала да продае „честь!“

Народъ е све преко врата трчао овой Музи и гурајући се око нѣ, найпре се дигла была вика и мало после дошло е и до боя. — Стражари похите у помоћ и за-

клоне Музу одъ мачева, кои су севали надъ нѣномъ главомъ.

Притешнѣна овако Муза, да нико и невиди завуче руку у свою торбу и извади изъ нѣ праву честь, па пуну торбу наклеока са кобкаквимъ празнимъ титулама. За тимъ повиче узруяной светини: „Молимъ Васъ, люди Божій, снебивайте се мало! Веруйте ми да ће права честь свакоме сама на ноге доћи.“ Али светина нѣ ни главе окретала на оно што е говорила Муза, него разтера стражу, отме Музину торбу па тукући се тако, да су вданъ другомъ башъ о глави ишли, отимали су се кой ће пре да задобыв титуле, коб незначе ништа.

Што се тиче мене као писца овога члапка, я се ни мало нисамъ чудіо, што е међу викачима было и такovy людій, кои бы требало да казую и уводе само снебиванѣ, али самъ се доста чудіо што самъ међу осталомъ светиномъ спазіо и неке одличне госпе, коб су готово крозъ плачъ преклиняле Музу, да имъ удели по нешто чести. Было е и стараца и велике, племећкога порекла и високородне госпде, коима се све чинило да нису колико треба високорођени. Муза се гро'отомъ смеяла нѣовоме манитомъ послу, и у себи помишляла: „На часть имъ празне титуле. Праву честь однеђу я натрагъ Аполону, нека е да ономе смртномъ, кои е обистомъ заслужио честь.“

Овако мислећи пође изъ вароши најпречимъ путемъ, па случайно наиђе на најмлађу свою сестру, коя е продавала овце. Она е предъ капиомъ варошкомъ у несвести лежала на земљи. „Куку мени, сладка сеіо моя, шта су то съ тобомъ урадили?“ запыта е сестра и дода: „Заръ да те нађемъ у такомъ несрећномъ станю?“

Кадъ се Музи разбере мало одъ несвести, уздане одъ свегъ срдца па као изъ мртвы говорећи ово приповеди сестри: „Ахъ, сладка сеіо моя, немогу ти изказати како ми е мило што самъ се састала съ тобомъ. Ни у сну нисамъ снила да люди могу быти тако неразумни.

Айде, сестро да се уклонимо одъ овы дивльи зверова. Кажи ми кудъ да се уклонимо, ерь самъ све у страху одъ людй, да ће ме опеть напасти.“

„А шта су ти то урадили?“ запыта в старія сестра.
 „Слушай само,“ одговори наймлађа Муза. „На мене и новаць мой насрнуше као годъ гладни вуци на ягнѣ. Како самъ ушла у варошь и повикала да имамъ новаца, одъ кога самъ колико в требало наумна была да дамъ сиротиньи да има од-а-шта живити, — али нагрне на мене силна светина. Господа поскакаше са своы каруца, па пешке дотрчаше до мене. Удовице, хилядарке девойке и момци, кои бы требало да траже што ће имъ дуже траяти него новаць, клекоше предъ мене. Пѣсници и кнѣжевници, кои су узалудъ на земљи тражили добротворе, као безъ душе дотрчаше мени са своимъ одама и химнама, наумни да ми посвете нѣове песме, повестнице и друге списове. У кратко да ти кажемъ, одъ сваке струке люди навалише на мене отимлюћи новаць подераше ми торбу а мене свалише на землю. Ко нѣ могао рукама да се помогне у сильной светини, онъ в зубима (устима) кидео ми торбу и отимао новце. Найпосле свукоше съ мене све альине, изпреврташе ценове и свакй шавъ у альинама распорише, мислећи да ће наћи зашивены новаца, па ме онда изгажену у пола мртву оставише овако на земљи. Ко нѣ уграбіо ништа, гледао в да одъ другога отме што, и тако се заметно читавъ бой, изъ кога в редко ко здравъ читавъ кући отишао. Што в кои добыо више новаца, было му в тимъ горе, ерь в у толико веѣма бы изпребіянь.“

Кадъ Музе изпричаю све то Аполу и онъ чуетъ како се люди отимаю око веселя, чести и новаца, онъ науми онда да са та три дара оне само обдарую, кои узимаю колико треба разума и добродетельи. Одъ како в пакъ укинутъ уставъ Олимпа, говоре да в и са те стране изменѣно нешто.

(Wiener-Modespiegel).

Путованѣ Анѣла по земљи.

(Новеда одъ А. Штериберга.)

Несрећный догађай онай, што га свете кнѣиге наше називаю падениѣмъ првы людѣй, побудио в башѣ кадъ се в догодіо, велику позорность на небу. Ако в у котрляню светова и была незнатна мала дошта „земля“ названа, то се в управѣ на нѣой и догодила ова занимљива приповѣдка, те в побудила участіе Анѣла, кои се скупѣше, да се башѣ о той ствари посавѣтую. Лена и млада женскиня една окусила в одѣ запрећеногъ плода, па в тимъ изложила себе, свогъ мужа и нѣовъ породѣ, изъ когъ посташе сви люди на земљи, многое злу. Анѣео, кои в по добыеной заповѣсти силомъ изагнао преступнике закона изъ првогъ места, гди су обитавали, описиваше садѣ овай догађай и свое дело.

„Хоћете л' ми веровати,“ рече она, „да ова порочна жена нимало небыаше скрушена и понизна, као што самъ я мислю. Загрѣла в любимца свогъ, участника у нѣной кривици, и полюбила га говорѣћи са блаженнымъ смѣшенѣмъ: Адаме, овде в ужасно и пусто место, око насъ в беда и тама место пролећногъ сунца и цвѣћа, или небой се, любавъ моя некади ће ти изгублѣный рай. Я, коя самъ те увалила у ову несрећу, употребы ћу све силе, да ти горку гудбину ублажимъ. Тако в говорила та жена, зла саюзница змѣйна, а Адамъ као и свакъ добричина паде іой око врата и плакаше савъ узхићенъ. Оставио самъ ій обое на плочи одной одѣ камена, озебле, дркѣуће, триѣмъ изгребене и опетъ радостне. Та ове несрећнике неможешъ ничимъ поправити!“

Ово казиванѣ учини на Анѣеле различно упечатлѣнѣ, имено мали Анѣелчићи сматраше тай догађай са чисто

сентименталне стране. Шесторица нѣжны таквы душа сеѣаху еданъ до другоѣ и проливаху грозне сузе, што в та судба Еву постигла. Сузе нѣине, чисте као роса падале су непрестано доле на уздигнута колена, обухвативши иѣ оберучке. Еданъ одъ ты Анѣла плакао в найвише, нѣговомъ еданю небыаше ни края ни конца, рекао бы да су му очи быле непресушимый изворъ суза. Найпосле пружи се изъ уклупчаногъ положая, протегне крила беда као ново сребро и златкасту коврчасту косу свою.

„Пріятельи! другиови!“ рекне онъ, „идемъ доле на землю макаръ ме шта стало. Идемъ да тѣшимъ Еву! Тако в. Я ѣу в тѣшати!“ То рекавши, зарумени се савъ у лицу руменидомъ, каквоѣ нема на земли ни на найнѣжниѣмъ цвету. Нѣгови другиови одвраѣаше га одъ те намере, али пашъ младый юнакъ остаде непоколебимъ.

Да бы посѣтіо землю, валяло му се найпре съ нѣомъ упознати, требало в, да се колико в могуѣ извести о нѣвой природи и о нѣномъ качеству. У кнѣжници едной на небу, наѣе Анѣео дѣло, сачинѣно славнимъ некимъ мужомъ, аной в іошъ пре садашнѣ епохе землѣ живіо и пискарао. Овай старый Философъ живіо в по милости Божіой седамъ сто година, да може путовати по земли; то в мислимъ доста времена, да землю потанко опише. При свемъ томъ нѣе о нѣвой нимало више знао, но кадъ ю в првый путъ видіо. Философи имаю кадъ кадъ тай обычай, да невиде далѣ одъ носа, а камо ли, што имъ нѣе предъ очима. Нашъ преадамовъ мудрацъ потражи за поученѣ свое, тишину у едной одъ оны исполински пѣина, коіой се мы са полакъ затворенимъ улазкомъ и данъ данашный дивимо. Ту в у едномъ ѣошку сачинявао главно дело свое, некій видъ енциклопедіе, састоеѣу се изъ седамдесетъ хиляда свезкій. Еданъ Аранѣео добые то драгоцено дѣло, пуно дубоки мислій, знаности и система, него в на жалость было написано езикомъ, кой нити в разумевао истый Аранѣео,

нити и кой човекъ на свету. Нашъ младый юнакъ превртао в неуморно листъ по листъ, али нѣ могао ништа о земљи и качеству нѣномъ да разбере. Срдитъ, што се забадава мучи, дупи онъ кнѣгомъ о облакъ, но на еданъ путь изпаде изъ кнѣиге парче коже, на којой стаяху ове ситно написане речи: „Разумемъ те савршено виспреный мудролюбче! говоришь о опасности, коя прети нама чистимъ безуднимъ духовима, ако се станемо съ людима дружити. Нама в суѣно умрети, ако небудемо найстрожѣе пазили, а пута неѣмо знати натрагъ у небо. Желити в, да ово на умъ узму сви они духови, кои су млади, любопытльиви и неискусни, те да се немешаю у ствари, ков се нѣи нетичу.“

Сниже тога стаяше написано слѣдуюѣе: „Смртъ долази одъ двойства пола, кои увекъ чезне, да се любавю савдини. Ако насъ когодъ полюби, онда мы Анѣели претварамо се у поль оногъ, кои насъ в полюбию, па онда вѣ насъ снаѣи земальска беда и неволя! Пазите и чувайте се!“

Анѣлакъ се замисли и тури писмо на место, гди в преѣе было. Дознао в што в хтео да зна. „Све дакле,“ помисли онъ у себи, „чега ми се чувати валя, то в, да ме нико неполюби. было мушко или женско. То в лако послушати. А друго, заръ в полюбаць какво зло? Та мы се овде на небу еднако любимо. Истину да кажемъ, мы неосеѣамо при томъ ништа. Вальда в земальскѣй полюбаць слаѣй? Меѣу тимъ дай да видимъ ту землю. Любопытльивъ самъ съ нѣоме се упознати.“

Пошто в Анѣео те речи изговорю, стропашта се онъ као каквѣй добаръ пливачъ стрмоглавце у румено море облакова, падаюѣи све дубль крозь меѣаву светова, коя в око нѣга по воздуху веяла, докъ найпосле недоѣе до мале неке непознате округлине, коя в управъ тада съ некимъ поносомъ славила свой првѣй данъ пролеѣа. Яд-ногъ ми и убогогъ пролеѣа съ нѣговимъ просячкимъ

цвећемъ и зеленимъ дрвећемъ! Али наша земля, свагда луда и пуна суште, нѣ се нимало освртала на анђелскій долазакъ, него се окретала гордо око свое осовине, даюћи людима светлостъ или мракъ, а нимало се небри-нећи за госта, кои в съ неба сишао.

Анђео снебиваюћи се и покоранъ, као и сви чисти духови, а радъ да недосађуе малој земљи, увуче у себе светлило крила, како в дошао до земнога воздухокруга, па претворенъ у голуба спусти се на грану еднога явора, подъ коимъ в была нека колиба. „Мора бити да овде живи Ева,“ повиче онъ, „она лепа грешна душа. Она ће са Адамомъ изићи изъ ове колибе онако као што ми в описао Анђео са пламенимъ мачемъ. О како самъ радъ да в видимъ!“

Текъ што в ово изговоріо, а врата се отворе и изиђе девојка лепа као ружица изъ долине. Одевена в была неможе бити лепше, имала в сламный шеширъ накривлѣнъ на одну страну, мидеръ одъ угасито црвене боѣ и кратку сукню. „Ахъ!“ проговори зачуђенъ Анђео, „ала в лепа ова грешница, али в и кратке памети. Рекао бы да нѣой ни бриге нѣ што в толикій светъ увалила у зло! А ко в оно момче што иде предъ ню? Аха; садъ га познаемъ; та то в Адамъ. Одемо му в боѣ плаве, за сламнимъ шеширомъ има жуто лале, а у дрвенимъ в ципелама. Чудно ми в. Я нисамъ мислю да в Адамъ башъ таковий. Анђео ми в казивао да се Адамъ покривао само лишћемъ одъ смокве. Садъ да видимо далъ. Е гле, они се грле и любе. Оно мораю бити Адамъ и Ева. Али, гле чуда, онамо иза живе ограде вври іошъ еданъ! А онамо опетъ прошећу се нѣи шесть Ева. То в много. Садъ се сиграю; садъ опетъ скачу. Старый Адамъ дува у некакву мешину, коя пиштанѣмъ своимъ заглушава уши човеку. Мора бити да самъ я заишао, то неможе никако бити земля. Оћу да се претворимъ у човека, па да се болъ уверимъ. Држимъ да ћу моћи дознати све одъ онога старогъ човека, кои на носу има два округла стаклета,

па крозъ нѣи чудновато неко разгледа све око себе.“
Што ѿ рекао, то ѿ и учинио.

Младый небескій грађанинъ брзо се претвори у лепогъ селяка, па стане предъ тога старогъ човека, кои се замишљено загледи у нѣга и почне му се смеяти.

„Знашъ ли, рођаче —“

Стараць прекиде то снѣбываюће се питањѣ Анђе-
лово са овимъ одговоромъ: „Знамъ я све. Я самъ сеоскій
Учитель; али то могу свакоме казати у очи и доказати
му, да самъ я са наукомъ и памећу мојомъ спремлѣнъ
и одређенъ за много веће званіе, али су гадне сплетке
неки мои другова узрокъ, што се садъ налазимъ овде
међу простацима. Јошъ вечерасъ отићи ћу у Паризъ, и
за цело самъ уверенъ, да ће се онде появили сѣйна
звезда моѿ среће, те ће се име моѿ Амалекъ Дипри
сіяти и славити докъ ѿ века и света.“ —

„Ни найманъ несумњамъ,“ одговори му Анђео, кои
ѿ мислио да ѿ предъ нѣимъ онај преадамскій мудраць и
списатель велике енциклопедіѿ. „Слава твоя узвышена
ѿ до неба.“ — „Може ли то бити!“ повиче младый
Учитель, а граорасте очи нѣгове засветле се одъ радо-
сти крозъ наочари. „Приятелю, неможе бити да си ты
селякъ, ако и ѿси тако одевенъ. За цело си ты прео-
бученъ синъ некога владоца, или си јошъ већій госпо-
динъ т. ѿ. ученъ човекъ.“ — „Прођи се тога,“ каже му
Анђео. „Я самъ твой пріятель, и ако хоћешъ, твой уче-
никъ, кои се неможе начудити твојој мудрости; то
некъ ти ѿ доста што знашъ. Него те опетъ морамъ
запытати: Познаешъ ли ты свакога кои ѿ ту око насъ?
Како се зове она девојка са венцемъ одъ цвећа? Да
ніѿ то Ева — людска прамайка?“ — „Ева?“ повиче
Учитель. „Ніѿ то Ева, него Катарина, невеста онога
црноманястогъ изрода, највеће будале у целоме селу,
коме самъ я залуду са штапомъ утеривао у главу праве
основе високи наука.“ — „Зове ли се онъ Адамомъ?“ —
„Незове, нѣму ѿ име Перко.“ — „Заръ ніѿ онъ истеранъ

изъ рая?“ — „Богме нѣ, него мисли садъ текъ да уђе у нѣга.“ — „Ели онъ бо кадъ забранѣнога плода?“ — „Што се тога тиче, у томе су сведоци све комшинске голе воѣке, са комъ е онъ плодъ пово, и збогъ тога е доста толяга оломљено о нѣгова леѣа. Па преко свега тога, истый тай нитковъ ожени ће се данасъ девојкомъ, коя е najlepша и найимуѣнија у целоме селу.“ — „Заръ се неће онъ съ пьоме уклонити у пустыню, да се онамо заранюе са своимъ зноемъ и трудомъ?“ — „Неће, него ће се уклонити у еданъ великій спайлукъ, гди ће живити као малый Богъ.“ — Анѣео тресеѣи главомъ рече: „Я незнамъ шта кажешъ,“ па онда запыта гласнѣе: „А гди е она прва Ева, мати првы людѣй, коя е истерана изъ рая?“ — „Шта, шта,“ повиче сеоскій Учитель као у некомъ чуду. Заръ ты разбирашъ за ону стару Еву, за кою веле да е была прва жена? Е, мой синко, та оне Еве нѣ никадъ ни было. У научноме разлаганю едномъ я самъ доказао, да су оно све сама бунданиа.“ — „Ахъ, Боже мой,“ рекне Анѣео, „а я самъ држао, да ѣу Еву наѣи овде, да ѣу е тѣшити и плакати съ пьоме.“ Анѣео покрѣе свое лице и ецао е одъ плача као мало дете. Мудрый Амалекъ тако се занео быо у свое дубоке мисли, да нѣ ни спазю да е слушаоць нѣговъ у жалости, него е одпочео доказивати, да е само измишльотина една цело причанѣ о раю и онима, кои су први живили у нѣму. Анѣео проговори крозь плачь: „то неможе бити. Ева е живила, и она јошъ живи, само незнамъ гди да е наѣемъ?“ На ове речи дотрчи мала една крупна селянка, приближи се лепоме момчету и рекне: „Ево ме; шта ѣешъ са мномъ? Хоѣешъ да играмо заедно?“ И нечекаюѣи да јоѣ се одговори што, загрли она Анѣела. Мудрый Амалекъ заценю се быо одъ смей. — „Еси ли ты Ева?“ запыта е Анѣео, кои се нашао быо у чуду. — „Есамъ, драгане.“ — „Еси ли ты мати свою смртны?“ — „Я мати!“ повиче девојка, па Анѣела гурне лактомъ у ребра, „то е мене она вражка Сузета опала кодъ тебе; но чекай,

запуши ђу я нъой уста. Види ђешъ шта ђу я одъ нѣ урадити. Него, айд'мо садъ да играмо, милый мой драгане.“ — Ако и нѣ хтео башъ Анђео, девојка га одвуче силомъ и небескій житель наскоро се обртао и дланъ о дланъ ударао са прноманястомъ сеоскомъ палигоркомъ. Прахъ, гуденѣ гусала, цика пискова, све е то изгледало некако чудно и необычно. Анђео изведе Еву свою изъ крчме, па оде и седне поредъ високоученога. Али се селянка была узпала, па га нѣ хтела тако лако оставити, него нѣжне прсте нѣгове уклопи у свою крупну ручурину, па е сасвимъ безочно пильила у нѣга своимъ малимъ очима, ков су се тако быле запламтале, да бы на нѣима упалио свеђу, и цмокнула бы га по кадъ кадъ своимъ дебелимъ уснама, чиме е показивала, да е рада да и онъ ню полюби кои путъ, али се Анђео томе и невештъ чинио. У еданъ махъ стане предъ нѣи некій младъ крупанъ селякъ, па претеђи песницомъ, продере се: „Шта си ты, безобразиче еданъ, кадъ смешъ дирати у мою заручницу? Освети ђу се я теби зато, па макаръ се незвао Адамъ Кроа.“ — „Ты си Адамъ?“ запыта га Анђео, па одъ радости скочи на ноге. „Ово е дакле твоя Ева? Ево ти е! Мило ми е што могу да видимъ да сте заедно, ерѣ знамъ каква васъ е велика несређа разставила. Пазите се и милуйте се између себе.“ То говоређи, Анђео отисне одъ себе Еву, коя се узъ нѣга прилепила была као годъ чичакъ, и преда е младомъ оному човеку у наручѣ, али се нађе у чуду, кадъ види, место да се полюбе, онъ е стаде шакомъ ударати (шамарисати), а она место да му се удобри са умиляванѣмъ, попрети да ђе му очи изкопати. — Како се месецъ роди, Анђео са Учителѣмъ отиде изъ села. „Кажи ми, шта е то, зашто се тако ради?“ запыта Анђео Учителя кадъ су дошли на прво разкрђе идуђи у Паризъ.

„Кажи ты мени найпре рођаче, одкудъ си ты?“ одговори му мудрый Амалекъ. „Да нисамъ наученъ и

разуманъ човекъ, морао бы веровати по некима гаткама, да си спао са месеца.“

„Са месеца? -- Єли то она светла округлина, коя сля горе?“

„Шта врага! заръ ты незнашъ іошъ ни шта є месецъ?“ повиче Учитель. „Или се само шегачишъ па као што чине некій, крієшъ своє тайне. Како было да было, ты си предъ моимъ очима човекъ, кои є спао са месеца. И тако смо брзи мы мудраци, да друге учимо и да имъ доказуємо. Мала варалицо, ты си садъ у Французкой; само два дана хода далеко си одъ вароши, у коіой є тако као у раю.“

„А ели у раю та варошь?“

„Проѣи се већъ єданъ путъ бунцаня о томе твоє раю. Досадило ми се већъ да слушањъ о нѣму. Рай, Адамъ и Ева, то су приче, ков ако су некадъ и были истините, были су пре седамъ хиљада и више година. Мы живимо подъ добромъ владомъ Хайнриха IV., кога є жена красна Маргита, башъ она, коя пише новеле. Може быти да си ты читао кою нѣну новелу? Добрый Краль радъ є да дотле доведе, да свакій нѣговъ подданикъ добро живи, а жена нѣгова настояваѣе заръ, да свакій подданикъ научи по єдну луду приповедку. Но, она є лепа, а лепимъ госпама ствашта се крозь прсте гледи. Кадъ смо светконали Вартоломеову ноћъ, и кадъ є све стрмоглавце и наопако ишло по нашой лепой Французской, онда се лукава Краљица сакривала подъ кревете. Тако є то. Креветъ одъ свачега сачува жене. Оне знаю то врло добро, па зато и беже одма у креветъ. Али си се ты, пріяшко, забацио у неке дубоке мисли.“

И заиста се Анѣео быо замислио збогъ тога, што му є чудно было како є седамъ хиљада и више година прошло нѣму као у некое сну. Кукавацъ нїє знао да су то были године земальске, ков су небескимъ жителяма само као неколико сатій. У томе ударе поредъ неке крчме, изъ ков доста нѣи пїяни покуляше вичуѣи, гу-

рајући се и тукући. Мудрий Амалекъ отиде ближе до оны што се свађаю, па кадъ дозна око чега се инате, врати се натрагъ говорећи: „Ово су будале, угрејне виномъ. Сами скитачи, кои се издаю да имъ в омилъло спеваванъ, и веле да су порекломъ одъ оны Провансала, кои су за време Краля Рене спевали пастирске песме, а овамо узгредъ подъ моранъ отимали госпе. Ето се свађаю око тога: ели лепша была грчка Елена или любезница Петраркина Лаура. Лаура ни найманъ нѣ была лепа. Мой деда познавао ѣ. Имала ѣ косу као ланъ (ѣетень) и црвенъ носъ, а была в рома у одну ногу. Идемъ я одма нѣма, да кажемъ то онимъ безазленимъ людима, небы ли се стишали, еръ гди годъ се може, люде треба поучити.“

Сеоскій Учитель отиде међу оне, кои су се свађали, али ови, или што нису разумели оно што имъ в онъ доказивао, или што имъ в одвећъ криво было, што се трећий меша у нѣину распру, забораве око шта су се свађали, па на мудрогъ Амалека навале сви сложно и кои песницомъ кои толягомъ добро га излемаю. Анѣо потрчи му у помоћъ и курталише га зла. Учитель в био тако изпребианъ, да су нѣи двоица морали остати да ноће у оной крчми. Кукаванъ Учитель уздане и рече: „Невалялци; недадоше ми ни уста отворити. Башъ самъ хтео да имъ кажемъ да в и она на гласу Елена ружна была, као што пишу кнѣиге, коима се може најболъ веровати, и како ништа нема луђе на свету, него кадъ се люди свађаю око онога што нису видели своимъ очима. Мы учени люди зато смо на свету, да извичемо да су саме будалаштине и измишльотине све оно, што простъ светъ веруе. Докле тако радимо, дотле можемо нешто важити кодъ простого света.“

Ова наша два путника стигну у Паризъ. Наукомъ богатъ Амалекъ возносио се у пролазу крозъ градску капию. Анѣо пакъ био се сневеселио, збогъ тога што га в задисао већъ влажанъ и нечистъ воздухъ. Онъ в

было господскіега тела, па ё осећао узбунѣнъ воздухъ, кои ё узнимирило небровно уздисанъ. Беззлобна и лепа душа, ако невиди све шта ко трпи, зна баръ помислити како ё подносити зло, а то ё и сневеселило Анѣла. Садъ се обоица сврате у єдну крчму на краю вароши. Крчмаръ ё было нека крупна людескара, кои ё имао лепу браду, са коіомъ се поносио и дичіо тако да ё говорио да ё онаку браду имао само Сократъ. Премудрый Амалекъ, кои никакву прилику ніе пропустио а да непоучи люде, смешеѣи се и ругаюѣи повиче одма: „Заръ сте Вы Сократъ? То ё заиста смешно. Сократъ ё было наймудрий и найбільій чочекъ, а поредъ тога іошъ правый мудраць, кога се мисли нису дале премежити.“ — „Я невелимъ да самъ и я као Сократъ, него кажемъ само, да ё у мене брада као што ё у нѣга была,“ одговори крчмаръ. — „Сократъ ніе ни имао браде?“ — „Шга велите, ніе имао браде?“ — „Ніе.“ — „Убіо Васъ —“ садъ се подигне читава сваѣа, коя се са тимъ сврши, да су мудрогъ Амалека и нѣговога друга изгурали на полъ изъ крчме башъ онда, кадъ су они наумни были да се спусте да се одморе. Морали су дакле да иду далъ, и то Учитель са разцепаномъ главомъ, а Анѣо плачуѣи и рамаюѣи одъ тешкога умора. У другой крчми наиѣу на некога назови лекара, коме мудрый Амалекъ одма у очи рече, да ё варалица и нитковъ, на чему му онай благодари стаклетомъ (флашомъ) о главу. У трећой и четвртой крчми тако исто догаѣало се. Найпосле, сасвимъ испребіяни доѣоше до єдне куѣе, гди іѣ една глува бака прими да преноѣе. Само ову баку ученый Учитель ніе могао поправляти, ни доказивати іой да мисли криво, почемъ ё сасвимъ была глува. „Пріятелю,“ рече Амалекъ сутра данъ своме другу, „садъ треба да се старамо, како ѣемо да постанемо среѣни. Што се мене тиче, я ѣу се пріявити кодъ Доктора одъ Сорбоне, и оной господи доказати да они ништа незнаю. И надамъ се да ѣе іѣ то навратити, да ме што пре узму у своє

дружество. Како постанемъ председникъ дружства, одма ће Ђзуите и Папа на мене око бацити, па ћу изпрва постати само Епископъ, а за тимъ и Кардиналъ; а кадъ умре Краль, я ћу кодъ младолетногъ наследника бити првй Министеръ; онда ћу я што е и одавно требало, управљати надъ овомъ лепомъ Французскомъ, и онда ће текъ добыти светъ оно што одавно нема.“ — „Неверуй людма,“ одговори му Анђео са снебыванѣмъ, „страхъ ми е да непометешъ правый путь, коимъ ћешъ доћи до онога што желишъ! Да самъ я съ тобомъ, нитъ бы ме се тицало што црвенъ носъ Лауринъ, нити Сократова брада, а ни многе друге ствари. Но то е найгоре зашто ти немогу опростити, што поричешъ рай и Еву.“ — „Ако ты то само желишъ,“ рече Амалекъ, „онда те е лако утешити! Паризъ е рай, кои се у едномедану дванайсть пута изгубити и добыти може. Еве нѣгове имаю лако одело онако какво е носила и нѣина прамати, али немаю нѣны врлина. Ако желишъ да постанешъ Адамъ, а ты се само задужи, па ће ти поверительи скинути и кошулю съ тебе. Одъ едне змѣе постало е нѣи сто хиљада, и свакій по едну носи у срдцу ни найманѣ непрезаюћи одъ нѣ. Анђео са пламенимъ мачемъ нѣе нужданъ, врѣга заступаю многи добри прѣтельи наши, кои насъ гаяню изъ свакога места гди годъ е добро. Али све то да оставимо на страну, него ћу я да се побринемъ за тебе и твою срећу. Отиди па стани онамо на пѣяцу кодъ онога стуба победе, онде Кральичине слуге траже паже за дворъ. Съ Богомъ, прѣтелю! После годину дана ако се састанемо опетъ, види ћемо ко е одъ насъ двоице постао већий.“

Мудрый Амалекъ отиде, а небескій житель учини оно што му е речено. Ни по дана нѣе чекао на ономе назначеномъ му месту, али ето ти некогъ срдитогъ човека предъ нѣга, кои му каже да иде за нѣимъ. Овай човекъ бирао е дроришице за дворъ, али одъ просты млади людѣй, кои е было лена лика и стаса. Онъ одведе Анђела

поглавици надъ дворишицама. Овай обуче на нѣга свилу и кадифу, па га одведе Краљици Маргити. Младићъ нашъ тако се допао Краљици, да в старешини надъ дворишицама о вратъ обесила златанъ ланацъ. Анђелу даду име Сирію. Посао му в у почетку био врло теретанъ, врь кадъ годъ в Краљица хтела писати латинске или грчке стихове, Сирію морао в клекнути и погнути се тако, да Краљица може писати на нѣговимъ леђима. Краљица се у томе помагала некомъ великомъ грдномъ скупоченомъ књижуриномъ одъ пергамента, која в сва изшарана была златомъ. Другій дворишица морао в да држи дивитъ, а трећій в на златномъ танъиру подносио лабудово перо; Краљица се пакъ међу тимъ наханъивала како ће да дође у ватру, да проспе своя поетска одушевденя. Делфійскій богъ често в ненаклонѣнъ био своіой красной ученици, зато в кукаванъ дворишица подуго морао остати онако клечећи и полегнутъ а као укопанъ, докъ бы еданъ или два стиха были готови. Одъ свію дворишица најтеже в было Сирію, али тешко нѣму ако бы се и најманъ што покренуо, или ако бы чиме было показао, да неможе да подноси Краљичино писанъ. Еданъ в већъ спреманъ чекао са бичемъ и брезовомъ метломъ, кои в ударце свое брже делію, него што в Краљица просипала свое стихове. Едне вечери писала в Краљица заедаюћій надписъ на свога исповедника, па башъ кадъ в хтела да га заврши, Сирію уморанъ одъ неспаваня задрема, књига спадне съ нѣга а онъ клоне на ню. Срдито њипи Краљица да позове свое слуге, али се чисто упрепасти кадъ погледи у Сирію. Никадъ іошъ нія видила тако лепога, младога, безазленогъ и као најпоштенія девойка младога човека, као што в био Сиріе. Образи су му были као у малога детета, а руменило се просудо по њима, кожа на челу и врату бела, белила се као снегъ. Очи су му были некако вилинске, а на уста и румене усне излазила в пара, која бы и мртвога оживила. Ако и есте Сирію надписъ, о коме в

речь, помрляо своіомъ косомъ, опетъ е зато пресіяваюћа се лепота њина тако у срдце дирнула Краљицу, да се сагнула доле и младића полюби у образъ. Осетивши по-любаць, Сиріо се тако нагло обрне на другу страну, као да га е дирнула каква люта гуя. Маргита е држала да се онъ зато трза, што се поплашио одъ онога што га е снашло, па се ніе ни лютила на то. Али кадъ се њој ко еданъ путъ већ допадне, ономе се како кои данъ све већма показивала Краљичина милость. Сиріо постане Официръ у двору, како бы му посао само быо да се све налази у собама свов милостиве добротворке, на случай, кадъ бы се она са гостима или и сама десила у истима. Госпе су у оно време были врло лепе али и сувише разкалашне. Сиріо се нашао дакле у великомъ теснацу. Почесто му е падало на умъ да се врати оној Еви на селу, и садъ се уверіо да е Амалекъ говорио праву истину. Госпе оне са своимъ досеткама наскоро почну у шали пецкати безазленого овога младића, еръ нису могле ни помислити, да е оно Анђео у офицерскомъ оделу. Лаке игре, тайни састанци, прошетанъ, свирке све су то измишляле оне лепотице, како бы се болъ допале, и како бы научиле младога човека пословима, у којима е онъ быо невештъ. И остали Официри были су млади, али ветренясти и безочни люди, којима се сва срећа чинила у томе, да се залюбје и да позиваю на удвой, а подсмевали су се своме безазленоме другу. Овай е на то почесто одговоріо са сабљомъ по глави, еръ е Сиріо тако вештъ быо са сабљомъ у руци, да се ніе стидіо у томе ни најстарін вештака. Госпама е мило было да слушаю како се онъ тукао, па зато су двоинномъ више навалывале са своимъ разкалашнимъ владанѣмъ. У потаи договоре се оне и одреде лепъ даръ оној женскињи, коя узмогне савладати тога Адониса, али е све то было залуду.

Међу Официрима онимъ быо е младићъ еданъ, са којимъ е нашъ Анђео пазіо се као братъ съ братомъ, а

онъ е имао црну, кудраву косу и лице арапско, што е све већма у очи падало спрамъ Анђелски очію и плаве косе Сиріеве. Овога е младогъ човека усвоіо было некій Войвода французскій, па е ветрогонњи истомъ оставіо небровно благо. Име му е было Одилонъ. Њи двоица су се све заедно забављали, весесили и вештбали, и онда само нису были заедно, кадъ е Одилонъ облетао и чапкунисао око женскиња, еръ е онда Сиріо седіо кодъ куће. Одилонъ е долазіо некій путъ кући око пола ноћи са поцепанимъ аљинама, крвавимъ огртачемъ, разчерупаномъ косомъ и савъ пребледіо у лицу, према коме су се очи њгове црниле као гаръ спровоју снега. Сиріо бы се онда заплакао и моліо га: „Сладкій брате! На што ти е то што долазишъ тако у яростъ? Шта ти помаже да се све біешъ и у крви частишъ? Кадъ ћешъ се едаъ путъ умирити и постати добаръ и валянъ?“ -- Одилонъ церећи се одговори му: „Валянъ? А кажи ми ты брате, шта е то бити валянъ? Земља наша заиста заслужуе да на њој живе оваки люди, као што самъ я. Заръ ты можешъ веровати што женама и людима да ови хоће право? Знамъ я болъ одъ тебе како то стои. Нити валяю жене нити люди. Я знамъ да невалямъ, али ми е мило да и друге покваримъ да неваляю.“

Сиріо се поплаши, кадъ чуе тако опаке речи. Склопи руке и погледв Одилона погледомъ, какви се види само горе на небу у вечноме свету, погледи га милокрвно и као жалећи га, а овај чисто препадне одъ тога погледа, али залуду, еръ дође опетъ у ватру па проговори: „Ты си една мила беззлобна будала, коє ми е само одъ срца жао, али незнамъ шта ме управо веже све да те се држимъ, и да ти кажемъ праву истину, я чисто немогу да живимъ безъ тебе.“ — „Ни я немогу да живимъ безъ тебе, Одилоне,“ одговори Сиріо. „Да хоће дати Богъ само да постанешъ больи.“ — „Види ћемо како ће и то бити!“ рекне немирко овај смешећи се, „а засадъ те то само молимъ, да идешъ са мномъ кодъ едне лепе

девойчице, ћерке могъ отца закупника. Истина да е чуваю тако да е педаду видити ни сунцу ни месецу, али ћу се я потрудити како ћу до нѣ доћи и измамити одъ нѣ макаръ еданъ полюбаць, ако не и што више. Али ћешъ морати и ты са мноми быти у дружеству.“ — „Несрећниче!“ продере се Сиріо, „заръ ти ніе доста што се сплеће по овоме малоумноме свету у двору?“ — „У двору? е мой прико, морамъ ти казати да самъ се наситіо већъ накинђурены госпа. Све су постале неваляле, немогу ій већъ направити да су горе. Осимъ тога, досадно ми е што су раде само іошъ тебе да увате.“ — „И ты ми вальда завидишъ збогъ тога?“ — „Ни найманъ; еръ я знамъ да е то еданъ обычанъ обычай у двору. Садъ си на реду ты; пре неколико месецій быо самъ я, после неколико неделя бы ће кой трећій. Али, веруй ми, нећешъ имъ ни ты дуго быти у вољи, ако и еси вешто окренуо, па се предъ њима показуешъ да си najlepша и найнезлюбнія душа. Іошъ имъ се допада што се ты клонишъ полюбаца, али ако имъ се іошъ за неко време не предашъ на лепъ начинъ, поста ћешъ имъ досаданъ, па ћете забацити као сваку студну будалу, и онда нека ти помогне то што си ты валянъ. Човеку се свако досади, па ма да му самъ Анђео сиђе съ неба.“ — „Чекай!“ повиче Сиріо као у некој ватри. „Немой се више лютити! Ты небы тако говоріо да знашъ како бы Анђелу тежко было, живити у томе вашемъ неотесаномъ а разкалашномъ трвенію!“ Анђео метне руке на очи, па бризне плакати. Одма за тимъ њи двоица одяшу на добримъ коньима у село, у коме е была кућа мале Цвете. Већъ се было смркло; роди се месецъ. Одилонъ се быо савъ узпламтіо и зажаріо; узме цитру и почне певати и свирати подъ прозорима лепе девойке. У еданпутъ изтрчи њи више людій, кои су имали га себи наличѣ (маске), зграбе младића, обале га по земљи и изпребіяю га на мртво име. Сиріо спасе свога пріятеля; и да ніе было нѣга, Одилонъ бы погинуо, еръ међу онимъ

маскиранимъ людима были су девоикинъ отаць и младо-
женя, кои су наумили были башъ да га убію. Нъи два
пріятеля у саму зору врате се у дворъ. Одилонъ е
неколико дана морао лежати у кревету, али то ни най-
манъ ніе укротило нѣгову дивлю наравъ.

„Еси ли е видіо?“ запыта онъ свога друга.

„Есамъ, заиста е лепа!“

„Као Анђео!“ повиче Одилонъ.

„Као Анђео!“ рекне брзо и Сирію.

Одъ тога часа осети Сирію да има радо Цвету, али
не по земальски т. е. онако као што люди имаю радо
женске, него као што милую Анђели, любавлю анђелскомъ,
коя се некріе одъ светлости, него ову іошъ тражи.

У томе приспе великій празникъ римске цркве, о
коме су по обычаю онога времена, у двору представляли
ѣданпутъ неко свето дѣйство. Краљица е была као света
Марія, а Сирію Анђео благовестный Гаврило. Свирке
засвираше, песме забруяше тако, да се, рекао бы, чуе
до неба, сводови пространога храма дрктали су одъ
певаня „алилуя,“ и у тай се ма покаже Аранђео Гаврило
онако лепъ, као што е лепъ самъ Анђео Серафимъ. На-
родъ се веома зачуди, еръ іошъ нико никадъ ніе видіо,
да Анђео онако башъ као што се само смислити може, игра
свою ролу. Место да поздрави Марію, коя е у само
суво злато обучена, клечала предъ вѣнимъ и претварала
се као каква светиня, као птица кадъ е човекъ пусти
изъ затвора, развіе Анђео своя крила, и па очигледъ
свима онде скуплѣнимъ Христянима, прне и одлети, а они
се заблену гледаюћи за нѣмъ. Кукаванъ Сирію, ѣдва е
дочекао да се може ѣданпутъ показати оно што онъ
есте, зато уграби ту прилику, па се уклони изъ загуш-
льивога дворскогъ воздуха. Нестане га сасвимъ и немо-
гаше га више никако видити. Залуду су тражили кудъ
е одлетіо Официръ изъ гарде, еръ нити е ко знао нити
е видіо куда се онъ деде.

Анђео се претвори у ѣдну прекрасну птицу, па

одлети и падне на грану расцветаного явора едногъ испредъ Цветине куће. Перѣ е у нѣ было сѣйно, а крила златна онако као што су у райске птице, па су се лепршала по тихомъ ветрићу а блистала се као драго каменѣ. Птица ова као певајући овако почне говорити оной девојки: „Мила и честита девојко, која живишъ далеко одъ дворске талабуке, у сенки свое скромне кућице; прими одъ мене песму ову! Умилна дево! Безазленость твоя купатило е, красота е твоя миро, лице твоє руменіе е одъ чисте радости! Свакій излазакъ твой изъ себе прати пролеће; гласъ красоте твоє разлеже се одъ цвета до цвета; славуи ти хвале твоє румено лице, а удворице лептири облећу око тебе да се сунчаю у зрацима твоє очію! Оди, лепа девојко, па живи међу птицама, да ти оне певаю песме; клони се одъ людій да ти неучине на жао, и да ти неокаляю одећу красоте!“ — Тако е певала ова чудновата птица, а лепа Цвета одговори іой: „Ако и незнамъ ко си, ты чудно створенѣ, опетъ зато налазимъ да ти могу веровати. Може быти да си ты мой Анђео чуваръ (хранитель,) кога има свакій човекъ, као што ми е казивао мой побожный отаць. Чуй, дакле: сутра одлазимъ да постанемъ калуђерица. Онај, кои ме е запросіо, оставіо ме е; а отаць се люти на мене и неће више да зна за мене. Зато ћу да се посветимъ Богу.“

Лепа девојко!“ певајући рекне птица, „и я ћу у монастирь. Опетъ ћемо се видети онамо.“ После овы речій птица одлети и Цвету остави у бриги, незнајући како ће одъ птице постати калуђерица. То е заиста чудо надъ свима чудама.

Цвета отиде у монастирь и текъ што е почела да се моли Богу, ал' поредъ нѣ стаде неко девојче одъ дивне красоте, која е погледала у ню найумилниимъ погледима. Свештеникъ ій покріе по глави покриваломъ, коє ій е на веки разставляло одъ субтногъ и бурногъ

света. Младе калуђерице заплачу се и загрле. Предену имъ име, и една се звала Белка а друга Зорка.

„Хвала Богу!“ помисли Анђео у себи, кадъ е видіо да е самъ у ћелии, „овде се нелюби; овде нема ветре-нясты госпоя изъ двора, да айдучки стреляю своимъ очима; овде нема Краљица кое пишу надписе и облећу око Официра изъ гарде. Одсадъ ћу овде бити миранъ. Само ми е то жао што невидимъ мога Одилона. Колико е постао неваляо, опетъ е онъ зато младићъ пунъ заноса и ватре, па бы ми, може бити, испало за рукомъ да га поправимъ. Колика бы то срећа была за мене, кадъ бы тако онесрећеногъ човека вратила у вечный светъ!“

Мала Цвета, или као што іој садъ было име, Белка, у своіој безазлености зацело е држала, да у облику калуђерице има уз-а-се Анђела хранителя, па е сасвимъ умиљато съ њиме живила. „Да ты ниси болъ и сасвимъ другчіе створенъ него што самъ я, заръ бы те я имала тако радо?“ говорила е она. „Свакоме на свету нашла самъ мане, али тебы немогу башъ никакве да нађемъ. О моя Зорко, я самъ срећна пресрећна, што самъ се съ тобомъ познала. Кадъ се двое милую, неможе проћи да се и неомразе, али ћемо се мы само пазити па ћемо бити срећни и добро ће намъ бити.“ — Говорећи то, калуђерица загрли свою знаницу око врата и полюби е — не, хтела е да е полюби, али се Анђео поплаши па лице окрене на страну. „Што се окрећешъ одъ мене?“ запыта е невесело девойка. „Немой тражити да ти одговоримъ на то,“ тепаюћи одговори Зорка, „боимъ се аспида!“ — „Боже сачувай; ты си моя сладка и поштована пріятельица!“ — „Кадъ е тако зашто ме неполюбишъ баръ еданъ путъ?“ — Зато, што самъ се закледа да у моме веку никадъ никога неполюбимъ.“ — „Мушкарца можешъ да нелюбишъ, али зашто небы мене, свою пріятельицу?“ — „Нећу ни тебе,“ рекне Зорка, па жалостиво осмейкуюћи се погледи у малу калуђерицу, коя е срдито гледала њој у очи. — „То е некакво велико

чудо!“ — „Тако е али нетреба да ти е криво што на мене.“ — Опетъ се загрле и Белка се заборави па опетъ хтеде да полюби Зорку, но брзо се сети па застиђено тргне се натрагъ. „Мы девойке имамо тай обичай, да желимо све да се любимо, и пре бы се одучили да недишемо, него одъ тога обичая.“ То говорећи Белка, сagne се па полюби едно лепо маче, кое се сиградо кодъ нѣны ногу. — „Незгодно, мило дете,“ помисли у себи Анђео; „кадъ бы хтео да постанемъ човекъ, заиста бы најрадѣ изъ нѣны руку узео прашну одећу. Зацело бы био чистъ и безазленъ човекъ као и ты, па, може быти, да се никадъ небы ни сетіо неба и рая!“

Побожна дела и еднако те еднако живлѣнѣ у монастиру досади се Анђелу исто онако, као и оно безочно чепоренѣ у двору. Зимски появляи живота никадъ немогу задовољити еднога духа. На доколици, кою е имао у своме духовномъ чину, Сиріо е чисто сећао се Одилона, докъ еданъ путъ ето ти овога самогъ. Безочанъ ветрогоня овај дознао е да е нестало Цвете и разабрао е куда се уклонила она, па е дошао да е обмане. Стражаре и стражарице кодъ свете обители подмити златомъ, па се увуче ноћу у башту, по којој су се Белка и Зорка изподъ ладника шетале по месечини.

У еданъ махъ изкрсне предъ Белку Одилонъ. Зорка чисто подвикне одъ радости кадъ познаде Одилона. Одилонъ се овамо разговарао са Белкомъ, али очію никако не скидао са Зорке, која бы радо была повикала: „я самъ Сиріо, познајме, Одилоне!“ али се сећала да е постала женско, па е само сва стрепила нешто одъ радости. Белка се разсрди на Одилона па онда оде далѣ на страну, на што се онъ не башъ толико ни лютіо, али кадъ види да ће и Зорка да побегне, неотесанъ младић счепа е за руку говорећи: „Одъ кадъ самъ видіо табе, немаримъ за ону. Веруй што ћу ти казати, поштована девойчице, ты си ми мила и до гроба остаешъ

на срдцу.“ Зорки се пріятель никадъ ніе учиніо тако као садъ милокрвапъ. У лицу зе запламтіо было одъ тога што е было узпалѣнъ, тако да су му племените црте постале као у некога духа. Црна коса као црни облаци пала му е была по затылку, а чело се белило као мѣсець иза облака. Уздисао е и уста држао отворена тако као кадъ е човекъ жеданъ прежеданъ. Свакій уздисай спалвивао е по едну врлину, и опетъ, што е было право чудо, како е была лепа та грешна желя! Према появу, за кои мы смртни кажемо да е заносъ и бунданъ, разлика е у овоме будномъ и бледомъ станю Одилономъ. „Одилоне!“ проговори нешто яче калуђерица, па набаци на себе покривало, „я самъ калуђерица а ово е монастирь!“ — „Знамъ,“ одговори онъ смешећи се подмукло, „зато башъ што си ты калуђерица, и што си у монастиру, то дражи мою слабость, а лепота твоя іошъ веѣма подпалюе у срдцу моме ватру любви. Айдемо подъ онай густый ладникъ, да се онде уверимо о сладкой и светой любви!“ — „Несреѣниче шта говоришь?“ — „Я ѣу те усреѣити.“ — „Какавъ е то безобразлукъ!“ — „Люти се колико годъ хоѣешь, само айде!“ — „Добро; я идемъ, али само зато да се поправишь ты грешниче, да видишь и познашь куда си загазіо, па да те заплашимъ и сатремъ!“ —

Са томъ племенитомъ намеромъ. отиде калуђерица са своимъ залуђенимъ почитателѣмъ подъ еданъ ладникъ у башти. Мрачну самоѣу нѣину осветлявала е црвень разцветаного мака, цветъ одъ крина промоли се къ вѣйма крозь решетку одъ бршляна, стидлива ружица ладила е милина пуне груди свое на тихой месечини, па е тако и самъ Анѣо морао познати, колико мука и опасности требв да се на правый путь врати великій грешникъ. Занешенъ одъ радости што се красна она лепойка наоди на тако добромъ месту, Одилонъ клекне предъ ню, загрли е, па као мало дете почне плакати и сузе лити у пѣно крило. Добра калуђерица непрестано га е поуча-

вала и одвращала са неваляла пута, а онъ в претвараюћи се држао нѣну руку и овомъ брисао своѣ сузе. Иза тога забаце се у веће будалаштине. Анѣо већъ види да ту нема поучаваня и одвращаня, па в гледао како да се курталише беде, еръ в садъ приметіо да се и самъ духъ нѣговъ некако починѣ слагати са онимъ разкашнимъ младићемъ, па да га то може упропастити. Али, пре него што се измакао Анѣо, догоди се оно, чега се онъ найвећма плашіо. Одилонъ на силу полюби калуђерицу, а ова готово одъ добре волѣ полюби нѣга, па онда повиче: „Садъ самъ пропала!“ — Кадъ се разиђе магла, у кою су зашла была земска осећаня светлога духа, види несрећный Сиріо да лежи на земљи подъ некимъ ладникомъ. Сунце се роди и осветли небесно плавило. Кукаванъ Анѣо тргне се у страху, и почне се валяти по земљи, еръ ніе имао пређашнѣ снаге да поднесе сунчане зраке, и осећао в да ніе достоянѣ да поздрави удалъный небесный завичай. Одъ то доба в быо онъ вечный заточеникъ и изгнаникъ. То га в страшно мучило и муке су те быле тимъ страшніе што ій в осећала душа єднога Анѣла. „Одсадъ си дакле изгублѣнъ за мене, сладкій завичаю!“ уздане Анѣо ширећи руке своѣ горе плавоме небу. „Ево ме у праху, згаженъ самъ као првъ. Сунце в за мене садъ далеко предалеко, далеко одъ мене обрѣу се вечити светови, на којима се оре песме моіой браћи! О извору светлости — како да сакріемъ одъ тебе моѣ лице? Сатри ме, Творче свію створова, допусти да се безсмртіе моѣ претвори у какво мало и презрено створенѣ, или за детиньску безочность и любопытство моѣ баци ме онамо гди в вечита ноћъ, изъ кое се немогу избавити. То самъ заслужио!“ —

Мало по мало стиша се велика ватра осећаня и Анѣо почне говорити покорнимъ но тужнимъ гласомъ: „Одсадъ дакле морамъ да будемъ мужкарацъ, еръ в онай быо мужко, кой ми в дао онай проклетый полюбацъ.

Одсадъ љу живити као човекъ, земљу орати, женити се и умрети! О худа срећо! Ко да те подноси? Да ме е баръ Белка полюбила своимъ девојчкимъ устима, био бы женско. И женскиња е неваљало створенъ, али ми се чини да бы ми лакше было да самъ женско. Него човекъ! Неотесанъ и подивљаченъ човекъ! Страшно е и помислити! Садъ нек' буде и то; шта знамъ да радимъ. Трпи љу и ја земаљске окове.“

Кадъ е изишао исподъ ладника, Анђео е пребледио био као крпа. „Кудъ е кукавица она човекъ, кои ме е онесрећио?“ говорио е онъ обзирући се. „Ођу да му се осветимъ, еръ ми е савъ црнъ предъ моимъ очима. — Велимъ да се осветимъ? То немогу учинити, еръ ако ме и боли срце, оно ме опетъ некако вуче къ њѣму. Ко е тай човекъ? Одкудъ то тако потайно створенъ? Треба онъ самъ да ми то покаже све; зато љу да га потражимъ да ми одговори на то све.“

Текъ изговори то Сириу, али ето Одилона. Није био више онако као одпре у ватри, него е постао миранъ.

„Небой се,“ проговори онъ другу своме, кои е био забринутъ, „доста смо се сиграли слепа миша. И ја самъ обманутъ тако као и ты. Ниси ты мојомъ кривицомъ постао као што су обични люди, еръ ја нисамъ као остали люди.“ —

„Одилоне!“

„Лудо име! имамъ ја јошъ едно, кое ти е може бити познато,“ рекне Одилонъ, сагне се и пришапне Анђелу нешто на уво. Анђео се савъ стресе, па поплашено одскочи натрагъ. Лепый црноглавацъ осмене се и дирне га речма: „Горе на небу седили смо заедно на еднoј клуни у школи. Мило ми е што ме ниси заборавио. Садъ ми се текъ и само каже шта ме е све теби вукло. То е съ неба долазило, што те е мени привлачило.“

Анђео скрсти руке па у срце дирнутъ погледи горе у небо говорећи: „Хвала Богу! Воздизанъ мое у мудрованю прошло ме е за садъ безъ казни. Нисамъ се изме-

нію, него самъ онай кои самъ и быо, па љу се тако моћи вратити у свой завичай.“

Срдито и зловольно нешто климне главомъ демоњъ (зао духъ, сатана). Анђео спази то, па умери свою радостъ и жалећи га рекне му полако: „Шта да радимъ, како да избавимъ тебе?“

„Ништа. Молимъ те немой се претварати ту да ме Богъ зна како жалишь, ерѣ ћешъ ми збогъ тога постати немію. Него да се разстанемо. Ерѣ одъ како самъ дознао шта си, нестой ми се съ тобомъ. Идемъ я натрагъ међу веселе люде.“ То рече па оде као да га ветаръ однесе.

Анђео науми да се спреми да путуе и да намести лако крилато одело, али у тай ма спази где иде улицомъ некій погуреный човекъ, на коме се види да е у туги и сиротиньи. Анђео се претвори у младога селянина, па изиђе предъ нѣга и плѣсне га по рамену: „Како си мудрый Амалеку? Еси ли постао свемоћанъ Министаръ?“

Мудраць погледи горе и зачуди се кадъ позна свога младогъ пріятеља.

„Шта,“ повиче Амалекъ, „зарѣ ты ниси Краљичинъ дворишица?“ —

„Нисамъ, да богме, као и ты што ниси Министаръ,“ одговори му Анђео смешећи се.

„Мене е отерала Сорбона. Советници и Министри нехтеше да ме приме; Краљви повереници и властници рекоше ми да имъ нисамъ ни на што; свуда су ме рђаво примили; а зашто? зато што самъ доказивао да бы требало да узму мене за Министра, ако желе да имъ светъ постане больй и паметни. Па зарѣ самъ говоріо што непаметно? Зарѣ нису то исто говорили они кои су оснивали вере и државе? Али, што му драго. Я држимъ да јошъ ніе дошло мое време. Идемъ кући и двадесетъ година љута љу у селу; па кадъ другій путъ изиђемъ предъ светъ, онда ће се зацело наћи доста триумфалны сводова и стубова, да ме приме славно. Чекайте дакле дотле. А што се тиче тебе, синко, я незнамъ на кою

бы ти се руку могло помоћи. Срѣ кадѣ се ниси помогао са такимъ лепимъ ликомъ, право да ти кажемъ, да се нећешъ помоћи ни са то мало твоје памети. Непамтимъ кадѣ самъ видіо млада човека проста и управо рећи сулуда тако као што си ты.“

„Ніе ми по вољи то што говоришъ,“ снебываюћи се одговори Анђео, „али ти я праштамъ, и јошъ желимъ да се очишћенъ и облагорођенъ претворишъ у духа или Анђела.“

„Анђела?“ повиче Учитель. „Анђела нема на свету.“

„Тако є,“ одговори Анђео смешећи се, и у тай ма у светлome одељу прне и испредъ очію забезекнутога мудраца одлети на небо. Мудрый Амалекъ метне руке на очи и крозъ њи є гледао на оно што се догодило. Па онда пође далѣ говорећи у себи: „И опетъ я велимъ да нема Анђела на свету. То бы ми јошъ требало да овакомъ дерану дамъ за право!“

ОСТРОЖКІЙ ДВОРЪ.

На плодной обали реке Хорине и на средь среде Волхиніе и данасъ се виде зидине одъ еднога грдногъ двора, кои е може быти прѣ хиляду година саграженъ.

Кадъ е Кіевскій Войвода Владимиръ (980 — 1015.) освоіо прегрдне ове предѣле, онда е онудъ изнова населѣно више варошій. Еданъ одъ оны, кои су были после Владимира, синоваць галичкога Краля Данила Васильвића, првый е 1349. године прозвао се Князь или Войвода Острожій и тако одъ нѣга воде порекло сви они, кои су изъ породице Острожке. Породица ова была е вере православне. Име нѣво често се споминѣ у польской повестници. Са одликоваиѣмъ показуе се она у међусобнимъ биткама и у польскомъ књижеству.

Земль, коє су спадале у Острожко Войводство, доносили су годишиѣ петъ милиона талира прихода. Године 1609. заведе Князь Юванъ Острожкій дединство, али нѣ дуго траяло, ерѣ е године 1673. изумрло по мужкой линіи. Войводство пређе за тимъ на Княза Заславскогъ; а после су изменѣивани властници: Еронимъ Лубоморскій, Князь Сангускій и породица Яблановска.

Острожкій дворъ быо е готово средь среда изображености онога времена. Бедеми су найпре были дрвени и насуги земльомъ, па су после пограђене местоньи камене куле. Капіе су просечене крозь стене и на ньима су были гвздене решетки, коима е затваранъ путь, а река Хорина, изъ коє е вода напуштана у обкопе, одъ ма каквогъ изненадногъ нападаня бранила е дворъ. Неможе се ништа казати о украсу овога места. Одъ природе нѣе правилно али той неправилности удружена су читава чуда одъ вештине. И данъ даашный ко погледи у оне грдне себе, прегрдне ходнике и куле, за коє бы

се могло казати да се отимаю одъ сверушеће силе времена, мора помислити да е башъ заиста нашао оно за што намъ само казуе повестница.

Године 1553. было е у Острожномъ двору еданъ догађай, кои е целой Польской пао у очи. Господинъ Илія Острожкій венчао се 1539. године са Блаженомъ Кошћелечкомъ, која е однегована у двору Краљице Добріе, жене Краля Жигмунда I. Нњи двоє родили су Елисавету Острожку, која е была одъ особите лепоте, украшена свакомъ врлиномъ, којомъ се женска може свакоме донадати а изреднимъ изображенѣмъ своимъ была е на дику целоме двору. Али е она после најнесрећн.я была збогъ оны мислій, коє су овладале быле у нъой кадъ е воспитана. Отаць іой умре. Последиѣ речи нѣгове быле су да се молю Богу, да му ћерка буде срећна и на смрти нареди да е рани и одъ зла брани Краљ Жигмундъ Августъ. Кодъ таквога татора, непрегледаногъ богатства и подпуне красоте нѣне, Елисавету су просили сви побољи Поляци, али се мати нѣна зарекла да е неће удавати, па да бы одбила навалыванѣ просіоца, морала е измислити и казати да е неда Краљ. Али управо зато майка ніе хтела да уда ћерку, што іой е тежко было да се разстане са богатствомъ.

Ако и есте одбіянѣ то понављано кадъ годъ е ко запросіо Елисавету, опетъ зато оно ніе заплашило младогъ Литванца, Кнѣзя Димитрія Сангуска. Онъ пише Княгини Блажени и запроси нѣну ћерку. Каже како е порекломъ одъ породице, која е здраво на гласу, па да се могу мерити у томе нѣгово и Елисаветино порекло, осимъ тога пакъ да му велика любовъ нѣгова къ Елисавети дає право да е иште.

Княгиня му на то одпише да ћерка нѣна истина има свою волю, али за удаіомъ нѣномъ стои до вољѣ нѣнога татора Краля. И тако е одбила просіоца. То е Кнѣзя веома за срдце уєло, и онъ науми да се зато освети. Ватрену и напраситу а налетаюћу наравъ нѣгову

ништа нѣ могло уздржати да се неосвети. Увређенимъ честолѣбіемъ и поносомъ закуне се онъ да ће добити Елисавету. Кадъ є смислю како да ради, пише онъ Княгини и замоли є да она одобри да онъ самъ себи буде проводаця, или баръ да може доћи да іой се изада на свою злу срећу. Княгиня допусти да онъ дође.

Сангуску є потребанъ быо еданъ помагачъ, па да може учинити што є науміо. Зато є намеру своју казао Василию Острожкомъ, кои є и самъ доста коє шта непольно прогутао збогъ воздижуће се Княгини. Обоица су дакле мрзили на єдну женску, па имъ є то давало ємство да ће обоица радити заєднички. Уговоренога дана Сангуско и Острожкій са десетакъ коняника дођу предъ капию одъ двора. Княгиня ій є опазила са високе куле и познала є Острожкога, па є одма видила да то неће бити добро. Али у онай махъ у кои є она заповедила да се искупе момци и да се спусте гвоздене ћупрїє, у тай махъ є Сангуско са своимъ момцима већъ быо у двору. Блажену ни претня ни страхъ нису могли приволети, да у чему понусти; а Сангуско нѣ знао какве є нарави ова госпа, нѣ знао да се нѣна воля ничимъ неда преокренути. Предъ онимъ, кои бы є вређао, она бы се іошъ већма разярила и погордила. Она га изгрди и на најжешћій начинъ покаже му да є онъ предъ нѣомъ нико и ништа. Али одъ лютине малакше и клоне сва тако да є пала у несвєсть, а предъ тимъ є заповедила Сангускоме да се неусуди више изићи іой предъ очи. Докъ су се служкиниѣ нашле у послу помажући и повраћаюћи своју госпу, Острожкій вєшто употреби то време да Димитрія венча са Елисаветомъ. Єли се могла отргнути одъ страха, кадъ є онъ дирнуо и у срце и душу?... Добаве Свєштеника, кои ій венча у оној забуни, коя є у двору узела махъ. Сангуско садъ ко є онъ є быо кадъ є учиніо оно што є науміо, одведе Елисавету и назове є да є она нѣгова жена.

Одъ тога часа почне онъ господарити у дворцу,

и новце в разсипао све обема рукама, те тако нестане страха, кои в быо задао, и свакъ почне веселии бивати у кући. Само Княгиня Блажена ніе могла да издржи тай земальскій пакао. Она остави Острогъ, опрости се са ћеркомъ, па у найвећемъ вду отиде изъ дворца. — Али ће и да се освети. Сва Польска треба да чуе вику майке, коя ни сама ніе знала шта ради. Гласъ о догађаю томе као муньомъ разнешенъ в на све стране и свакій о нѣму говорио в како в хтео, некій се светіо а некій в жаліо уврећену майку; еданъ в казао овако, другій в лагао онако, а свакъ в радъ быо да види на што да изиђе тай догађай.

Стваръ ова была в тако тежка и озбиљна, да су предметъ тай поднели да пресуду изкаже о нѣму самъ Краль са польскимъ Советницима. Станиславъ Царековскій быо в правобранитель удове Княгини и онъ се заузме да ову стваръ брани предъ Кралѣмъ Жигмундомъ. Савсвимъ слободно тужи онъ овако Сангускогъ: „Еданъ човекъ на силу в отео одъ матере нѣну ћерку, и найстрашнѣимъ злочинствомъ обезсветіо в свето име женитбе. Та женитба ніе права женитба, него в насилъ (отмица)! Я предлагемъ да се кривацъ найстрожіе казни по закону, еръ зло дело нѣгово нити може нити сме остати неказнѣно.“

Кадъ в Царековскій изговоріо шта в имао, почне говорити Одаховскій, кои в браніо Сангуска, да бы омекшао тужбу и казнь. Али, ако се и есте позивао на Кралѣву милость, опетъ в зато осуђенъ на вечито заточенъ и лишенъ своіо права. Тако види смо несрећногъ Сангуска како мораде да остави свою постойбину, па да тражи заклона у туђой земљи. Свакояко преоблачећи се дође онъ до ческе границе. И Елисавета в ишла съ нѣиме. Она се одъ тога никаквومه добру ніе надала, еръ в несрећа за несрећомъ стизала и пратила.

Кадъ в дошао до Ярослава, стигне га Управитель Калишкій Мартинъ Зборовскій. Ужасанъ бой догоди се и

Сангуско погине а несрећну жену нѣгову врате натрагъ у Польску. Кадъ погибе Сангуско онда га светъ поче жалити и почитовати. На плочи надъ гробомъ, у коме е онъ лежао саранѣнъ ово е было изрезано: Hoc loco conditur corpus clari Lithuaniae ducis Demetrii Sangusko ex magnifica familia Olgerdi nati, capitanei Circassiensis et Kanloviensis, quem Martinus Zborowsky trucidavit anno 1554. (Овде почива тело племенитога литванскога Войводе Димитрія Сангуско, кои е порекломъ изъ светле породице Олгѣрдове, старешине одъ Черкасове и Каніова, кога е Мартинъ Зборовски убио године 1554.)

Кадъ е много коѣшта претрпила, Єлисавета и майка нѣна дођу подъ одбрану Краљице Добріе. Єлисавета е задобила опетъ поштователя збогъ положая, у коме се наодила. Лепо лице было е као изговоръ само онима, кои су главе високо држали; еръ лепота онда надвлађуе ако е постоянія, него обычно. Єлисавета е са сваке стране была таква да се могла допадати и да іой се човекъ зачуди, али ніе имало оно што бы духъ потресло; она е знала само за красоту и све страсти нѣне долазиле су одъ гордости, као што су оне опетъ у майке нѣне долазиле одъ славолюбія.

Отменъ племиѣ изъ велике Польске Лука Горка запроси Єлисавету да пође за нѣга. И онъ се изговарао да се залюбио у ню. Али се Княгиня Блажена ни садъ ніе дала намолити, нити е хтела допустити да се уда нѣна ћерка. Горко замоли Краля, а Краљ е радъ быо да се пунила нѣгова еданпутъ већъ удоми, па зато смисли да учини неку превару. Скине прстенъ еданъ Княгиньи Блаженой съ руке па га да Єлисавети и каже да онај прстенъ то значи, да іой мати одобрава да се уда. Али се дозна ова превара, и кукавна Єлисавета остане опетъ подъ досадномъ управомъ своє майке. Краљица Добрія была е една єдина коя е тешила. Ньой е жао было што добра Єлисавета онолико подноси, еръ ће жена жену свакій путъ найпре пожалити. . . . Краљица отиде у

Италию а Єлисавету е онда мати тако држала да ни сунца ни месеца ніє видила. Найпосле се Єлисавети досади такавъ животъ и она науми па отиде у монастирь. Али се ни са тимъ нису могла свршити нѣна страданя, еръ е ни свето место оно ніє могло толико заклонити да неживи у страху. Горка се до зла Бога разлютіо што му желя ніє испала за рукомъ, па године 1559. захте да му се да, да се ожени са истомъ женскомъ. Обколи монастирь и едва га освои и продре у нѣга текъ онда кадъ они у монастиру нису могли више да добыю воде за пиће. Кадъ види Княгиня да ће да падне у руке Горкога, брже болъ уда ћерку свою за Княза Симеона Слуцкогъ. Горко ніє знао већъ шта да ради одъ себе у лютини, и замоли Краля да му опрости што е употребљивао силу, а Краљ прогласи да оно неважи ништа што се Єлисавета удала, па ову уда за Горкога, кои е срдцемъ и душомъ гинуо за нѣомъ.

Кукавно створенѣ! Као жертва славолюбія требало е да умре, а ніє се ни наживила, нити е знала каква е то срећа и милина кадъ се двоє пазе и едномъ душомъ дишу.

После смрти овога другогъ свога мужа, Єлисавета се са теткомъ своимъ Константиномъ Острожкимъ затвори у Острожкій двораць. Затиштало е на срдцу кадъ годъ се сетила да нема оне моћи ни племените снаге, која е очаянѣ за духове кои се недаду савладати. Размажена у кралѣвскомѣ двору а покварена кобкаквимъ вештачкимъ обсеама, ніє познавала шта е то животъ ради други, то естъ: ніє умела да се болъ стрпи. Образованѣмъ нѣнимъ ніє развіена клица онога што е добро и племенито у души; а одъ матере нѣне ніє се могла чему болѣмъ ни научити ономѣ што човека подиже и одржава кадъ га обори несрећа, еръ е мати нѣна одрастла подъ надзоромъ Краљичинимъ и живила е у непрестаной вреви, која е само већма дражила и кварила. Она е учила свою ћерку да е изъ гордости само великодушна а изъ суѣте

да е добра, побожна пакъ да е по пристойности. Елисавета е залуду тражила да утеша молећи се Богу, ерѣ она нѣ осеѣала нити познавала оу найвышу филозофію или веру, ову найячу полугу, коя човека подиже на добро. Како бы духъ свой подигла Богу, одма бы га на землю обориле овосветске радости. У самоѣи нѣ могла никако живити, ерѣ е то за ню казнь. Господскога створа тело нѣно нѣ могло дакле издржати борбу са судьбиномъ, коя е окупила была; она сиѣ съ ума и умре. . . . Мати нѣпа преуда се за Палатина одъ Сѣрадза, Алберта Ласкогъ. Али се она са своіомъ опоромъ и жестокомъ вольомъ нѣ могла никако слагати са мужемъ, за кога е пошла, и онъ е затвори у градъ Кежмаркъ у Унгаріи, гди е најжешѣа казнь за ню была што се сеѣала како е некадъ по вољи живила, и тако се скончала у великой невољи. (Ость и Вестъ 1838.)

ПОСЛЕДНЬЙ ПОТОМАКЪ МОГА ЮШАКА.

(Одъ Дра Сигфрида Капера.)

Немогу да се опростимъ са сиромашнимъ Аркадіємъ, а да се несетимъ едногъ случая, кои ми се догодіо са подобнимъ човекомъ, премда неко време доцніе.

Было е у купатилу * * *. Музыка се заключи светчанимъ и далеко чувенимъ маршомъ, незнамъ да ли бы изъ славне Ваграмске битке или когъ новіегъ времена, а болни гости, испивши последню чашу киселе воде, различно изкривуданомъ путаньомъ и у ладу витки влакрену се изъ пеѣине куѣама, построенимъ око лековитогъ извора до врха елогогъ брега. Едни су тражили ужину у гостіоници кодъ „Млетка,“ други кодъ „Лондона,“ а треѣи у другой коіой по европской престолници названой гостіоници.

„Ето видите! Господинъ онай са вранимъ шеширомъ, кои е за вама читавъ сатъ узастопце ишао, най-после Васъ е оставіо,“ рече госпоѣа Маіорица Вилемовиѣка, коя быяше овамо здравля ради дошла. То е было башъ на подножію швайцарскогъ брежулька, гди се нашъ путь оддвая. „Я Вамъ проричемъ, да ѣете данасъ имати занимљиву забаву.“

„Ако Васъ само ніе изъ вида изгубыо!“ реѣи ѣе млаѣа госпа, шальива пратителька прве, кое ѣе се пріятный читатель добро сетити іошъ изъ Новогъ града. „Човекъ тай иде тако за Вама, да ніе мислити да ѣе Васъ се тако лако оканити. Мыслимъ да ѣете имати радость, да га скоро видите. Желимъ Вамъ пріятну забаву!“

Обе госпоѣе исчезоше иза едногъ чбуна. Я потрчимъ за нѣима и реко, да ѣу имъ вечерасъ, ако се што

романтично случи съ човекомъ у вранимъ шеширу, за цело приповедити; за тимъ се поинемъ узъ стрменный швайцерскій брегъ, да найпре советъ дамъ едномъ прерано одветаномъ Подпоручику, у тако названомъ швайцераю у собици, коя е са кравльомъ шталомъ у свези стаяла, нека удише нѣнъ воздухъ и тимъ нека крепи свой нагло изнуреный животъ; а после одемъ на еданъ сать по онакомъ послу, каквимъ едни иду у Млетке, а другій у „Лондонъ.“

Швайцерай е едно одъ najlepши места у купатилу. Лежи према сунцу на брегу измеђъ зелены ливада и миришлявы шума. Милина е за око и душу на далеко пресматрати не само поедине куће, кое леже измеђъ цвѣтаюћи чбунова одъ зове и питомогъ цвѣћа у селу, него и съ едне стране до манастирске, неколико сатій удалѣне цркве са црвеномъ звонаромъ, а съ друге стране до старогъ полу опалогъ дворца ** бергъ, кой принадлежи некомъ исторично прославльномъ Графу и тога фамилиі.

На пріятномъ времену имао самъ обычай ручати на едномъ асталчићу у овой галеріи. Знаюћи то газдарица ніе чекала, да ручакъ самъ наручимъ. Како е видила, да улазимъ у собицу младомъ болестниику, пожуре се одма донети ми на галерію чашу свѣжегъ млека съ лебомъ и путеромъ, а кадъ къ асталчићу дођо нађо већъ да е све у најболѣмъ реду.

Данасъ е газдарица чекала на вратима собице, у којой е мой младый пріятель шталскій воздухъ удисавао. „Морамъ већъ да пытамъ господина,“ рече она, „хоће ли данасъ да руча на галеріи или на другомъ месту.“

„Зашто то? Да ніе каква несрећа съ галеріомъ!“ запытамъ е я.

„Ніе башъ никаква несрећа,“ одговори газдарица, „него е сео другій господинъ за Вашъ асталчићъ. Немогу да га отерамъ а немогу му рећи да устане. Тако морамъ већъ молити, ерѣ мислимъ, да ће господину не-

повольно быти у дружеству са странцемъ, да бы сте да-
нась сели за другій асталь.“

Я умиримъ добру газдарицу и реко їой, нека метне
само ручакъ на обычно место, опростимъ се съ моимъ
пріятельмъ и одемъ горе на галерію.

Пріятно, готово поверльиво рече ми неко изъ бу-
цака, гди в мой асталчиѣ быо: „Добро ютро.“

Поздравъ тай долазіо в одѣ господина са вранимъ
шеширомъ.

„Надамъ се, господине, да ми неѣте замерити,“
рече онъ окретно као добро воспытанный мужъ и скине
шеширъ свой, „што самъ изабрао ово место, да се пол-
зуемъ безазленошћу купатила и да се лично упознамъ
са списательмъ, коимъ се у духу лепо забавлямъ има
веѣь неколико дана.“

При овимъ речима показа онъ на отворену кнѣигу,
коя на асталу лежаше, и кою я по везу познадо, да ѣ
мой „Кнезь Лазарь,“ кой ѣ недавно изишао быо.

Разуме се само по себи да самъ я тай поздравъ
приміо као обычный говоръ, и у томъ смислу му одго-
воріо. Међу тимъ ако свакій човекъ, кои насъ пріятно
предусретне, и кои се за насъ интересуе, известно право
има, да га и мы тако исто и благодарно предусретамо:
заръ да се списателю као слабость припише, ако онъ
то право ономе признае, кои се за нѣга интересуе.
Што се мене тиче одговоріо самъ на обвезателне речи
страногъ господина съ увереньмъ, да ми ѣ мило, што
му се кнѣига моя допала и замолимъ га, нека ми допу-
сти да седнемъ покрай нѣга.

„Вы сте господаръ Вашегъ добра,“ одговори го-
сподишъ, „еръ напоследку ѣ ѣзгра свакогъ права своине
само еданъ обычай, съ тога ѣ редъ на мене извинити
се, што Васъ у томъ узнемируемъ.“

Седнемо обоица.

„Садъ ми допустите,“ рече странаць, пошто ѣ
газдарица ручакъ донела, „да Вамъ саобштимъ како самъ

Вашу книгу читао са најживљимъ интересомъ. Вы сте изабрали предметъ, кои се мене яко тиче.“

Я га изненађенъ погледимъ. „Може быти да сте и сами кадгодъ мислили,“ реко я, „да га узмете као каквѣй вештачкѣй видъ.“

„Нисамъ никако,“ одговори господињъ. „Я нисамъ списатель. Мени се Вашъ предметъ допада збогъ околностей, коѣ ћете Вы тежко погодити.“

Я се зачудимъ јошъ већма.

„Я немаримъ за вештачке тежнѣ и историчне шту-
дѣ нити имамъ необычно чувство за поетичну силу
србскогъ народа, него за одношаѣ, кои су непријатни и
непоетични: разумевамъ обходъ съ людма, кои више за-
служую наше најусрднѣ сажалѣнѣ, неже ли да оживе
нашу поетичну жилу. Вы ћете вальда погодити...“

„Ни најманѣ!“

„Допустите ми дакле да Вамъ се представимъ као
лекаръ и управитель едне луднице, коя е само неколико
миля одавде удалѣна, и да покушамъ рѣшити недонятну
а за Васъ можда чудновату свезу. Юнакъ Вашегъ спева
быо е последний Кнезъ народа, кои е са степена велике
снаге пао у дубльину незнатности, кой е изгубыо са-
мосталность и слободу а допао најжалостнѣгъ робства.
Можда ће Вамъ мило быти, ако Вамъ кажемъ, да я исто-
рию тога народа познаемъ до најманѣ црте по казиваню
едногъ човека, кои е синъ тога народа, и коега е душа
тако преиспунѣна славномъ прошлшѣу свога отече-
ства, да ни зашто друго немари; казиванѣ е то одногъ
лудака, кои е себы уобразю, да е по непосредномъ по-
рекду последний потомакъ оногъ последнѣгъ Кнеза.“

Признадо, да е та вестъ заиста у станю была
побудити мой најживлѣй интересъ, желанѣ будући, да
више што дознамъ о овомъ чудноватомъ човеку, кои се
особытимъ уображенѣмъ своимъ и мени яко приближю.

„Колико знамъ, толико ћете одма чути. Овай чо-
векъ, рођеный граничаръ изъ Крбаве, радю е много у

време србскогъ ослобођења и играо е ролу подъ Кара Ђорђеѣмъ. По свршеномъ рату чини се да ниѣ по заслуги награђенъ быо. Незнамъ за цело, дали е незадовольство свое изразіо известнимъ грознимъ деломъ, коѣ се догодило управъ на свршетку тога рата. Доста, да се оно тада и у свези са овимъ догодило. Ниѣ прошло неколико месецій, ал' доведоше тога човека у мое заведеніе.

Примимъ га у найжалостниѣмъ, найнесређниѣмъ стању. Човекъ е быо бесомучанъ, біо е и гризао око себе таквомъ снагомъ, да га е едва неколико людій савладати могло, а и я самъ морао употребити савъ мой упливъ. Читавъ данъ ишла му е бела пена на уста, држећи песницу стегнуту и страшно псуюћи и проклињаюћи. Говоріо е единако о крви и убиѣству. Нећу да Вамъ далъ опишемъ нѣгово болно станъ, коѣ интересуе само душевногъ лекара, а съ нашимъ разговоромъ више ни у никакой свези нестои. Нећу ни то да разчленявамъ, шта самъ предузимао, да овакву болестъ мало по мало ослабимъ. Довольно Вамъ е знати, да ми е за рукомъ пошло, болестника освестити и недати, да му се чини какво насилъ, шта више допустимъ му са нужномъ смотреношћу известну слободу да се прође. После некогъ времена могло се едва еданъ путь рећи, да неће више бесъ доћи, и да е болестникъ оздравіо, изузимаюћи уображенъ, да е онъ последній потомакъ србскогъ последнѣгъ Кнеза. Я му допустимъ, да може слободно ходати кудъ годъ хоће по заведенію и дозволимъ му радо, да може по вољи своіой зидати и правити различна орудія. Онъ е то да богме правіо у своме заносу. Правіо е све шанацъ, дворацъ и градъ, саблѣ, копля и лубарде, кадъ кадъ скиптре и круне. Међу тимъ све е израђивао точно, онако како му е заповеђено было. Трудъ нѣговъ быо е заведенію одъ добре користи. При томъ показала се кодъ нѣга на скоро воля, да пркоси непогоди и зломъ времену. Спавао е у углу дворишта на голой калдрми, немарећи нимало, што киша и снегъ

пада. Найпосле усудио самъ се поверити му надзираніе надъ другимъ лудацима. Кадъ самъ му овай новий кругъ радиѣ допустію, учини ми се, да є се душа нѣгова у дубльини узрадовала. Благодарни ми и рече, да самъ га избавію. Желію є знати, како самъ му могао повратити природна права нѣгова и поверавати му владу надъ нѣговимъ народомъ, кадъ му є та влада, има веѣь неколико столѣа, насилно была одузета. Признаемъ да самъ се одма покаяю, шта самъ учинію. Очевидно самъ му помагаю на ново утврдити луду мисаю, коя є веѣь изчезавати почела. Садъ веѣь нисамъ могао безъ опасности а да се беснило неповрати, одвратити га одъ те луде мисли. Покрай тога одправляю є онъ званіе свое тако обозрително и поуздано, да нисамъ знаю, зашто да му покваримъ то занимаѣь.

На кратко реѣи, имаю самъ надъ тимъ човекомъ толико уплива, да смо се найпосле опріятельили, па смо више сатій могли се по башти шетати, у колико ми є то допуштаю обходъ съ другима болестницима. Пушили смо лулу дувана или седили край ватре, гди ми є приповедаю историю свога народа или као што рече, свое фамиліе, єрз є ову сматраю за народъ. Немоите се дакле чудити, што самъ у той исторіи посвеѣень. По кадкадъ ишли смо заедно, да се кудъ годъ проѣемо особито у пролеѣе, па садъ се налазимо на таквомъ путу. Томъ приликомъ добыемъ Вашу кнѣгу и она ми заслаѣує одморне часове. Я самъ се о нѣой разговараю са моимъ пратиоцемъ, кои ништа више нежели, него да се съ Вама позна.“

„И я желимъ, да се съ нѣиме познамъ!“ реко я. „Ако нисте противни, яко бы ме обвезали, да ме познате съ тимъ човекомъ!“

„Ни найманъ!“ реѣи ѣе странный господинъ. „Напротивъ, я Вамъ морамъ іошъ благодарити, што сте ми то пріятельски напоменули. Я самъ Васъ не само збогъ личногъ познаваня него башъ и зато тражію, да Васъ

молимъ, да ме посетите. Наћи ћете кодъ мене оногъ
човека, кой Васъ интересуъ.“

Оставимъ страномъ господицу, да са мноми разо-
лаже, и замолимъ га да ми да свой атресь.

„Ако немате другогъ посла, онда ће ми бити мило,
да Васъ самъ тамо одма одведемъ!“

Устане и спреми се да пође.

Реко му да самъ готовъ.

За неколико минута сиђо смо низъ швайцерскій
брежулякъ и одо смо другимъ путемъ на другу страну
купатила.

„Да Вамъ nebude само далеко до могъ обитали-
шта,“ примети мой вођъ, пошто дођо смо до последњи
кућа у селу. „Мислимъ да ћете ми одобрити што самъ
волео узети обиталиште у оближњемъ селу него ли у
купатилу самомъ, еръ тако захтева свойство мога чуд-
новатогъ болестника.“

Путь у оближњъ село водио е крозъ некій сурдукъ.
Страный господињъ умео е по сата тога пута прекра-
тити разаговоромъ о лудоме, и тако дођо смо до села,
незнадо смо ни сами како.

Мой вођъ стаде предъ прву кућицу.

„Немой те се зачудити,“ рече онъ отворивши
врата, „што самъ се повукао у овако рђаву колибицу.
Тако ми се хође, кадъ куда излазимъ, еръ ме као лекара
и управителя знатногъ заведенія сувише посеђую люди, а
кадъ бы кодъ куће остао, небы се могао никако одморити.
Него Васъ молимъ јошъ нешто,“ рече даљъ, кадъ смо
дошли были до вратница мале едне баште, коя е при-
падала къ нѣговой кућици. „Молимъ Васъ, да у разго-
вору съ моимъ болестникомъ онако говорите, како е
сходно нѣговомъ уображеномъ чину и да пристаєте на
нѣгове мисли!“

„Ваша Светлость!“ викне онъ затимъ, пошто уђо
смо у башту, „ево Вамъ едногъ госта, коме ће те се
обрадовати.“

„Мило ми е! мило ми е!“ одговори болестникъ крупнимъ гласомъ и изиђе иза едногъ грма.

До мало стая смо предъ човекомъ, о комъ смо говорили читавъ сатъ.

„Тай и тай сачинитель е оне књиге, о којој смо юче и данасъ са Вашомъ Светлости говорили!“ представи ме мой вођъ.

Болестникъ стаде ме одъ главе до пете мерити као каквѣй паша.

Међу тимъ имао самъ времена посмотрити га. Био е високъ и шишкавъ човекъ као што су Личани и Морлаци, кои се быаше по трави пружіо исподъ едногъ дрвета, као да лежи на меканомъ канабету или миндерлуку. Имао е густе али седе и велике бркове, у лицу е био црвенъ као бакаръ, па е изгледао суровъ и строгъ, само е една прта око уста у нечемъ га ублажавала. Очи му быяху страховите, само светліе, него што ій люди имаю нѣговы година. Рекао бы да негледимъ предъ собомъ сулудогъ, ал' кадъ погледа на нѣгове альне, онда самъ био изванъ сваке сумнѣ, да е заиста лудъ.

Морамъ признати, да нисамъ досадъ никада видіо занешеніегъ човека, а при томъ у лудоріи толико памети. Ма да е све было смешано и замршено, ипакъ се показивала уводна и уређуюћа мисао, која е единство определително изражавала. Ова уводна мисао небыаше ништа друго, него спољашній появъ довести са природнимъ достоинствомъ колико е могуће у сагласіе, чезня показати се и споля онаквимъ, за каквогъ се држао тай чудноватый человекъ. Имао е на глави фесъ, кои е овде добыю, Богъ зна на кой начинъ, место ките одъ плаветне свиле, која се као што е познато, најрадїе на фесу носи, узео е киту, којомъ се звонце оглашув, она му е допра до затылка. За фесомъ носіо е челенку кою свакій правый юнакъ србскій носи. Великаши носе е да богме одъ злата и сребра, окићену драгимъ каменѣмъ и виткимъ перѣмъ одъ чаплѣ. Парче месинга, (туча) чиме е очевидно

быо окованъ каквый орманъ, служило му є на фесу место пучета, неколико кокошии и гушчи пера место перя одъ чаплѣ. Несимаюћи ни парчета народногъ одеда, давао є чудноватый човекъ оно мало европскимъ альинама, кое є имао, источникъ изгледъ. Тако на примеръ носіо є дугачку кошулю преко гаѣа, кое є подвезао црвенимъ марамама, сиво гунъче, а преко овога белу доламу одъ дебелогъ платна. Такође се трудіо, да придобые народный обликъ тимъ што є за широке гаѣе свое пришивао различите комадиѣе одъ лима, а ципеле подкивао различитимъ ексерима.

Место крстова метао є на груди различите оловне плоче са чудноватимъ надписима, парче єдне подковице и заклопаць чаше за пиво, неспоминюћи неброене мале люске одъ метала и дугмета, кое быаше нанизао на конаць и шарене крпе па око себе повешао. Броянице є имао одъ гушчи кошчица и телећи зуба и великъ чибукъ, украшенъ сувише лисичимъ реповима, жицама одъ пацова и гуштеровима. Тимъ є довршио споляшний свой изгледъ.

„Седи!“ мане онъ главомъ на мене и понуди ми земляну клупу. „А и ты можешъ сести!“ рече момъ вођу.

„Као што видите, мой є болестникъ према свомъ лекару врло милостивъ!“ рече овај и осмене се.

„Я самъ среѣанъ, Ваша Светлость, што могу по дворенъ учинити последнѣмъ потомку оногъ юнака, кои се безъ сумнѣ може сматрати као символъ судбине свога несреѣногъ народа,“ и приближимъ се клупи одъ землѣ.

„Лепо, лепо! Мило ми є!“ одговори лудакъ.

„Я самъ, колико є у моимъ слабымъ силама стаяло, кушао, иѣгово име прославити у єдномъ спеву.“

„Мило ми є, мило ми є! Знамъ већъ! Али то ти морамъ искрено казати, да неизгледашъ као певци. Колико самъ годъ певаца видіо, сви су были слепи, и нису имали здравы чизама на ногу, а найманъ такве златне округлине на носу и ту накараду одъ альине. Збиля,

носе ли кодъ Васъ Шваба сви гуслари такве округлине на носу а на себи острагъ таква два врабчія репа?“

Страный господинъ трудіо се да свомъ болестнику обясни, шта е цѣль ты округлина, шта ли значи фракъ, на ков болестникъ рече да е задоволянъ.

„А еси ли чуо како певаю о лепой Мари и лепой Вукосави,“ запыта садъ мене.

Я реко, да есамъ.

„Быле су две леле девойке! Дивне Принцесе мое сестре! А еси ли што певао о момъ зету, о страшномъ Вуку Бранковићу, ономъ издайнику, кои е Цара могъ деда на полю Косову онако страшно изневеріо и потомке свое све до мене преварио за царство и круну?“

Я реко опетъ, „есамъ.“

„А да ниси заборавіо на Милоша, мога любезногъ пріятеля и побратима?“

„Нисамъ,“ реко я и на то пытанъ.

„Я видимъ веѣъ, да ты све знашъ!“ рећи ће онъ далъ. „Али е требало ипакъ да си о мени мислю, пре него што си почео певати. Я самъ истина Принцъ; али нисамъ поноситъ, па си слободно смео пытати ме.“

Овде пусти неколико димова изъ уста и прочачка лулу врхомъ овновскогъ рога, кои е нарочито за тай посао око тела носіо. „Я знамъ много ков шта, што ты знати неможешъ и што ни у каквой кнѣйги нестои, што си добро могао да употребишъ. Ели ти на примеръ само едно одъ мои дела познато? Знашъ ли, да самъ я кодъ Дечана убіо дванайстъ паша и двадесетъ и четири бега и то еднимъ ударомъ буздована; ей како су летило чалме!“

„Чичакъ лети, кадъ га ветаръ коси,“ требало е да си казао. Зато и носимъ ово одличіе „светогъ крста“ — показуюћи на заклопаць одъ пивске чаше. „Или знашъ, да самъ я Кнеза у средъ битке световао, да се чува Бранковића. Неслушай, реко му я, шта ти тай издайникъ казуе. Изда ће отечество, крстъ и крштень, и прода ће

самогъ Бога за тугъ. Царъ ніе слушао, шта самъ му говорію. Я повичемъ „Пропастъ царства сръбскогъ,“ и юришимъ на непріятелъ, да баръ толико Турака посечемъ, колико ми подъ оштрицу дођу. Или знашь, како в лепа Мара уранила и плакала.

Валя сузе по беломе лицу,
Као роса по ютрашнѣмъ цвету!

Пытала в Царица Милица:

„А што плачешъ, моя драга кѣри?

„Ил' се ниси сита наспавала,

„Ил' тугуешъ ты за своимъ мужемъ?“

Лепа Мара одговара майки:

„Непытай ме сладка моя майко;

„Сана самъ се сита наспавала,

„А нетужимъ я за моимъ мужемъ!

„Него самъ я чуданъ санъ уснила,

„Санъ уснила на Косову равну:

„Два потока теку крозъ Косово,

„Єднимъ тече сама црна крвца,

„Мога отца, твогъ верногъ супуга,

„Мога отца и све сръбске войске;

„Другимъ тече Султанова крвца,

„Царъ Мурата и све турске войске,

„Ал' е већій онай потокъ быо,

„Коимъ крвца ришћанска в текла,

„Мртво тело отца могъ носећи,

„И съ нѣмъ добро лепе царевине.“

„Страшанъ си санъ ты уснила кѣрко,“

Проговори Царица Милица.

„Єсте страшанъ,“ вели на то Мара,

„Ал' се ніе са тимъ сномъ свршило,

„Јошъ горе в што ће за тимъ доћи.

„Уснила самъ да намъ в родъ роблѣ,

„И да много онъ трпѣти има,

„Много трпѣт' јошъ више поднѣти,

„Докъ узможе подигнути главу,
 „Мучительъ изъ земль подтиснут’;
 „И тада ће многу крвь пролити,
 „Твое деце и твои синова;
 „Ал’ ни крвца потокомъ ливена,
 „Неповрати твога мужа благо,
 „И нѣгову силну богаштину!
 „Унуци ће блудити по свету,
 „Као ласте безъ своега гнѣзда,
 „Докъ потомакъ последний, несреѣный,
 „Неостави кости надалеко,
 „Надалеко и у земљи туђой,
 „Као ласта кадъ остане сама.
 „Па е смлате есенски мразови.“

„И ето, я самъ тай последний потомакъ! Све се испунило као што е прорекла лепа Мара. У твојој песни пакъ ямачно ниси ты о томъ ни речи споменуо.“

Я самъ га уверавао, да самъ заиста подобно прорицанѣ написао, али самъ га подметнуо другомъ юнаку, старомъ Югъ Богдану.

„Заръ и тога познаешъ?“ рече лудакъ и очи му се запламте као одъ радостногъ изненађења. „Видишъ то е быо мой кумъ. Та знашъ моя прабаба была е кћи нѣгова.“

„А сестра они славны деветъ юнака.“ реко я.

„То су мои стричеви! Валяни юнаци! Борили су се као лавови! Али коя хасна? Да ми нѣ овай мой верный слуга Докторовиѣ онетъ помогао на владу, последний бы потомакъ последнѣгъ Цара быо за цело умро, негди заборавлѣнъ иза каквогъ плота. Садъ пакъ хвала Богу живъ е, влада, заповеда, давъ законе и управля. Еси ли быо кадъ годъ у момъ царству?“

Я му приповеди, да самъ имао прилику путовати крозъ нѣга на све стране.

„Па шта вели народъ мой о мени?“ —

„Нема душе,“ реко я, „коя се небы жалостно а притомъ гордо сеѣала великогъ Цара.“

„Кажи ми, шта се говори о мени, о свомъ законитомъ господару и Кнезу? Знамъ я врло добро, да има тамо людій издаица, кои нису задовольни, што су ми владу отели, него ми хоће и животъ да узму! Али знамъ и то, да ми е народъ приврженъ. Добри Срби! Они чине све, што имъ я заповедамъ. Но я ѿ и любимъ као отаць свою децу!“ Овде уѣута болестникъ и заплаче се. „Я самъ и теби добаръ,“ рече онъ после „и у знакъ могъ благоволеня, да ѣу ти писмо, да по момъ царству можешъ слободно ходати и бродити, кудъ годъ ти е воля, да ти нико ништа жао неучини, и нека те свакъ прими и почастн виномъ и ракіомъ, као певца, о комъ я имамъ благоволенъ! Докторовиѣу! дай артие, перо и мастило!“

„Видите, како се дубоко закоренила непокретна мисао у души несреѣниковой!“ примѣти страный господинъ. „Я му радо допуштамъ такве маленкости. Као што видите, вели, да самъ му я веранъ слуга. И то морамъ да сносимъ у момъ чину, кои захтева толико жертве, кадъ се лечи съ ума шивавшій човекъ!“ Затимъ потрчи у колибу и донесе одтудъ парче артие, перо и мастило. „Ваша Светлость, ево самъ донео шта сте заповедили!“ и пружи те ствари лудаку.

Овай ти се спреси садъ, скрсти ноге и метне артию на колено, као што е обычай на истоку и стане писати. Писао е брзо, крупно и замашно али збунѣно.

Пошто е лудакъ артию изшарао, удари на ѿга брой и црвенъ печатъ воскомъ и оловнимъ прстенемъ — кой е онъ по свой прилици самъ израдіо — те ми писмо преда.

Оно е гласило овако: „Брой 5,856,937.“

„Толико е написао писама,“ рече страный господинъ, „толико е писама веѣ мой болестникъ разпослао по дѣлма правителственимъ, као што себи уображава.

Онъ пази строго на редъ и никада неће да заборави на последній брой. Можете бити спокойни, да ће онъ идуће писмо означити броемъ 5,856,928.“

„Мы Князь одъ Србіе и правый наследникъ и потомакъ великогъ Цара Лазара, заповедамо настоѣимъ свакомъ нашемъ подданику и свакомъ у нашемъ царству живеѣемъ, да се показатель овогъ, мой високоученый слуга Н. Н. слободно и незадржано пропусти, кудъ годъ хоће да по нашемъ царству иде, да му се свака могућа помоћ укаже, да се прими, подвори и угости особито виномъ и ракіомъ, и да му се да слободна пратня, као самомъ мени. У едно поздравлямъ све мое подданике као Кнезъ и остаемъ имъ благонаклонѣнъ.“

Дано 11. (23) Авг. 185 —

Симеонъ III.

изъ племена Гребляновића LXV.“

Страный господинъ хтеде да јошъ мало обясни ово писмено, кадъ ал' чув кораке на баштенимъ вратницама.

Побледи и савъ се стресе.

„Боже мой ево јѣ опетъ!“ више нѣ могао да изговори.

У исто тренуће ока уђе еданъ господинъ са четири яка момка у башту.

Ћутајући и нечекајући на заповести свогъ господара зграбе двоица одъ нѣи могъ вођа, а двоица лудака, и одведоше јѣ безъ великогъ одпора изъ баште.

„Видите, каквый животъ лекаръ и управитель луднице мора да проводи!“ рече човекъ у враномъ шеширу, кадъ е покрай мене прошао. „Недаду му ни да се мало прође. Текъ што га нема еданъ данъ кодъ куће, а они га одма траже и натрагъ воде, па онда мора опетъ да ради!“

„Ако опетъ у ову околицу дођешъ, сврати се кодъ мене!“ рече другій. „Мал' да немамъ волю, удавити ова два Министра, што ме држе, као да нисамъ нѣовъ господаръ него робъ. Тадъ бы тебе узео за Министра.“

Р 10 Сп 11 38/2/2.1

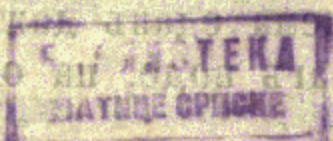
„Морамъ да Вамъ объяснимъ ово позоріе, кое сте видели,“ рећи ће онай господинъ, што е съ лудима дошао, пошто су ови ону двоицу изъ баште одвели.

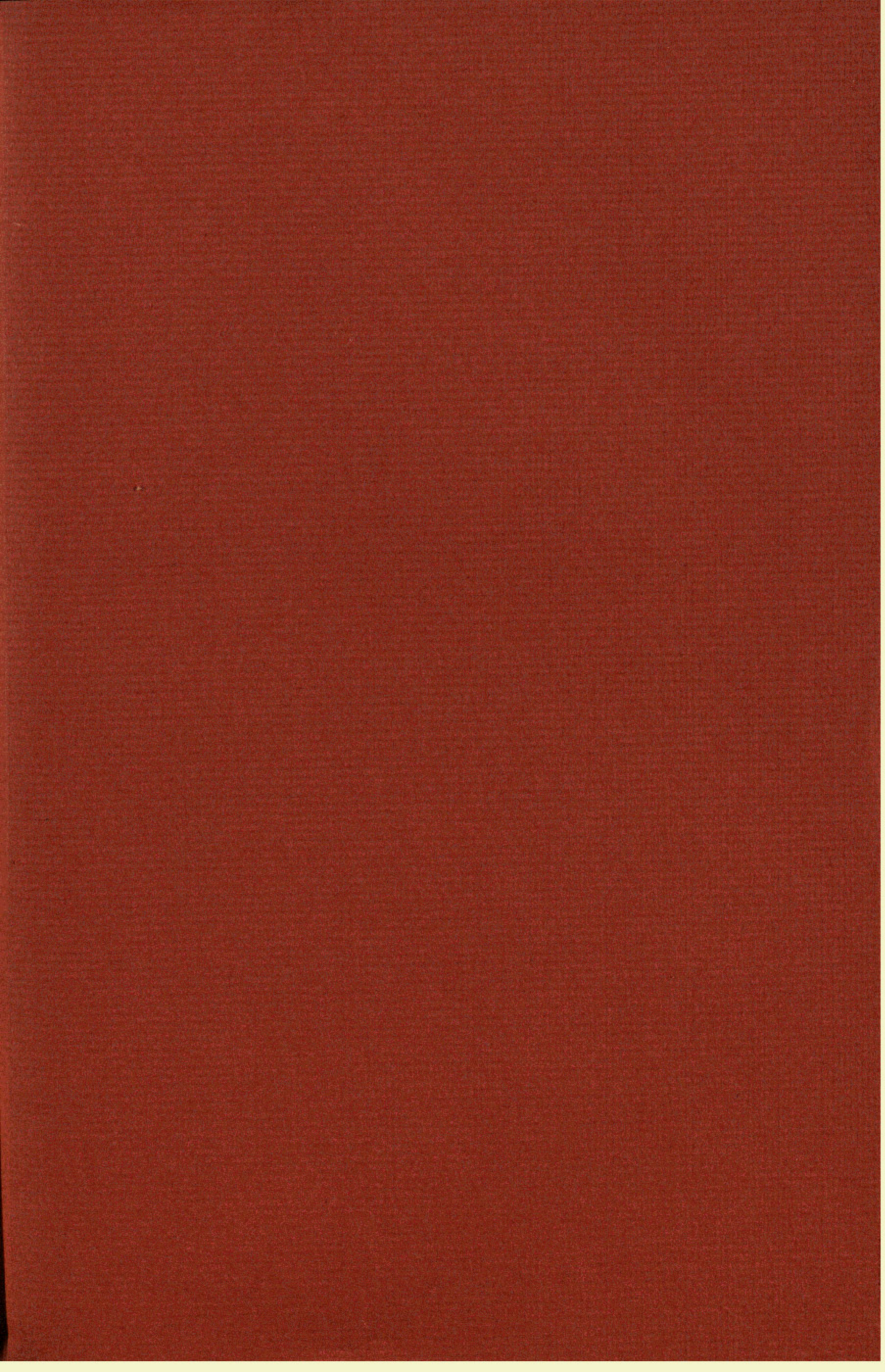
„Онога што себи уображава, да е последний Гребляновићъ, познали сте ямачно, да е лудъ. Али и онай што се издае за лекара и управителя луднице, има непокретну мисао, ма да се то странцу и несвиди, да е вероятно. Онъ е такође болестникъ изъ мое болнице. Почему е еданъ и другій незлобанъ болестникъ, то се пуштаю до некле у слободу кою употреблюю на то, да се по околици прођу, и тако сте по свой прилици садъ наишли на нѣи и съ нѣима се упознали. Познати су по целой околици и свакъ ѿ пушта къ себи. Тадъ ми дође гласъ гди се налазе и онда ѿ дамъ довести натрагъ у лудницу. Тако неморамъ да ѿ тражимъ, нити оба болестника мучимъ стежућомъ алыномъ, или затворомъ, одъ чега бы се за цело помамили.“

„Ел' те! Есте ли опетъ Вашегъ човека видели у враномъ шеширу?“ рече ми млађа госпа она у вече.

„Та то е лудакъ!“ одговори ѿ ѿ я.

„Кой долази лети свакій данъ по еданъ путь изъ луднице у купатило!“ примѣти она и насмее се. „То смо Вамъ могли одма казати ѿшъ за ютра, али нехтедо смо Вамъ кврити весель, ербо смо видели да е узъ Васъ пристао быо. Казуйте намъ садъ, како сте съ нѣимъ данъ провели!“

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Р19Ср II 38/2/2.1